

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

Yüksek Lisans Tezi

**PARİS MİLLİ KÜTÜPHANE'DE BULUNAN ve MİNYATÜRLERİ NAKKAŞ
OSMAN'A AİT OLAN METALİ'Ü'S SAADE ADLI ESERDE YER ALAN
ASTROLOJİ KONULU MİNYATÜRLERİN İNCELENMESİ ve
ÖZGÜN TASARIMLAR**

Hazırlayan

Deniz DARUGA ELMASTAŞ

Danışman

Doç. Filiz ADIGÜZEL TOPRAK

İZMİR

2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Paris Milli Kütüphane'de Bulunan ve Minyatürleri Nakkaş Osman'a Ait Olan Metali'ü's Saade Adlı Eserde Yer Alan Astroloji Konulu Minyatürlerin İncelenmesi ve Özgün Tasarımlar" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Deniz Daruga Elmastaş

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Deniz Daruga Elmastaş'ın "**Paris Milli Kütüphane'de Bulunan ve Minyatürleri Nakkaş Osman'a Aitolan Metali'ü's Saade Adlı Eserde Yer Alan Astroloji Konulu Minyatürlerin İncelenmesi ve Özgün Tasarımlar**" konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulansorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oyile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÖZET

XVI. yüzyıl Osmanlı minyatür sanatı, nakkaşhane üretiminin en verimli olduğu ve gerek üslup gerekse konu bakımından kendini bulduğu bir dönemdir. Özellikle III. Murad'ın kitap sanatlarına ve farklı konulara olan düşkünlüğü ile saray nakkaşhanesinde Nakkaş Osman ve ekibinin yer alması üretimi doğrudan etkilemiş ve minyatür üretiminde de kendini göstermiştir.

Tez çalışmasına konu olan Metali'ü's Saade, XVI. yüzyıl klasik Osmanlı minyatür sanatının niteliklerini yansıtmaya ve eserde yer alan minyatürlerin Nakkaş Osman'a ait olması bakımından önemli bir yere sahiptir. Metali'ü's Saade, III. Murad'ın kızı Fatma Sultan için Muhammed bin Emir Hasan el-Sudi tarafından Türkçe'ye çevrilerek 1582 yılında hazırlanan astroloji konulu bir eserdir. Üslup ve konu olarak *falname* türü yazmalara önemli bir örnek teşkil eden Metali'ü's Saade, Paris'te, Fransa Milli Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Eserde yer alan minyatürlerden teze konu olan astrolojik konulu minyatürler, teknik ve üslup özellikleri bakımından klasik dönem özelliklerine sahiptir. Buna göre tez çalışması kapsamında, eserde yer alan on iki burç ve gezegen tasviri incelenmiş, tasvirlerin ana özellikleri belirlenerek bu özellikler simge niteliğinde ele alınmış, on iki burç ve gezegen özgün olarak tasvir edilerek özgün bir tasarım oluşturulmuştur.

Tez çalışmasının birinci bölümünde XVI. yüzyıl minyatür sanatı ve III. Murad döneminde nakkaşhane üretimlerine değinilerek, Nakkaş Osman'ın nakkaşhaneye etkisi ve minyatür sanatında yapılan eserler anlatılmıştır. İkinci bölümde, Metali'ü's Saade adlı eserin tanıtımı ile eserde yer alan minyatürlere değinilerek, teze konu olan burç ve gezegen tasvirleri incelenmiştir. Tez çalışmasının üçüncü bölümünü uygulama çalışması olan özgün tasarım oluşturmaktadır.

ABSTRACT

XVIth century Ottoman miniature painting is a period of a fertilest and self-discovery in terms of style and themes. Especially with the addiction of Murad III to the arts of the book and diffrent themes along with the participation of Nakkaş Osman and his team to the nakkashhane effected the production directly and the miniature painting production had manifested itself.

Metali'ü's Saade, which is the subject of this thesis, has an important place in terms of reflecting stylistic features of XVIth century classical miniature painting and the miniatures in this manuscript belong to Nakkaş Osman. Metali'ü's Saade is an astrological work which was translated into Turkish by Muhammed bin Emir Hasan el-Sudi for Murad III's daughter, Fatma Sultan in 1582. With its style and subject Metali'ü's Saade is an important example for *falname* (fortune writings) and can be found at Bibliothèque Nationale de France in Paris. The astrogical themed miniatures of this manuscript which are studied in the thesis, have features of the classical period in aspect of technique and style. Accordingly, in scope of this thesis, the twelve zodiacal constellations and planets are examined and their main characteristics are specified and symbolised; and a unique design is created.

In the first part of the thesis, XVIth century miniature painting art, the production at the nakkashhane of Murad III and the effect of Nakkaş Osman onto the nakkashhane and the illustrated paintings of the period are explained. In the second part, Metal'i'ü's Saade and its miniature paintings are introduced; and the zodiacal constallations and planets which are the subject of this thesis are examined. The third part of this thesis is the application of a unique design.

ÖNSÖZ

Osmanlı dönemi minyatürlü yazmalarında yer alan astrolojik konulu minyatürler içerdikleri burç ve gezegen tasvirleri ile gökbilim mitologyası hakkında önemli bir yere sahip olmuştur. Dönem ve üslup özelliklerine göre farklı şekillerde görülen burç ve gezegen tasvirleri, dinsel konulu yazmalarda mitolojik ve kozmolojik olarak yer aldığı gibi gaibten haber alma amaçlı yazılmış *falname* türü eserlerde de sıklıkla görülmektedir.

Osmanlı sanatının her alanda özgün haline ulaştığı zaman olarak tanımlanan XVI. yüzyılda saray sanatının en güzel örnekleri ortaya çıkmıştır. Döneme damgasını vuran sanatçı Nakkaş Osman ile III. Murad döneminde saray nakkaşhanesinin çalışmaları, gerek üslup gerekse konu bakımından diğer İslam ülkelerinin resim sanatından tamamen ayrılmıştır. Bu durumu, o dönem yazmalarındaki minyatürlerde görülen farklı konular ile form ve renk anlayışından ve uygulama tekniklerinin farklılıklarından izleyebiliyoruz.

Buradan yola çıkarak, III. Murad'ın saltanatını ve özel yaşamını konu alan ve bu eserlerde görev alan dönemin ünlü nakkaşı Üstad Osman'ın elinden çıktığı düşünülen ve *falname* örneklerine uygun olan *Metali'ü's Saade* adlı eser, bu tez çalışmasında incelenmek üzere seçilmiştir. Fransa Milli Kütüphanesi, Paris'te bulunan eserin birebir kopyasına elektronik ortamdan ulaşarak eserde yer alan burç ve gezegen tasvirleri; üslup ve tasvir özellikleri ele alınarak incelenmiştir.

Bu çalışmayı meydana getirirken öncelikle tez konusunun seçiminde ve yürütülmesindeki yardımlarını ve her konuda desteğini esirgemeyen, tez çalışması sürecindeki sabrı ve hoşgörüsü dolayısıyla tez danışmanım Doç. Filiz Adıgüzel Toprak'a teşekkür ederim. Tez çalışmam sırasında tavsiyeleri ve fikirleriyle sağladığı katkılardan dolayı Öğr. Gör. Özkan Birim'e, tez konum ile ilgili konulara kaynak olarak faydalandığım tez sahibi Doç. Gül Güney'e ve hiçbir fedakarlıktan çekinmeden her an yanımda duran eşim ve anneme teşekkürü bir borç bilirim.

Deniz Daruga Elmastaş

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	x
RESİM LİSTESİ.....	xii
ÇİZİM LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

**OSMANLI MİYATÜRÜNDE III.MURAD DÖNEMİ,
NAKKAŞ OSMAN ve OSMANLI MİNYATÜRLERİNDE
GÖRÜLEN ASTRONOMİ ve ASTROLOJİYE
İLİŞKİN UNSURLAR**

1.1. Osmanlı Minyatüründe III. Murad Dönemi ve Nakkaş Osman....	5
1.2. Osmanlı Minyatürlerinde Görülen Astronomi ve Astrolojiye İlişkin Unsurlar	28
1.2.1. Burçlar ve Gezegenlerin Tasvir Edildiği Osmanlı Minyatürlü Yazmaları	35

2.BÖLÜM

SUÛDÎ'NİN METALİ'Û'S SAADE'Sİ ve ESERDE YER ALAN

BURÇ TASVİRLİ MİNYATÜRLER

2.1.Suûdi'nin Metali'ü's Saadesi.....	44
2.2. Eserde Yer Alan Burçları Tasvir Eeden Minyatürler.....	58
2.2.1.Koç	60
2.2.2.Boğa.....	63
2.2.3.İkizler.....	66
2.2.4.Yengeç.....	69
2.2.5.Aslan	72
2.2.6.Başak	75
2.2.7.Terazi.....	78
2.2.8.Akrep	81
2.2.9.Yay	84

2.2.10.Oğlak	88
2.2.11.Kova	91
2.2.12.Balık	94

3.BÖLÜM

UYGULAMA ÇALIŞMASI

3.1. Özgün Tasarım	97
SONUÇ.....	128
KAYNAKÇA.....	131
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
Bkz.	:Bakınız
BNF	:Bibliothèque Nationale de France
C	:Cilt
cm.	:Santimetre
ev.	:eviren
DCBL.	:Dublin Chester Beatty Library
D.E.Ü.	:Dokuz Eylöl Üniöersitesi
Dr.	:Doktor
Haz.	:Hazırlayan
H.	:Hicri
İÜK.	:İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
M.	:Miladi
No.	:Numara
NYPL.	:New York Public Library
NYPML	:New York Pierport Morgan Library
öl.	:Ölüm Tarihi

- Prof.** :Profösör
- s.** :Sayfa
- T.C.** :Türkiye Cumhuriyeti
- TİEM.** :Türk ve İslam Eserleri Müzesi
- TSM.** :Topkapı Sarayı Müzesi
- TSMK.** :Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
- vb.** :Ve benzer
- VÖNB** :Viyana Österreichische National Bibliothek
- WFGA** :Washington DC, Smithsonian Institution, the Freer Gallery of
Art and the Arthur M. Sackler Gallery
- yy.** :Yüzyıl

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Takidüyyin ve arkadaşlarının Tophane sırtlarındaki Galata Sarayı yakınındaki rasathane çalışmaları. (Seyyid Lokman, Şehinşâhnâme I, 1581, İÜK, F.1404, y. 56b- 57a).....	8
Resim 2: Yılcılar. (Sûrnâme-i Hümayûn,TSMK,H.1344).....	10
Resim 3: Sultan Süleyman'ın Janos Zigismond'u kabul etmesi. (Nüzhet-î Esrârul -ahbâr der-sefer-î Sigetvar,1569,TSM,H.1339,y.16b).....	12
Resim 4: Safevi elçisi Tokmak Han'ın huzura kabulü. (Seyyid Lokman, Şehinşâhnâme I,1581,İÜK, F. 1404, y41b-42a.).....	14
Resim 5: Hz. İsa'nın göğe çıkışı. (Seyyid Lokman, Zübdetü't - Tevârih,1583, TIEM, 1973,y.40a.).....	15
Resim 6: Hz. Muhammed'in Mirac'ı. (Seyyid Lokman, Zübdetü't - Tevârih, 1583,DCBL,T.414,y.121a.).....	16
Resim 7: Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusu. (Seyyid Lokman, Hünername I, 1584, TSM, H.1523, y.18b-19a.).....	18
Resim 8: Sultan I.Mehmed'in bal çalanları cezalandırması. (Seyyid Lokman, Hünername I, 1584, TSM, H.1523, y.121a.).....	18
Resim 9: Sultan I.Murad. (Seyyid Lokman , Kıyâfetül İns'aniye fi Şemâilül Osmâniye, 1579,TSM, H.1563, y.32b.).....	19

Resim 10: Sultan I.Selim. (Seyyid Lokman , Kıyâfetül İns'aniye fi Şemâilül Osmâniye, 1579,TSM, H.1563, y.54b.).....	20
Resim 11: III.Murad. (Seyyid Lokman , Kıyâfetül İns'aniye fi Şemâilül Osmâniye, 1579,TSM, H.1563, y.73a.).....	21
Resim 12: Şehzade'nin İbrahim Paşa sarayına gelişi. (Sûrnâme-i Hümâyûn, TSMK,H.1344.).....	22
Resim13: Mimari çizim. (Metali'ü's Saade, BNF.suppl. turc.242,75r.).....	24
Resim 14: Karabasan. (Metali'ü's Saade, BNF.suppl. turc.242,85v.).....	24
Resim 15: Hz.Muhammed sütanesi Halime'nin kucağında.(Darîr, Siyer-i Nebi,1594-95, TSM, H.1221, y.255a.).....	27
Resim 16: Hz.Muhammed'in Hira Dağı'nda ilahi sesler duyması. (Darîr, Siyer-i Nebi,1594-95, TSM, H.1221, y.155a.).....	27
Resim 17: Göküre. (Falname, TSMK, H.1703, y.17b.).....	39
Resim 18: Aslan Burcu. (Metali'ü's Saade Yena'bi'üs Siyade, PML M.788,y.15.).....	41
Resim 19: Üç Başlı Yaratık. (Metali'ü's Saade, BNF suppl turc.242, 90r.).....	41
Resim 20: Akrep Burcu. (İkdul Cumân fî Tarihi Ehli'z -Zaman, TSM B.274.).....	42

Resim 21: Gök (ay) Haritası. (Metali'ü's Saade, BNF.suppl.turc.242, y.69).....	46
Resim 22: III.Murad 'ın Metali'ü's Saade adlı esere bakması.(BNF. suppl. turc.242,7v.).....	49
Resim 23: Gezegenlerin gösterildiği meslek ve sanatlar. (Metali'ü's Saade, BNF.suppl. turc.242).....	51
Resim 24: Metali'ü's Saade üst kapak cildi. (BNF. suppl. turc.242).....	54
Resim 25: Metali'ü's Saade alt kapak cildi. (BNF. suppl. turc.242).....	55
Resim 26: Koç Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	62
Resim 27: Boğa Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	65
Resim 28: İkizler Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	68
Resim 29: Yengeç Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	71
Resim 30: Aslan Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	74
Resim 31: Başak Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	77
Resim 32: Terazî Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	80
Resim 33: Akrep Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	83
Resim 34: Yay Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	87
Resim 35: Oğlak Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	90
Resim 36: Kova Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	93
Resim 37: Balık Burcu. (Matali'ü's Saade, BNF. suppl. turc.242).....	96

Resim 38: Uygulama çalışması detay	99
Resim 39: Koç burcu uygulama aşaması.....	101
Resim 40: Boğa burcu uygulama aşaması.....	102
Resim 41: İkizler burcu uygulama aşaması.....	103
Resim 42: Yengeç burcu uygulama aşaması.....	104
Resim 43: Aslan burcu uygulama aşaması.....	105
Resim 44: Başak burcu uygulama aşaması.....	106
Resim 45: Terazi burcu uygulama aşaması.....	107
Resim 46: Akrep burcu uygulama aşaması.....	108
Resim 47: Yay burcu uygulama aşaması.....	109
Resim 48: Oğlak burcu uygulama aşaması.....	110
Resim 49: Kova burcu uygulama aşaması.....	111
Resim 50: Balık burcu uygulama aşaması.....	112
Resim 51: Uygulama çalışması detay.....	113
Resim 52 : Koç burcunun gezegeni Mars'ın uygulama aşaması.....	115
Resim 53 : Boğa burcunun gezegeni Venüs'ün uygulama aşaması.....	116
Resim 54: İkizler burcunun gezegeni Merkür'ün uygulama aşaması.....	117
Resim 55: Yengeç burcunun gezegeni Ay'ın uygulama aşaması.....	118
Resim 56: Aslan burcunun gezegeni Güneş'in uygulama aşaması.....	119
Resim 57: Başak burcunun gezegeni Merkür'ün uygulama aşaması.....	120

Resim 58: Terazi burcunun gezegeni Venüs'ün uygulama aşaması.....	121
Resim 59: Akrep burcunun gezegeni Mars'ın uygulama aşaması.....	122
Resim 60: Yay burcunun gezegeni Jüpiter'in uygulama aşaması.....	123
Resim 61: Oğlak burcunun gezegeni Satürn'ün uygulama aşaması.....	124
Resim 62: Kova burcunun gezegeni Satürn'ün uygulama aşaması.....	125
Resim 63: Balık burcunun gezegeni Jüpiter'in uygulama aşaması.....	126
Resim 64 : Özgün tasarım uygulama çalışması.....	127

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1: Uygulama çalışmasının kompozisyon şeması.....	98
Çizim 2: Koç burcu eskiz aşaması.....	101
Çizim 3: Boğa burcu eskiz aşaması.....	102
Çizim 4: İkizler burcu eskiz aşaması.....	103
Çizim 5: Yengeç burcu eskiz aşaması.....	104
Çizim 6: Aslan burcu eskiz aşaması.....	105
Çizim 7: Başak burcu eskiz aşaması.....	106
Çizim 8: Terazi burcu eskiz aşaması.....	107
Çizim 9: Akrep burcu eskiz aşaması.....	108
Çizim 10: Yay burcu eskiz aşaması.....	109
Çizim 11: Oğlak burcu eskiz aşaması.....	110
Çizim 12: Kova burcu eskiz aşaması.....	111
Çizim 13: Balık burcu eskiz aşaması.....	112
Çizim 14: Koç burcunun gezegeni Mars'ın eskiz aşaması.....	115
Çizim 15: Boğa burcunun gezegeni Venüs'ün eskiz aşaması.....	116
Çizim 16: İkizler burcunun gezegeni Merkür'ün eskiz aşaması.....	117
Çizim 17: Yengeç burcunun gezegeni Ay'ın eskiz aşaması.....	118

Çizim 18: Aslan burcunun gezegeni Güneş'in eskiz aşaması.....	119
Çizim 19: Başak burcunun gezegeni Merkür'ün eskiz aşaması.....	120
Çizim 20: Terazi burcunun gezegeni Venüs'ün eskiz aşaması.....	121
Çizim 21: Akrep burcunun gezegeni Mars'ın eskiz aşaması.....	122
Çizim 22 : Yay burcunun gezegeni Jüpiter'in eskiz aşaması.....	123
Çizim 23: Oğlak burcunun gezegeni Satürn'ün eskiz aşaması.....	124
Çizim 24: Kova burcunun gezegeni Satürn'ün eskiz aşaması.....	125
Çizim 25: Balık burcunun gezegeni Jüpiter'in eskiz aşaması.....	126

GİRİŞ

Tez çalışmasına konu olan ‘Metali’ü’s- Saade’ adlı minyatürlü yazma, klasik dönem olarak tanımlanan XVI. yüzyıl Osmanlı minyatür sanatında önemli bir yere sahiptir. Eserde yer alan minyatürlerin dönemin nakkaşbaşı Nakkaş Osman'a ait olması, eseri önemli kılan niteliklerin başında gelir. Metali’ü’s Saade, III.Murad'ın kızı Fatma Sultan için Muhammed bin Emir Hasan el-Sudi tarafından Türkçe’ye çevrilerek yazılan astroloji konulu bir eserdir. Eser, 1582 yılında hazırlanmıştır.

Metali’ü’s- Saade, bugün Bibliotheque Nationale de France (Fransa Milli Kütüphanesi , Paris) Sup. Turc. 242 'de kayıtlı bulunmaktadır. Eserin Fransa'ya gelişi, Napoleon'un emriyle General Monge tarafından Kahire’den olmuştur.

Metali’ü’s Saade iki bölümden oluşmaktadır. Eserin birinci bölümündeki konular astroloji ile ilgilidir. Esas olarak bir fal kitabı olan eserde, falname ve benzer konular dışında rüyalar, burçlar ve gezegenler, tılsımlar, cinler ve ulu kişilerle ilgili minyatürler yer almaktadır. Sülüs hattıyla yazılmış olan eser, 21 x 31 cm boyutlarında 286 sayfadan oluşmakta ve içinde 73 adet minyatür bulunmaktadır. Sayfalarda yer alan metinler 24 satırdan oluşmaktadır ancak minyatürlü ve tezhipli sayfalarda görülen metinlerin satır sayısı, konularına ve tasvirlerine göre farklılık göstermektedir. Tez çalışmasında incelenmek üzere seçilen burçların bulunduğu 12 adet minyatürlü sayfada tasvirler tam sayfa olarak çalışılmış ve metinleri tam sayfa olarak bir sonraki varakta yer almıştır.

Metali’üs Saade adlı eserin BNF’deki katalog kaydında, G. Migeon tarafından yazılan açıklamasında (sayfa 328, XI-5epériode) “Osman tarafından nakışlanmıştır.” denilmektedir. Burada Osman olarak anılan kişinin XVI. yüzyılda

başnakkaşlık yapmış olan Nakkaş Osman olduğu düşünülmektedir. Bu görüşü kuvvetlendiren başka bir detay da Nakkaş Osman'ın yapmış olduğu Surname-i Hümayun gibi eserlerde, her ne kadar ana konu olarak şehzadenin sünnet düğünü işlenmiş olsa da, Nakkaş Osman ve ekibinin özellikle meslek gruplarının geçişlerini anlatan minyatürlerde, mesleklerin yaptıkları ürünleri ve mimariyi detaylı olarak işledikleri görülmektedir. Ayrıca her iki minyatürlü eserde de ortak olan meslek gruplarının anlatımında 'Bursa Kemeri'nin kullanımı dikkat çekicidir. Metin And ise Metal'i'üs Saade'deki minyatürlerin beş değişik sanatçı elinden çıktığını söyler (And, 1998: 19). Bunun neye dayanarak söylendiği açıklamamakla birlikte, eserde yer alan 68 adet minyatürün Nakkaş Osman ve atölyesinin elinden çıktığı yapılan araştırmalar doğrultusunda saptanmıştır (Bağcı, vd, 2006:190).

Nakkaş Osman'ın Osmanlı minyatür sanatı bakımından önemli bir yere sahip olması, Metal'i'üs Saade adlı eseri de önemli kılarak, tez konusunu belirlemede etken sebeplerden biri olmuştur. Eserde yer alan minyatürlerden teze konu olan burç ve gezegen tasvirleri, teknik ve üslup özellikleri bakımından klasik dönemi yansıtmaktadır.

Osmanlı minyatür sanatı, XVI. yüzyılda III. Murad döneminde kendine özgü üslubuna kavuşmuş ve bu bağlamda farklı konularda pek çok eser verilmiştir. Bunların başında Osmanlı ordusunun zaferlerini, Osmanlı padişahlarının adaletini, sünnet düğünü şenliklerini, elçi kabullerini anlatan ve gündelik hayattan alınan sahneler yer alırken, konusu din, peygamberler tarihi, İslam mitologyası ve doğaüstü olaylar olan pek çok eser de üretilmiştir. İslam mitologyasında en önemli yeri gökcisimleri, burçlar ve gezegenler alır. Astroloji ve gelecekte haber alma gayesi yüzyıllardır insanın merak konusu olmuştur. Fallar, rüyalar, efsaneler, doğaüstü olaylar kapsamında pek çok eser yazılmış ve konuyla ilgili pek çok eser ortaya konmuştur. Bu bağlamda, tez konusunun belirlenmesi aşamasında, İslam mitologyasında yer alan bu unsurlar ve astrolojinin de konu bakımından her zaman ilgi çekici olması nedeniyle Metal'i'üs Saade adlı eser ve içinde yer alan minyatürlerin

incelenmesine karar verilmiştir.

Tez çalışmasına konu olan Metali'ü's Saade'nin araştırılması ve incelenmesini olanaklı kılan ve bu tezin yazılmasındaki ana başvuru kaynakları, Metin And'ın kitapları ve yayınlanmış makaleleri olmuştur. 'Osmanlı İslam Mitologyası' başlığı altında sayısız eseri bulunan Metin And bu konuda çok önemli araştırma ve çalışmalar yapmıştır. Bunun yanında, esere çevrimiçi dijital ortamda ulaşabilmemizi olanaklı kılan Paris'te bulunan BNF ulusal ve uluslararası pek çok tarihi yazma ve eseri bünyesinde koruyarak barındıran bir kütüphanedir. Gerek ülkemizde gerek dünyada pek çok kütüphanede etkinleştirilmemiş bir sisteme ve araştırma alanına sahip sayılı kütüphanelerden biridir. Misyonu, tarihi yazmaları daha çok kitleye ulaştırarak incelenmesini desteklemektir. Ana görevleri toplama, organize etme ve koruma olan kütüphanede her alanda eser bulunmakta ve bunun yanında günümüz sanatçıların eserlerinin yer aldığı sergiler, kataloglar ve dizinleri barındırmaktadır. Dijital kütüphane de tarihi yazmalara ulaşabilmek için Gallica seçeneğini seçerek dünyanın farklı yerlerinden, farklı milletlere ait toplanmış her konuda esere ulaşmak mümkündür.¹

Tez çalışmasında ilk olarak III. Murad dönemi, Nakkaş Osman ve Osmanlı minyatürlerinde görülen astrolojik unsurlar incelenmiştir. Buna göre; Metali'ü's Saade adlı eserin tanıtımı ve incelenmesi iki başlık altında ikinci bölümde toplanmıştır. Buradan yola çıkarak eserde yer alan ve burçları tasvir eden minyatürler alt başlıklar halinde incelenmiştir. Burç ve gezegen tasvirleri incelendikten sonra, öncelikle uygulama açısından nasıl bir yol izleneceğine karar verilmiştir. Tez çalışmasındaki amaç, burç ve gezegen tasvirlerinin ana özelliklerini belirleyerek, özgün bir tasarım oluşturmaktır. Bu bağlamda, Metali'ü's Saade adlı eserde yer alan burç ve gezegen tasvirlerinde bulunan ana özellikler simge niteliğinde ele alınarak, on iki burç ve gezegen özgün olarak tasvir edilerek bir büyük tasarım oluşturulmuştur.

¹ <https://gallica.bnf.fr>

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasının birinci bölümünde XVI. yüzyıl minyatür sanatı ve III. Murad döneminde nakkaşhane üretimlerine değinilerek Nakkaş Osman'ın nakkaşhaneye etkisi ve minyatür sanatında yapılan eserler anlatılmıştır. III. Murad'ın kitap sanatlarına olan düşkünlüğü ile farklı konuların eserlere yansması ve bu bağlamda Osmanlı minyatürlerinde görülen astroloji konulu eserler anlatılmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde, Metali'ü's Saade adlı eserin tanıtımı ile eserde yer alan minyatürlere değinilerek, teze konu olan burç ve gezegen tasvirleri incelenmiştir. Eserde yer alan ve teze konu olan on iki burç ve gezegen tasviri astrolojik özellikleriyle anlatılarak, tasvir edildiği teknik özellikleriyle incelenmiştir.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünü uygulama çalışması olan özgün tasarım oluşturmaktadır. Uygulama çalışmasına başlamadan önce Metali'ü's Saade adlı eserin tamamına kaliteli görseller ile BNF'den ulaşılarak minyatürler detaylı bir biçimde incelenmiştir. Eserin tamamına kaliteli görseller ile ulaşılabilir olmasından dolayı bu eserde yer alan astrolojik konulu minyatürler tez çalışmamızın ana kaynağı olmuştur. Ayrıca eserde yer alan minyatürlerin günümüze kadar korunmuş olması ve eserde çok az tahribatın görülmesi de inceleme aşamasında bize yardımcı olan unsurlardan biridir. Özgün tasarım olan uygulama çalışmasında orjinalinin aksine on iki burç ve gezegeni tek bir tasarımda buluşmuş ve 72*72cm ebatında bir uygulama çalışması yapılmıştır.

1.BÖLÜM

OSMANLI MİYATÜRÜNDE III. MURAD DÖNEMİ, NAKKAŞ OSMAN ve OSMANLI MİNYATÜRLERİNDE GÖRÜLEN ASTRONOMİ ve ASTROLOJİYE İLİŞKİN UNSURLAR

1.1. Osmanlı Minyatüründe III. Murad Dönemi ve Nakkaş Osman

Osmanlı minyatür sanatı bir imparatorluk sanatıdır ve içinde bulunduğu coğrafyanın tüm sanat dürtülerine açıktır, bu özellik yaklaşık 500 yıl boyunca sürmüştür. Bağcı'ya (2012:17) göre, sanatı devlet işinin bir parçası olarak gören Osmanlılar, Topkapı Sarayı'nda devlet teşkilatı içinde Ehl-i Hıref adıyla bir sanatkarlar örgütünü Fatih Sultan Mehmed döneminde oluşturmaya başlamışlardır. Bu örgüte bağlı sanatçıların sayısı imparatorluğun güçlü olduğu XVI. yüzyılda 600-900 arasındadır. Yazar Mustafa Âli sayıyı 2.000 olarak bildirir.

Mahir'e (2005:49) göre, Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkmasıyla birlikte (1512-1520) Osmanlı minyatürü için verimli bir dönem başlar ve bu Kanuni Sultan Süleyman döneminde de (1520-1566) devam eder.: "Yavuz Sultan Selim'in Tebriz ve Mısır'a yaptığı seferler sonucunda İstanbul'a getirilen, farklı gelenekleri temsil eden doğulu nakkaşlar birlikte eser üretmeye başladıklarında, etkisi XVI. yüzyıl ortalarına kadar sürecek dekoratif bir üslup yaratılır. Timurlu Sultanı Hüseyin Baykara döneminde (1468-156) Herat ve Akkoyunlu Türkmenlerinin yarattığı Şiraz üslubunun yanı sıra Memlük ve büyük ölçüde Safevi üslubunun etkileri, söz konusu minyatürlerin ayrıntılarına, kompozisyon düzenlemelerine ve figürlerine yansır."

Osmanlı devletinin güçlenmesine paralel olarak, sarayda kitapların resimlenmesine önem verilmiş, bu iş padişahlarca desteklenen, değer verilen bir sanat dalı haline gelmiş; ortaya çıkan eserlerin görkemi padişahın kudretinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Türk minyatür sanatı, XVI. yüzyılda özgün üslubuna kavuşmuş örnekler vermiştir (İrepoğlu,1993:73). II. Selim (1566-1574) ve özellikle III. Murad (s.1574-1595) zamanında en verimli dönemine ulaşan Osmanlı minyatürü bu dönemde

klasik üslubuna kavuşmuştur. Muradî mahlasıyla dini ve tasavvufî şiirler yazmasının yanı sıra hattatlık da yapan III. Murad, resimli eserleri hazırlayan sanatçılarla yakından ilgilenmiş, saraya yaraşan eserler hazırlanması için hiç bir masraftan kaçınmamıştır. Bu dönemde resimlenen resimli yazmaların başında Osmanlı ordusunun zaferlerini, Osmanlı padişahlarının adaletini, avdaki hünerlerini, elçi kabullerini anlatan Farsça ve Türkçe eserler geliyordu. Şehnamecilik kurumunun daha da güçlendiği bu dönemde Seyyid Lokman²'ın yazıp Nakkaş Osman ve ekibinin resimlendirdiği, yeni kurgulara sahip şehnâme türü eserlerin yanı sıra tarihçilerin kaleme aldığı tarihi konulu yazmalarda anlatılan tüm olaylar minyatürlerle belgelenmiştir (Mahir, 2005:56).

Saray nakkaşhanesinin en parlak dönemi III. Murad'ın (1574-1595) saltanat yıllarıdır. Bu dönemde, Osman ya da Lütfi Abdullah gibi nakkaşlar sultanın ısmarladığı büyük yazmalar için dinsel, tarihsel ya da gündelik hayattan alınma sahneler içeren minyatürler hazırlamışlardır (Francis Richard,2010:109). 1550'lilerin sonlarından itibaren, II. Selim ve özellikle Sultan III. Murad döneminde Topkapı Sarayı'nın sanatçıları, büyük ölçüde Şehnamecinin denetimi altında Osmanlı sultanlarının şehnamecelerini, evrenin yaratılışından zamanın sultanına kadar getiren dünya tarihlerini, seferleri ve zaferleri resmetmişti. Bunun yanında, sultanın ve başta bu dönemde öne çıkan harem halkı olmak üzere saray ahalesinin ilgi ve beğenisi doğrultusunda farklı temaları işleyen kitapların da resimli nüshalarının hazırlandığı görülmektedir (Bağcı,vd,2012:187). Atasoy'a (1997:12) göre, Sultan Murad'ın kültür ve sanata en büyük katkısı asıl kitap alanında olmuştur: "Onun zamanında hazırlanan,en büyük hattatların yazdığı ve son derece zengin tezhiplenip, nefis şekilde ciltlenmiş çok sayıdaki Kuran'ı bir yana bırakırsak bile diğer kitaplarının sayısı inanılmaz sayılara ulaşmıştı."

Sultan Murad'ın tarihe, gizli bilimlere, fala, rüya tabirlerine, kıyametle ilgili anlatılara, bilinmeyen öykülere, dünyanın acayip ve garaibine meraklı olduğu bilinir.

III. Mehmed ve I. Ahmed (1603-17) dönemlerinde de süren bu eğilimler, kimileri

² Lokmân b.Hüseyin (ö. 1010/1601'den sonra),Osmanlı tarihçi ve şehnâmecisi. bkz. Bekir Kütükoğlu,2003,cilt:27,s.208-209,İslam Ansiklopedisi.

telif, kimileri tercüme olan, bu konularda sade bir türkçe ile yazılmış birçok metnin, masalsı kahraman ve olaylarla bezeli hikayelerin resimlenmesine yol açmıştır. 1580'lerden itibaren, III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed'in saltanat yıllarından günümüze ulaşmış örnekleriyle tanıdığımız bu kitaplara, Osmanlı ressamı öncülleri olmayan konularda resimler yapmışlardır. Bu masalsı kahramanların maceraları, aşk hikayeleri, uzak ülkelerin olağanüstü sakinleri, gök biliminin popülerleştirilmiş yorumları, falların resimlenmesi geleneğinin gelişmesi, bu yıllarda saray kadınlarının ve harem ağalarının politik olarak güçlenmesi ve saraydaki hâkimiyetlerinin artmasıyla bağlantılı olmalıdır. Öte yandan, aşağıda değinileceği gibi kitapların hemen hemen tıpatıp nüshalarının genellikle aynı anda birden fazla yapılması bu eserlere taliplerin arttığını göstermektedir (Bağcı, vd, 2012:187). III. Murad'ın kızı Fatma Sultan için astrolojiyle ilgili Arapça bir eserin resimli Türkçe nüshalarının hazırlanmış olması da (BNF. Suppl. Tur.242; NYPML, M. 466), hanım sultanların hamiliklerine verilecek örneklerdendir (Mahir, 2005:26).

Sultan III. Murad'ın astronomi ve astrolojiye olan merakı bilinmektedir. Galata'da 1577 'de Sultan Murad'ın emriyle Ulug Bey'in zîc'ini düzeltmek amacıyla, Sultan'ın baş astronomu Takiyyüddin Mehmet tarafından kurulan rasathane, İslam dünyasının tek rasathanesi olmakla birlikte, o dönemde Avrupa'da en modern rasathane olan Tycho Brahe 'ninki ile eş değer niteliklere sahipti. Takiyyüddin Mehmet, gözlemlerinin doğruluğunu arttırmak için yeni aletler alarak, astronomi saati yapmış ve Avrupa'daki saatlerin nasıl hazırlandığına ilişkin raporlar hazırlayarak bu ilim alanında gelişmeler sağlamıştır (**Resim 1**). İncalcık'a (2003:187-188) göre, III. Murad bunu, astronomik gayelerden daha çok astrolojik amaçlarla yaptırmıştır. Sultan'ın gözdeleleri de bunu onaylıyordu ama rakipleri olan ve aralarında şeyhülislamında bulunduğu bir grup ulema, astronomi ve falcılık gibi dinsizlik ve uğursuzluk olarak görüyordu. Şeyhülislam, Sultan'a veba salgınının Tanrı'nın gizlerine nüfuz etmek için yapılan bu cüretkar çabaların sonucu olduğu anlamına gelen bir âriza verdi. Rasathane, 1580'de bir

grup yeniçeri tarafından yerle bir edildi.

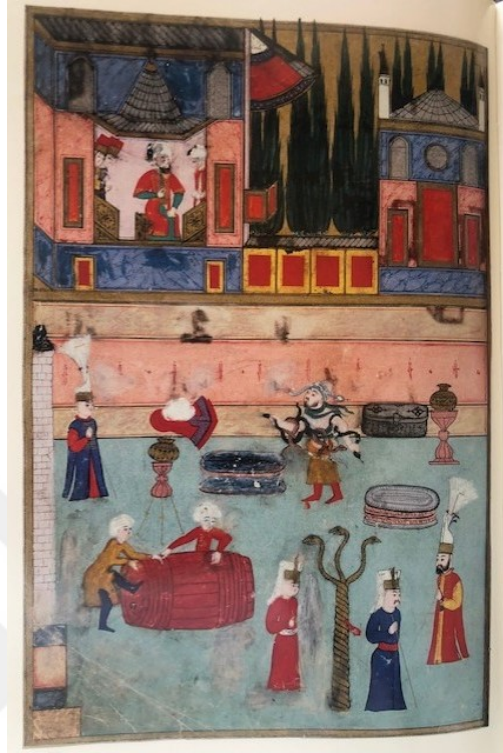
Resim 1: Takidüyyin ve arkadaşlarının Tophane sırtlarındaki Galata Sarayı yakınındaki rasathane çalışmaları, Seyyid Lokman, Şehinşâhnâme I, 1581, İÜK, F.1404, y. 56b- 57a.

Gelibolulu Mustafa Ali (1587:20), Menakıb-ı Hünerveran adlı kitabında III. Murad dönemine ilişkin; "İlim ve fen adamlarına rağbet edilmekte, olgunluğa kavuşmuş büyük kişiler türlü türlü övülmelerle saygı görmektedirler. Bilginler, şairler, irfan ehli, güzel yazıcılar, müzehipler, musavvirler ve bütün hüner sahiplerinin iş çıkaranlarının hepsi, şaşılacak işler yapanların başta gelenlerinin tümü hep el üstü tutulmaktadır. Bundan başka her tür kalemdeki güzel yazılmış yazılar çok geçerlilik kazanmış, özellikle Mir Ali ve Meşhedî kıtalarına sahip olmakla dünyanın ince

şeylerine değer verenlere mutluluk mukarrer olmuştur" olarak belirtmiştir.

III. Murad arkasında bıraktığı külliye ve diğer yapılardan önce yaptırmış olduğu kitap sanatının en önemli eserleriyle anılmaya layık bir padişah'tır (Atasoy,1997:12). Osmanlı minyatürü bu dönemde, diğer İslam minyatürlerinin kalıpcı ve bezemeci anlayışından sıyrılıp, gerçekçi, yalın bir anlatım diline kavuşur. Bu üslubun yaratılmasında etkin olan sanatçıysa Nakkaş Osman olmuştur. Nakkaş Osman'ın yarattığı klasik Osmanlı minyatür üslubunun görüldüğü ilk eser Ahmed Feridun Paşa (ölümü 1582) tarafından yazılan Nüzhet-î Esrârul' -ahbâr der-sefer-î Sigetvar 'dır (TSMK, H.1339). Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar seferini (1566), sefer esnasında ölümünü, II. Selim'in tahta çıkışını konu alıp 1569 yılında hazırlanan eserin tam sayfa minyatürleri, XVI. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan gerçekçi üslubun ilk örnekleri olması bakımından önem taşır (Mahir,2005:26).

Sünnet düğünü şenliklerinin anlatıldığı sûrnâme türündeki resimli yazmalar ilk kez III. Murad döneminde (1574-1594) hazırlanmıştır. Sarayda divan kâtibisi olan İntizamî mahlaslı ve Bosna Foça kökenli bir yazar tarafından Türkçe kaleme alınan Sûrnâme-i Hümayûn adlı eserde III. Murad 'ın şehzadesi Mehmed'in 1582'deki sünnet düğünü şenliği anlatılır. Bu yazmanın dönemin baş nakkaşı Osman'ın yönetimindeki bir ekip tarafından resimlendirilmesiyle ilk sûrnâme hazırlanmış olur. Eserin (TSMK, H.1344) resimsiz bir taslak nüshası daha (VÖNB, no.1019) vardır. Nakkaş Osman'ın yaratıcı dokunuşuyla Osmanlı minyatür sanatına yeni bir ifade biçimi katan Sûrnâme-i Hümayûn, Osmanlı padişahlarının XVII. ve XVIII. yüzyıllarda sünnet veya evlilik gibi vesilelerle düzenledikleri düğün şenliklerini anlatan, minyatürlenmemiş çok sayıda surnamenin yazımını da başlatan eserdir (Mahir,2005:99) (**Resim 2**).

Resim 2: Yıllancılar, Sûrnâme-i Hümayûn, TSMK, H.1344.

Osmanlı resim sanatının en parlak döneminin yaşandığı II. Selim ve özellikle III. Murad (1574-95) dönemine damgasını vuran sanatçı, musavvir Üstad Osman olmuştur. Osman'ın Ehl-i Hiref teşkilatına hangi tarihte girdiği yeterli belge bulunmadığı için, henüz tam anlamıyla açıklık kazanmamıştır. Saray nakkaşlarının 1558 yılına ait maaş defterlerinde adı yoktur. Günümüze ulaşan daha sonraki maaş defteri 1566 tarihlidir ve altı akçe yevmiyeli olarak Osman'ı adı üstadlar arasında geçer (Atıl,1986:296). Bu defter bize Osman'ın Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının son yılında saray nakkaşları arasında usta olarak yer aldığını gösterir. Nakkaş Osman'ın kişisel üslubunun ön örneklerinin, Ârifi'nin yazdığı 1558 tarihli Süleymanname adlı eserdeki bazı minyatürlerde görüldüğüne dikkat çekilmiştir. Bu durumda Osman'ın Süleymannâme'nin adını bilmediğimiz, ancak imparatorluğun batı topraklarından gelmiş olması muhtemel bir sanatçının yanında yetişmiş olabileceği varsayılabilir. Osman büyük bir olasılıkla, 1559-65 yılları arasında saray nakkaşhanesine girmiş olmalıdır. Nakkaş Osman'ın ilk resimlemiş olduğu düşünülen eser Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ndeki Nushet el-esrar el- ahbar der sefer-i Zigetvar'dır.(H1339) (**Resim 3**). Kanuni Sultan Süleyman'ın Zigetvar Seferi'ni ve bundan sonraki olayları konu alan bu eser, 1552'de, Sokullu Mehmed Paşa'nın hizmetine kâtip olarak giren, daha sonra divan kâtibi olan ve 1573'de nişancı payesi alan Ahmed Feridun tarafından yazılmıştır. Yazımı 13 Receb 976 (1 Ocak 1569) tarihinde Çorlu'da tamamlanan bu eserdeki 20 tasvir bize, Nakkaş Osman'ın kendine özgü tarzı olan bir sanatçı olduğunu sergiler (Bağcı,vd,2012:111). Eserin minyatürlerinde her türlü süslemecilikten arınmış, metne bağlı olarak tarihi gerçekleri yakalamayı hedef edinmiş bir üslupla karşılaşırız. Özellikle Sultan I.Süleyman, II. Selim, Sokullu Mehmed Paşa ve Ahmed Feridun gibi önemli şahısların portre karakteri göstermesi, Zigetvar Kalesi'nin çizimlerindeki doğruluk Nakkaş Osman'ın getirdiği gerçekçilik anlayışını yansıtır (İnalcık,Renda,2009:903). Bu eserde yer alan 20 minyatür klasik üslubun olgunlaşmış ilk örneklerindedir. Nakkaş Osman tarafından yapıldığı düşünülen minyatürlerde, figürlerin mimari ve doğa ile uyumunun yanı sıra, yaşlı ve hasta Kanuni ile genç II.Selim'in tasvirinde, bu özelliklerinin belirginleştirilerek verilmesi, güçlü,duyarlı portrecilik örnekleri olarak

dikkat çekmektedir. Kanuni'nin son Zigetvar seferini ve ölümünü konu alan minyatürler, Nakkaş Osman üslubunun özelliklerinin tam olarak sergilendiği bir eserdir. Bu üslup, Sultan III. Murad'ın saltanatının (1574-1595) sonuna kadar saray üslubuna egemen olmuştur (İrepoğlu,1993:78-79).

Resim 3: Sultan Süleyman'ın Janos Zsigmond'u kabul etmesi, Nüzhet-î Esrârul' -ahbâr der-sefer-î Sigetvar,1569,TSM,H.1339,y.16b.

Nakkaş Osman'ın erken tarihli minyatürleri Tercüme-i Şehnâme, 1560-65 (TSM,H.1522) ve İranlı Şadî'nin Gülistan (WFGA,F.1949.2) adlı eserinin 1565 tarihli bir nüshası da bulunmaktadır (Konak,2007:18).

Bağcı'ya (vd,2012:18) göre, "...Üstad Osman gibi süsleme sanatının motif dağarcığını, süsleme ve tasvir unsurlarını yaratanlar, Osmanlı sanatına ilk bakışta İslam süsleme ve tasvir sanatının diğer çevrelerinden ayırt edici özellikler kazandıran sanatçıların önemlileridir. XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra Saray nakkaşhanesinin çalışmaları gerek üslup gerekse konu bakımından diğer İslam ülkelerinin resim sanatından tamamen ayrılmıştır" .

Klasik Osmanlı minyatür üslubunun yaratıcısı sayılan ve adına ilk kez Eylül 1566 tarihli ehl-i hiref maaş defterinde rastlanan Nakkaş Osman'ın, saray için çalışan nakkaşlar arasına Kanuni Sultan Süleyman döneminin son yıllarında katıldığı anlaşılmıştır (Çağman,2003:197). Ayrıca Süleymanname'deki bir minyatürün Nakkaş Osman 'ın üslup özelliklerini yansıtmaması onun 1558'de saray için çalışmaya başladığını düşündürmüştür (Tanındı,1996:28). Osman'ın otuz bir akçe yevmiye aldığını gösteren 1592-93 ve 1596 tarihli iki ehl-i hiref maaş defteriye onun bu tarihlere kadar çalıştığının kanıtıdır (Meriç,1953:7-11). XVI.yüzyıl Türk sanatkarlarından biri olan Nakkaş (Musavvir) Osman'ın, doğum ve ölüm tarihleri hakkında yazılı herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Ancak Surname'de Bosnalı olduğuna dair kayıt mevcuttur (Arseven,1968:100). Gelibolulu Mustafa Ali (1587:119) de Menâkıb-ı Hünerverân adlı eserinde sanatçı hakkında "pak anlayışlı tasvirici üstad Osman" sözlerini kullanmıştır. Bugün Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki eserlerinden başka Paris Milli Kütüphanesi ile Boston Müzesi'nde de eserleri vardır (Toprak,1963:180).

Nakkaş Osman'ın saray nakkaşhanesinde etkin bir sanatçı olarak görülmeye başlaması, dönemin saray şehnamecisi Seyyid Lokman'ın çalışma grubuna katılması ile olmuştur. Mahir'e (2005:94) göre, "Şehnamecilik kurumu en verimli dönemini II.

Selim (1566-1574) ve III. Murad'ın (1574-1595) tahtta bulunduğu yıllarda yaşamıştır. Klasik minyatür üslubunun oluştuğu bu dönemde yaklaşık yirmi yıl şehnamecilik yapan Seyyid Lokman tarafından Farsça ve Türkçe olarak kaleme alınan şehnameler, Nakkaş Osman yönetimindeki nakkaşlar grubu tarafından resmedilmiştir. "Şehname-i Selim Han ile aynı yıllarda tamamlanan ve İstanbul Üniversite Kütüphanesi'ndeki Şehinşehnâme'de de Seyyid Lokman'ın ekibinde yer alan Nakkaş Osman ve diğer nakkaşların da çalıştığı anlaşılır. III. Murad'ın saltanatının ilk yıllarını konu alan eser Şehnâme-i Selim Han'dan 9 ay sonra 989 Şevval başında (29 Ekim-7 Kasım 1581) tamamlanmıştır." (İnalçık,Renda,2009:905). Nakkaş Osman ekibinin eseri olan 95 minyatürde törenler, savaşlar ve 1582 yılındaki sünnet düğünü gibi konular ele alınmıştır. Düzgün sıralar halinde dizilmiş çok sayıda figürler kurulu kompozisyonlar, ölçülü doğa tasvirleri ve yerleşmiş renk zevki, zengin bir anlatım sağlar (İrepoğlu,1993:79) (**Resim 4**).

Resim 4: Safevi elçisi Tokmak Han'ın huzura kabulü, Seyyid Lokman, Şehinşehnâme I,1581,İÜK, F. 1404, y41b-42a.

Osmanlı minyatür sanatında peygamberler tarihiyle ilgili minyatürlerin görüldüğü ilk eser, 1583 yılında Seyyid Lokman tarafından yazılan ve genel bir islam tarihi olan Zübdetü't - Tevârih'tir (TİEM, no. 1973) (And,1996: ,16-27). Tomar-ı Hümâyun adı da verilen bu eser için 1582 yılında yapılan masrafları gösteren belge, saray arşivindedir. Belgede sık sık adı geçen Osman'ın eserin 19 tasviri yaptığı, diğer resimleri yapan nakkaşların ise Ali Çelebi, Mehmed Bey, Mehmed Bursavi, Molla Tiflisi ve Veli Can olduğu belirlenir (İnalçık,Renda,2009:906). Zübdetü't-Tevârih adlı eser saray kitap sanatının ve saray nakkaşlarının başyapıtı olarak değerlendirilebilir. Büyük boyuttaki eserde İslam mitolojisi ve peygamberler tarihi ile ilgili çok sayıda minyatür bulunmaktadır. Osmanlı tarihi kısmında ise yine Osman Gazi'den Sultan III. Murad'a kadar 12 padişahın olgunluk çağlarına ait portreleri yer alır (İnalçık, Renda,2009:909). Bu nüshadan başka iki minyatürlü nüshası (TSMK, H.1321; DCBL, T.414) daha bulunan eserde, peygamberler ve mucizeleri Nakkaş Osman ve ekibi tarafından yaratılmış özgün tasarımlı tasvirlerle canlandırılmıştır (And,1996:16-27) (**Resim 5-6**).

Resim 5: Hz. İsa'nın göğe çıkışı, Seyyid Lokman, Zübdetü't - Tevârih,1583, TİEM, 1973,y.40a.

Resim 6: Hz. Muhammed'in Mirac'ı, Seyyid Lokman, Zübdetü't - Tevârih, 1583,DCBL,T.414,y.121a.

Nakkaş Osman'ın etkin olduğu bu dönemde minyatürlerde kusursuz denilebilecek bir anlatım dili geliştirilmiş, saf, gölgesiz renklerden oluşan bir renk uyumu ile kurulmuş kararlı bir renk zevki tekrarlanmıştır. Esas konuya fon oluşturan doğa tasvirlerindeki görece sadelik, kompozisyonlara bütünlük sağlar (İrepoğlu,1993:78).

Nakkaş Osman'ın üretiminde rol aldığı diğer bir çalışma da, şehnâmecî Eflatun tarafından dört cilt olarak tasarlanıp, fakat bitirilemeyen; daha sonra Seyyid Lokman denetiminde iki cilt olarak tamamlanan Hünernâme, 1584–1588 (TSM.H.1523–1524) adlı el yazmasıdır (Atasoy,1999:217). Topkapı Sarayı'nda bulunan eserde Lokman, Osman Gazi'den Yavuz Sultan Selim'in saltanatının sonuna kadar olan padişahların tahta çıkış törenlerini, önemli zaferlerini, imar faaliyetlerini veya adalet anlayışlarını, avlanmada ve diğer sporlardaki hünerlerini kaleme almıştır. Nakkaş Osman'ın başında bulunduğu seçilmiş musavvirler tarafından yapılan minyatürlerde de bu temalar tasvir edilmiştir. Bu eserin resimlerinde sanatçıların, öncelikli olarak üzerinde durdukları husus, geçmişteki sultanların fiziksel özelliklerinin yansıtılması olduğu kadar, gerek padişahların, gerek saray çevresinin giyim-kuşam biçiminin ve kimi ayrıntıların kendi yaşadıkları dönemlere uygun olarak yapılmasına özen göstermeleridir (İnalcık, Renda,2009:909-910) **(Resim 7-8)** .

Resim 7: Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusu, Seyyid Lokman, Hünername I, 1584, TSM, H.1523, y.18b-19a.

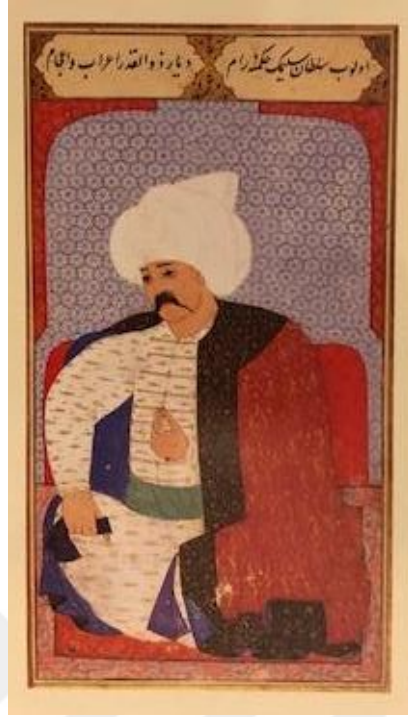

Resim 8: Sultan I. Mehmed'in bal çalanları cezalandırması, Seyyid Lokman, Hünername I, 1584, TSM, H.1523, y.121a.

Her iki eserde için de Osman Gazi'den itibaren geçmişteki sultanların portrelerine, giyiniş tarzlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu durum, Lokman ve Osman işbirliği ile gerçekleştirildiği anlaşılan Kıyâfetü'l-insâniye fi şemâ'iliü'l-Osmâniye adlı eserin (TSM H1563) hazırlanmasına yol açmıştır. Beden yapısıyla karakter arasındaki bağlantıyı temel alan bir ilim dalının ürünü olan eserde Lokman, Osman Gazi'den III. Murad'a kadar 12 Osmanlı padişahını fiziksel özellikleriyle karakterlerini kaleme almıştır. Nakkaş Osman'da padişah portrelerini yapmıştır (İnalçık,Renda,2009:905). Sultan portrelerinin Osman tarafından yapılmış orjinal nüshası Topkapı Sarayı'nda, nakkaş Ali tarafından yapılan nüshası ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (Bağcı,vd ,2012:129). Nakkaş Osman, portrelerini tam sayfa üzerinde çalışmıştır. Bu tasvirlerde padişahlar bağdaş kurarak, tek dizlerini bükerek veya diz çökerek oturur. Padişahların oturduğu yer bir Bursa kemeriyle belirtilir ve bu kemerli niş, saltanat tahtını simgeler. Bu portrelerin büyük bölümünde padişahların bir ellerini dizlerine dayayıp mendil tuttukları görülür (Çağman,2000:170) (**Resim 9-10**) .

Resim 9: Sultan I.Murad, Seyyid Lokman , Kıyâfetül İns'aniye fi Şemâilül Osmâniye, 1579,TSM, H.1563, y.32b.

Resim 10: Sultan I.Selim, Seyyid Lokman , Kıyâfetül İns'aniye fi Şemâilül Osmâniye, 1579,TSM, H.1563, y.54b.

III. Murad'ın özellikleri, 1579 yılında kendisi için hazırlanan ve O' nu Osmanlı hükümdarlarından on ikincisi olarak ele alan Kıyafet-el İnsaniye fi Şemâil el-Osmâniye'de böyle anlatılır (Atasoy,1997:11-12) (**Resim 11**) :

" Sultan II. Selim'in Nurbanu Sultan'dan doğan oğlu III. Murad, 953/1546 yılında dünyaya gelmiştir. 15 yaşından itibaren, 982/1574 yılında 28 yaşındayken tahta çıkıncaya kadar ki gençlik yıllarını Manisa Valisi olarak geçirmişti. 21 yıllık padişahlık süresinde Osmanlı İmparatorluğu toprakları hala genişlemeye devam ettiyse de O, askeri yönü olan bir hükümdar değildi. Hiç bir savaş ve sefere ordunun başında gitmemişti. İyi silah kullanan ve iyi ata binen, gösterişli giyinen, değerli mücevherlerden hoşlanan III. Murad çok kültürlüydü. Türkçe, Arapça ve Farsça divanları vardı. Şiirlerini Muradî mahlasıyla yazardı. Ayrıca iyi bir hattatı. Tasavvufa da meraklı olan Sultan Murad bu yolda Fütihat-ı Siyam adlı bir eserde vermişti."

Resim 11: III.Murad, Seyyid Lokman , Kıyâfetül İns'aniye fi Şemâilül Osmâniye, 1579,TSM, H.1563, y.73a.

Şehnamecilik kurumunun oluşması Osmanlılara, tarihi olayların tespiti, anlayışı ve alışkanlığını getirdi. Bu, yazının yanı sıra minyatürde geçerli bir tarz haline gelerek Osmanlı minyatür sanatında bir tarihi minyatür üslubunun oluşmasına yol açtı. III. Murad'ın oğlu şehzade Mehmed için yaptırdığı sünnet düğünü Osmanlı İmparatorluğu tarihindeki en önemli sosyal olayların başında gelir (Atasoy,1997:13). Gözleme dayanan bu minyatürlerin her biri, dönemin törelerine, mesleklerine, ürünlerine, çalgılarına, danslarına, oyunlarına ve giysilerine ışık tutmakta , XVI.yy sonu Osmanlı toplumundan kültürel ve sosyal bir kesit sunarak belgesel açıdan büyük önem kazanmaktadır. Nakkaş Osman üslubundaki minyatürlerde, figürlerin dönen sıralar halindeki dizilişleri, sonraki dönemlerde de çok figürlü kompozisyonlarda geliştirilerek kullanılan bir tasvir biçimidir (İrepoğlu,1993:81) (**Resim 12**) .

Resim 12: Şehzade'nin İbrahim Paşa sarayına gelişi, Sünnâme-i Hümayûn,TSMK,H.1344.

Sultan III. Murad'ın şehzadesi Mehmed'in 1582 tarihinde yapılan sünnet düğününü konu alan Sünnâme-i Hümayûn, 1587 (TSM. H. 1344) adlı el yazması kuşkusuz, Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı en ünlü eserlerden biridir. Kitabın “İntizamî” mahlasını kullanan yazarı, eserin hazırlanışıyla ilgili çeşitli bilgiler verirken, minyatürlerin tasarımcısının Nakkaş Osman olduğunu belirtmiştir. Klâsik dönem Osmanlı minyatür sanatının üslûp özelliklerini güçlü bir şekilde yansıtan eserde Nakkaş Osman, kullandığı biçim dili, gerçeklik yaklaşımı ve yalın anlatım tekniği ile senlik alanında gerçeklesen törenleri oldukça başarılı bir şekilde tasvir etmiştir (Atasoy,1997:14).

III. Murad'ın emriyle, müderris ve şair Suûdî (Seyyid Mehemmed b. Emir Hasan, öl. 1591) Arapça bir astroloji- fal kitabını kimi eklemelerle Türkçe'ye çevirmiş ve Metali'ü 's-sa'âde ve Yenabi'u 's-siyâde adını verdiği eserin resimli iki nüshası sultanın iki kızı için hazırlanmıştır (Bağcı, vd, 2012:190). III. Murad'ın kızı Fatma Sultan için Muhammed bin Emir Hasan el-Sûdî tarafından yazıldığı anlaşılan astroloji konulu eserin Türkçe çevirisi de resimlendirilmiştir. Minyatürleri Nakkaş Osman tarafından yapılan Metâlî'ü's - saâde et yanâbiü'l -siyâda (BNF, Suppl. Turc. 242) adlı eserde, yedi gezegeni temsil eden esnaf figürleri bulunur. Bu eserin bir başka nüshası New York Pierpont Morgan Library'de korunmaktadır (NYPML, M.466) (Mahir, 2005:61).

Fatma Sultan'ın resimlerinin Nakkaş Osman'ın olduğu kesinlikle söylenebilen nüshası 990 (1582) yılında hazırlanmıştır.³ Ayşe Sultan'ınki de aynı yıllarda yapılmış olmalıdır⁴, resimleri Osman'ın çağdaşı, üslubunu 1584 tarihli bir Şehnâme-i Firdevsî tercümesinden tanıdığımız başka bir sanatçıya aittir⁵ (Bağcı, vd, 2012:190). Metali'ü's Saade adlı eserde; burçlar, gezegenler ile onların etkisi altında doğan kişilerin özellikleri ve bu bağlamda meslek seçimleri dışında rüyalar, mitolojik hikayeler ve mimari yapılar ile ilgili bilgiler yer almaktadır (**Resim 13-14**). Eserlerin ilk tasvirinde Sultan Murad sarayda bir köşkte, kendisine sunulan, burç ve yıldızlarla ilgili tasvirli bir sayfası açık olan Metali'ü 's-sa'âde'yi incelemektedir. Bağcı'ya (2012:190) göre, Şemâilnâmelerdeki giysi ve pozuyla pekişen geleneksel, törensel görünümü, Nakkaş Osman, sultanın günlük yaşamından bir anın canlandırılmasında da kullanmıştır.⁶

³ BNF, Turc 242.

⁴ New York, Pierpont Morgan Library, M. 788. sCHMÎTZ 1997, no.22, s.71-84; Washington D.C. 2009, kat. no. 67

⁵ TSM, B.284

⁶ Eserin New York'taki nüshasında sadece ayrıntıları değiştirilmiş olarak aynı resim yer alır. Sultanın ve görevlilerinin yeniden boyandığı bu resim için bkz. Schmitz 1997, lev.17: Washington D.C. 2009, s.74.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim13: Mimari çizim, Metali'ü's Saade, BNF.suppl. turc.242, 75r.

Resim 14: Karabasan, Metali'ü's Saade, BNF.suppl. turc.242,85v.

Nakkaş Osman'ın, Kanuni Sultan Süleyman'a ayrılmış olan, Hünernâme II. Cilt, 1588 (TSM, H.1524) el yazmasının resimlenmesinde de çalıştığına ilişkin bir belge bulunmuştur (Konak,2007:23). Sûrnâme-'nin tamamlanıp, padişaha sunulmasından sonra verilen terakkilerle ilgili kayıt 15 Safer 996 (15 Ocak 1588) tarihlidir. Belgede, Lokman'ın, Sur-u Hümâyünnâme'yi tamamlattığı ve Hünernâme'nin II. cildinin de (TSM. H. 1524) bazı tasvirlerini yaptırttığı belirtilerek, verilen elli akçe terakkinin⁷ dağılımı gösterilmiştir. Bu belge, Surnâme'nin Seyyid Lokman'ın denetiminde hazırlandığını ve 1587 yılı sonunda tamamlanmış olduğunu göstermesi bakımından önemli olduğu gibi Surnâme'nin resimlerini yapan nakkaşlarla Hünernâme'nin resimlendirilmesinde çalışan nakkaşların kimliklerini de verir. Eserin resimlendirilme işinin başında daha önce belirttiğimiz gibi yine Nakkaş Osman bulunmaktadır (İnalcık,Renda,2009: 915).

Osmanlı Padişah hazinesi için saray şehnâmecisi Lokman'ın başkanlığında hazırlanan en önemli eserlerden birisi Topkapı Sarayı Müzesi'nde korunan Hünernâme'nin ikinci cildir (H1524). Eser Türkçe, edebi bir dille yazılmıştır. Osmanlı hanedanının en ünlü sultanlarından birisi olan Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışından ölümüne değin yaşadığı dönemdeki başarıları, zaferleri, adaleti, avlanmadaki hünerleri, büyük imar faaliyetleri, yönetici olarak özellikleri belirli bölümler halinde ele alınmıştır. Eserin sonu eksik olmasına rağmen, 996 Sefer evailinde (1-10 Ocak 1588) tamamlandığı saray arşivindeki müsveddesine ait bir yapraktan anlaşılır. Eserin resimlerinin yapılıp, tümüyle bitişi ve Sultan III.Murad'a takdiminin ise 15 Ramazan 997 (28 Temmuz 1589) gerçekleştiğini biliyoruz. Eserin metnin günümüze ulaşan son sayfasında şehnâmecisi Lokman'ın üstad Osman'dan büyük övgüyle söz etmesi, Osmanlı saray minyatür sanatının en önde gelen eseri olan bu cildin resimlerinin de Nakkaş Osman'ın yönetiminde yapıldığını gösterir (İnalcık,Renda,2009: s.916).

Baş Nakkaş Osman tarafından bütün minyatürler için hazırlanmış olması gerek çerçevenin içinde, akış programına uygun olarak çalışan diğer nakkaşlar, devrin

⁷ çoğalma

üslubunda olmakla birlikte kendi sanatçı kişilikleri ve zevklerinden doğan özellikleri de ortaya koyarlar. Bu program ana program içinde hiç dikkati çekmez ve eserin bütünlüğünü bozmaz. Sanatçıların el farklarını görmek ancak minyatürlerin ayrıntılarına bakıldığında mümkündür. Bunlar minyatür sahnelerindeki duvar süslemeleri gibi detayları üstlenmiş olan şakirtlerin faaliyetlerinden ileri gelmiş olmalıdır (Atasoy,1997:15).

Herhangi bir belgeye dayandırılmaksızın ileri sürülen görüşler doğrultusunda, sanatçının üretiminde rol aldığı son (atıf) eser Erzurumlu Darir tarafından 14. yüzyılda Türkçe olarak kaleme alınmış olan 1595 tarihli Siyer-i Nebî el yazmasıdır (**Resim 15-16**). Hz. Muhammed'in doğumundan ölümüne kadar olan dönemi kapsayan eser, sekiz yüzü aşkın minyatürün bulunduğu altı cilt halinde hazırlanmıştır. Zeren Tanındı'ya (1984: 43) göre, " Nakkaş Osman'ın Siyer-i Nebi'yi tasvirlediğini gösteren herhangi bir kayıda rastlanmamıştır. Ancak Nakkaş Hasan gibi onunda resimlediği kesin bilinen eserlerle olan üslup beraberliğine dayanarak Siyer-i Nebi üçüncü cildin yedi, üçüncü cildin sekiz, dördüncü cildin onyediyedi ve altıncı cildin altı tasvirinin Nakkaş Osman'ın elinden çıktığı söylenebilir. Osman nakkaşın Siyer-i Nebi'deki tasvirleri onun ustalık döneminin son örnekleridir. Konusu tarih olan olayları titiz bir gözlemcilikle tasvirlemede usta olan Nakkaş Osman'ın tasvir özelliği, pembe, eflatun ve sarının soluk tonları, süslemesiz yüzeyler, yüzünde uyumlu bir anlam taşıyan sevimli figür tipleriyle tanınabilir." 1593 ve 1596'ya ait ehl-i hiref kayıtlarında adı bulunan sanatçının 1598 tarihli ve sonrasına ait kayıtlarda yer almayışı, bu tarihten sonra sanatçının yaşamının son bulduğunu düşündürmektedir.

Resim 15: Hz. Muhammed sütanesi Halime'nin kucağında, Darîr, Siyer-i Nebi, 1594-95, TSM, H.1221, y.255a.

Resim 16: Hz. Muhammed'in Hira Dağı'nda ilahi sesler duyması, Darîr, Siyer-i Nebi, 1594-95, TSM, H.1221, y.155a.

1.2. Osmanlı Minyatürlerinde Görülen Astronomi ve Astrolojiye İlişkin Unsurlar

İslam'da astronomi ile astroloji XI. yüzyıla dek birbirine karıştırılmıştır, ayırım çizgileri belli değildir. And' a (2007:348) göre, astrolojiyi bir matematik ya da bir doğa bilimi olarak görenler olmuştur. Ancak birçok bilim adamı bunu yadsımış, bunun uydurma olduğunu ileri sürmüşlerdir. Burçların, gezegenlerin insanlar üzerindeki etkisini inceleyen astroloji ya da ilm-i nücûm, İslam'ın temel ilkesi tanrısal iradenin salt egemenliğine de ters düşer. Ayrıca İslam öncesi kavimlerde yıldızları bir Tanrı gibi kabul edip bir tapınım söz konusu olmuştur. Bu bakımdan bunlara karşı İslam büyük bir savaşım vermiştir. Bu açıdan da astroloji bir bakıma bu inançların bir sürüncemesi olarak da İslam'ın tek tanrı temel ilkesine aykırı düşmektedir. Ayrıca kahinlerin, müneccimlerin geleceği bilme savları da İslam'a ters düşer .

Yıldızlara bakarak geleceğe dair anlamlar çıkarmak ve onların hareketlerinin, insanların kaderini etkilediği düşüncesi Kur'an-ı Kerîm'de yer alan Tevhît inancına uygun düşmemektedir. Akpınar'a (2008:172) göre, çünkü Kur'an-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hak “Gaybın anahtarı Allah’ın yanındadır; onları O’ndan başkası bilmez. O karada ve denizde ne varsa bilir; O’nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptır” (En'am,6/59) buyurmuş, gelecekte haberi ancak kendisinin verebileceğini bildirmiştir. Kur'an-ı Kerîm'de kozmik âlem vardır ama astrolojiye rastlanılmamaktadır. Yine de astroloji, İslâmî edebiyatın düşünce dünyasında etkisini sürdürmüş; günümüze kadar da insanların ilgisini çekmeye devam etmiştir.

Genel olarak çok zengin ve farklı kaynaklardan beslenen Eski Türk Edebiyatının başlıca kaynağı hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerîm'dir. Dinî, ahlâkî, toplumsal, tarihî konularda; âyetler ve sûreler, mucizeler ve Kur'ân-ı Kerîm'de geçen kıssalar, nasıl kaynak olarak gösteriliyorsa; aynı şekilde kozmoğrafyaya da kaynak olarak Kur'an-ı Kerîm gösterilmiştir. Kur'an-ı Kerîm'in pek çok sûresinde,

Kevnî (Kozmolojik) âyetler vardır. Bu âyetlerde; arşın, dağın, ayın, göklerin yaratılışı ve yaratıcısı, göklerin yedi kat oluşu, güneşin hareketi, kâinattaki düzen, kâinatın yaratılışı, yerin ve yıldızların yaratılışıyla ilgili açıklamalar yer almaktadır (Akpınar,2011:2).

Kur'an-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hak, “ Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istivâ eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!” (A'raf,7/59) buyurmaktadır. Yine kâinatın yaratılışı ve göklerin yedi kat oluşu, Bakara sûresinde söz konusu edilmektedir; “ O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra (kendine has bir şekilde) semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi (tanzim etti) O, her şeyi hakkıyla bilendir.” (Bakara,2/29) diye buyurmaktadır.

Gökbilim (astronomi, astroloji,vb.) kuşkusuz en eski bilimdir ve insan düşüncesinin evrimini en güçlü katkılarda bulunan bilimlerdenidir. Günlük yaşamın gereksinimlerinden (zamanın ölçümü, tarım, denizcilik,vd.) ve ilkel insanın büyük doğal olaylarla karşılaştığında duyduğu korkudan kaynaklanan gökbilim, modern zamanların başlangıcına kadar astrolojik batıl inançlara yakından bağlı kalmıştır. Müslüman dünyasında gökbilim birincil olarak dini bir işlev görmüştür. Hilal halindeki ayın görünümüne göre tarihleri (örneğin Ramazan'ın başlangıcını ya da bayram günlerini); namaz zamanlarını; nerede bulunursa bulunsun Mekke'nin yönünü (böylece kutsal mekanlara yönelimi) saptamak ve benzeri ihtiyaçlar için (Djamil Aissami,2010:202).

Astronomi, gök cisimleri, genel adıyla yıldızları, gökyüzündeki durumlarını, hareketlerini fizikî ve kimyevî yapılarını inceleyen bir ilim dalıdır. Bu bilim dalı İslâmiyet'te çok itibar görmüştür ve gelişmiştir. Buna da , İslâm'ın beş şartından ikisinin – namaz ve oruç – gök cisimlerinin hareketine bağlı olarak edâ edilmesi sebep gösterilir (Tevfîk Fehd,1985:197-198). Bu bilim geometri yöntemlerine başvurarak

gökyüzündeki yıldızlarla gezegenlerin buldukları yer ve konumlar itibariyle sergiledikleri gözlenebilir hareketleri tespit eder, inceler (Tevfik Fehd,2000:126).

Astronomi kelimesi 'Astro'(yıldız) gökcisimleri ile 'nomi' (kural) nizam kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Astroloji kelimesi 'Astro' (yıldız,gökcisimleri) ve 'logi'(bilim) kelimelerinden teşekkül eder. Astroloji terimi ile birlikte; zodyak, burç ve çoğu kere gezegen kelimeleri de aynı muhtevaya sahiptir. Zodyak (on iki burç) kelimesi genellikle, ekliptiğin (güneşin dünya etrafında bir yılda çizdiği yörünge) yanında yaklaşık olarak 18 derece genişliğe sahip ve içinde yıldız ve gezegenlerin döndüğü gök kubbesi kuşağı şeklinde tanımlanmaktadır (Çaycı,2002:11-12).

Astroloji ise tek başına bir ilim değildir. Farâbi ve İbni Sina, astrolojiyi astronominin bir dalı saymışlardır. Astroloji, yıldızlara bakarak geleceği tahmin etme bilgisidir ve matematiksel bir ilim olan astronomiden farkı yıldızların hareketinden, konumundan bir işaret sistemi oluşturarak gelecek, şimdiki durum ve geçmişe dair bilgi elde etmenin mümkün olduğuna inanılmasıdır. Fehd'e (2000:126) göre, bu duruma “astroloji astronominin metafiziğidir” denilmiştir. Diğer bir tarif ise; “İlm-i ahkâm-ı nücûm; rüya tabiri, uğursuz olduğuna inanılan bazı olayları yorumlamak, geçmiş hadiselerden geleceğe dair gizli anlamlar çıkarmak gibi yöntemlerle gelecekte vuku bulacak hadiselerle karşı insanları uyarma sanatından ibarettir.” Astrolojinin konusu, yeryüzündeki tabii ve özellikle beşeri olayların yorumlanmasında ve onun vazgeçilmez parçasını teşkil eden hatta merkezi durumundaki insanın geleceğine yönelik olarak gökyüzündeki burç ve gezegenleri etkin kılma çabasıdır (Türk Ansiklopedisi,1962:501).

Kur'an-ı Kerim'de “Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle ahenk olarak nasıl yaratmış.” (Nuh,71/15) âyetine karşılık Eski Türk Edebiyatında Batlamyus'a dayanan 9 kat gök fikri daha çok itibar görmüştür (Şentürk,1994:137). Batlamyus, feleklerin 9 kat olduğunu ve iç içe küreler halinde dünyanın etrafında döndüğünü savunmuştur. XVI. yüzyılın büyük mesnevîlerinden olan Vâmık u Azrâ

mesnevîsinde 9 felek; nüh- âsumân, nüh-felek, nüh-sipihir şeklinde ifade edilmekte ve feleklerle, yıldızlar arasında kişilere has münasebetler sergilenmektedir (Akpınar,2008:174). Bu 9 kat feleğin her birine, bir seyyâre (yıldız) yerleşmiştir. Bunlar sırasıyla; Ay (mâh), 'Utârid, Zühre, Güneş (mihr), Mirrîh, Müşterî, Zühal'dir. Diğer iki katta seyyâre yoktur. 8. katta sâbit yıldızlar ve burçlar bulunur. 9. katta ise hiçbir şey yoktur; buraya çarh-ı atlas denir. Müslümanların inancına göre; 1. gökte yani ay semasında müminler, 9. gökte Hz. Peygamber bulunur. Hz. Âdem de ay semasındadır ve Mi'râc sırasında Hz. Peygamberle Hz. Âdem gök kapısı olan bu semada buluşmuştur (Çelebioğlu,1998:682).

Astrolojiye göre 8 felek doğudan batıya doğru dönerken, 9. felek batıdan doğuya dönmekte ve bu dönüş, diğerlerinin dönüşünü zorlaştırmaktadır. Bu esnada yıldızlar birbirine yaklaşır, uzaklaşır bazen de bir burçta birleşirler. İşte bu durum insanların kaderini etkiler. Bu bilgiler doğrultusunda, insan doğduğu zaman hangi yıldızın tesiri altında kalırsa, hayatının ona göre şekilleneceğine inanılır. Kişi, uğurlu bir yıldızın tesirinde doğmuşsa bahtının açık; uğursuz bir yıldızın tesirinde doğmuşsa, kişinin bedbaht olacağı ve her işinde zorluklarla karşılaşacağı düşünülür. Bunun içinde doğumun, uğursuz günlere rastlamaması için müneccimlere başvurulur. “Mesela Güneş ve Müşterî uğurlu, Mirrîh ve Zühal uğursuz yıldızlar” olarak bilinir (Pala,1999:136). Gökler dönerken, yıldızlar ve burçlar da döner. Bunların her birinin hâkim oldukları iklimler ve saatler vardır ve astrolojiye göre tüm bunlar insan hayatı üzerinde rol oynar. Bu yüzden şairler gökyüzünü hadiselerden dolayı sorumlu tutmuş; içinde hile, sihir, büyü var diye şikayet etmişlerdir (Deniz,1992:15).

Gökyüzünün astrolojik amaçlarla gözlenmesi ve bundan geleceğe ait kehanetlerde bulunma gayretleri, M.Ö. 2000 yıllarında eski Babil'de başlamıştır. Eski Yunan filozof ve bilimcilerinin, daha sonrada bazı İslam astronomlarının gökyüzünün hareket ve davranışlarını bilimsel düzeyde ele alma ve açıklamaya çalışma gayretlerine karşılık, astrolojik yorum ve açıklamalar, bütün İlkçağ/Ortaçağ boyunca devam etmiştir. Astrolojik kehanetlere olan inanç, Rönesans'la, yani,

gökcisimlerinin hareket kurallarının ve gerçek karakterlerinin anlaşılmaya başlamasından sonra değişmeye başlamıştır (Özel,Saygıç,1997:166-167).

Gökcisimleri mitolojyasında en önemli yeri burçlar ve gezegenler alır. İnsanlar bir bakıma kaderlerini bunlara bağlamışlardır. Minyatür sanatında da, bu konuyla ilgili ilginç örnekler bulunmaktadır. Burçlar, Kur'ân'da dört sûrede geçer. Bunların biri kale burcu olarak gösterilmiştir (Nisâ S.,78). Üç sûrede de çoğul olarak (burûc) gökteki burçlar şeklinde geçer (Hicr S.,16;Furkan S.,6;Burûc S.,1). Bunlardan sonuncu sûre Burûc başlığını almaktadır (And,2007:332). And'a (2007:335) göre, burçlar üçlü olarak dört üçgen kümeye ayrılmaktadır: "Bunlarda iklimleri, temel öğeleri buluruz. Dört iklimi gösteren burçlar şöyledir: İlkbahar burçları (burûc-u rebî) : Hamel-Sevr-Cevzâ, Yaz burçları (burûc-u sayfî): Seretân-Esed-Sünbüle; Güz burçları (burûc-u harîfî): Mizan-Akrep-Kavs; Kış burçları (burûc-u şefvî): Cedî-Delv-Hût. Ayrıca bu üçgenler dört temel öğeyi de simgeler. Su (burc-ı âbî): Seretân-Akrep-Hût; Ateş (burc-ı ateşi veya burc-ı âzeri): Hamel-Esed-Kavis; Hava (burc-ı bâdî): Cevza-Mizan-Devl; Toprak (burc-ı hâkî): Sevr-Cedî-Sünbüle."

On iki burcun her biri insanın belli bir yönünü etkilemektedir. Koç burcu insan bedenini ve kişiliğini; Boğa burcu zenginliği; İkizler burcu bilgi ve anlatım gücünü; Yengeç burcu sadakati, dehayı ve merak itkisini, Aslan burcu soy, zevk ve hayalciliği; Başak burcu sağlığı, görev bilincini; Terazî burcu evlilik ve ortaklık duygusunu; Akrep burcu yeniden doğmayı ve ölmeyi; Yay burcu ideolojiyi, öteki ülkelerle ilgiyi; Oğlak burcu meslek, makam ve rütbeyi; Kova burcu umut ve dostluğu; Balık burcu sınırlama ve kuşatma güdüsünü etkiliyordu (And,2007:334). Bununla birlikte her burcun ait olduğu gezegeninin özelliği, o burcu o nitelikte kuvvetle etkilemekte ve buna bağlı olarak yaşamını her anlamda olumlu ya da olumsuz etkisi altına almaktadır.

Astrolojinin ilişki kurduğu yer gökyüzüdür. Varoluş prensiplerinin astrolojideki temsilcileri gezegenlerdir. Gezegenler ise kendilerine özgü sembollerle ifade edilmektedir (Gürsu,1992:46). Osmanlı minyatürlerinde de bu semboller, gezegenlerin etkisi altında bıraktıkları burçları ne yönde etkiledikleriyle ilintili olarak, yapıldıkları dönem özellikleri ile önceden üretilen eserlere ve bilgilere göre uyarlanarak tasvir edilmiştir.

Belli bir burçta doğanlar için astroloji şu noktaları cevaplandırır: İnsanın karakteri ve fiziki görünümü, sağlık durumu, kimlerle birleşebileceği ya da mutsuz olacağı, hangi meslek ve sanatlara yatkın olduğu, yaşamında hangi yaşların önemli ve kritik dönemler olduğu (And,2007:348). Bununla birlikte bir ayın ilk, ikinci ve üçüncü on günlerine göre kişiler arasında bazı farklar ortaya çıkmakta ve bunlar her burç için farklılık göstermektedir. Osmanlı minyatürlerinde burç ve gezegen tasvirleri bu bağlamda şekillenerek, taşıdığı özellikleri belirtmek amacıyla her burçta farklı şekilde oluşturulmuştur.

On iki burç, Osmanlıca-Türkçe ve Batı dillerindeki adlarıyla şöyledir:

Hamel ; Koç, Aries
 Sevr ; Boğa, Taurus
 Cevzâ ; İkizler, Gemini
 Seretan; Yengeç, Cancer
 Esed; Aslan, Leo
 Sünbüle; Başak, Virgo
 Mizan; Terazî, Libra
 Akrep; Akrep, Scorpius
 Kavs ; Yay, Sagittarius
 Cedî ; Oğlak, Capricornus
 Delv ; Kova, Aquarius
 Hût ; Balık, Pisces

Her burç bir veya iki gezegenin ev veya hanesidir ya da beytidir. Gezegenlerle burçlar arasında beytten başka üç ayrı ilişki daha vardır. Bunlar Osmanlıca deyimlerle gösterilirse: Vebâl, şeref ve hubût'tur. Bunların ilki düşüş, ikincisi yükselme, üçüncüsü ise güçten düşmedir (And,2007:334).

Tez çalışmasına konu olan Metali'ü's Saade adlı eserde yer alan 12 burcu gösteren minyatürde bu dörtlü durum tasvir edilmiştir. On iki burcu gösteren minyatürlerde Beyti olan burçla gezegen birlikte büyük olarak gösterilmiş, altındaki üç durumu gösteren üç gezegenin resimleri küçük olarak gösterilmiştir.

1.2.1. Burçlar ve Gezegenlerin Tasvir Edildiği Osmanlı Minyatürlü Yazmaları

Minyatürlü Osmanlı yazmalarının bilimle ilgili olanlarını tarih, denizcilik, kartografi, coğrafya, kozmoğrafya, astroloji, tıp, biyografik ve ansiklopedik eserler olarak gruplandırmak mümkündür (Mahir,2005:104). Kuban'a (2005:178-179) göre, tıp, astroloji veya dünyanın garip olay ve yaratıkları hakkında bilgi veren yazmaları süsleyen minyatürler ayrı bir grup sayılabilir. Bunların bir kısmı estetik değerinden çok, devirlerinin bilgi düzeyi hakkında aydınlatıcı oldukları için ilgi çekicidir. Cerrahiye-, İlhaniye adlı eski bir tıp kitabını Fatih döneminde süsleyen minyatürler, Matali-el-Saadet adlı Arapça bir astroloji kitabının tercümesine III. Murad döneminde yapılan minyatürler ve Kazvini'nin Acaib-il Mahlukat adlı kitabının Türkçe tercümesine XVII. yüzyıl başında yapılan minyatürler bu grup için önemli örneklerdir.

İslam ve Osmanlı dünyasında çok sayıda fal kitabı da yazılmış, tercüme edilmiş ve çoğaltılmıştır. Resimli fal kitapları ise nispeten daha nadirdir. Özellikle Abbasi halifelerinin emir ve himayelerinde felsefe, tıp, botanik, astronomi ve astrolojiyle ilgili metinler çeviri yoluyla Arapça'ya kazandırılmıştır (Bağcı,vd,2012:14). On iki burcu ve yedi gezegeni adlarıyla şiirinde belirten ilk Türk mesnevisi olarak kabul edilen ve Hakaniye Türkçesiyle yazılmış olan Yusuf Has Hâcib'in XI. yüzyıldan kalma ünlü yapıtı Kutadgu Bilig (And,2007:333) dir.

İslam coğrafyasında astronomi ve astroloji konusunda bilebildiğimiz en eski metin Abdurrahman es-Sufi (986)'ye ait olanıdır (Çaycı,2002:3). İlk resimli yazmalar, X. yüzyılda yaşamış olan İranlı gökbilimci Abdurrahman es-Sufi'nin Suvar el-Kevakib/Yıldızların Görünüşü adlı eserin nüshalarıdır (Ağa Han Müzesi Hazinesi,2010:105). Bu açıdan Süverü'l- Kevâkibi's-Sâbite (Sabit Yıldızlar) başlıklı inceleme bir örnek oluşturur. Metin batıda Azophus adıyla bilinen Abdurrahman ibn Ömer es-Sufi (903-986) tarafından yazılmıştır: bu ünlü gökbilimci Büveyhi Sultanı Adudüd'd-Devle döneminde İsfahan sarayında görev yapıyordu.

Sultanın buyruğuyla hazırlanan yapıt, ünlü Yunan gökbilimci Ptolemaios'un II. yüzyılda Almagest'inde değindiği 1017 sabit yıldızın bir kataloğuydu ve es-Sufi bu metinde ciddi geliştirmeler yapmıştı. Es-Sufi yıldız ve burçların geleneksel Arapça ve Yunanca adlarını birleştirme doğrultusunda ilk girişimde bulunan kişidir. Gözlemlenen her yıldız için hem göksel kürenin dışından hayali bir burç tasarlamış, hem de aynı manzarayı göksel kürenin içinden, dünya yüzeyinden gözlenebileceği gibi yansıtmıştı. Es-Sufi kitabında gerek Yunan sistemine, gerekse Arap geleneğine göre 48 burcu tanımlamış, her yıldızın tam koordinatlarını, boyutlarını ve kendi burcundaki konumunu belirtmişti. Bu metnin XVIII. yüzyıla kadar değişik dönemlerden çok sayıda nüshası günümüze kalmıştır (Djamil Aissami,2010:202-203).

Selçuklu döneminde Anadolu'da yönetici sınıfın desteğiyle oluşan sanat ortamında tasvir önemli bir yer almıştır. XII. yüzyılın ilk yarısından XIII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Artuklu emirlerinin resimli el yazması kitaplara ilgi duydukları Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde bulunan örneklerden anlaşılır. Artuklu döneminde hazırlanan resimli eserlerden biri X. yüzyıl bilginlerinden el-Sûfi'nin yazdığı Suvâr el-Kevâkib el-Sâbita isimli astronomi kitabıdır. Batlamyus'un Almagest'inin kaynak olduğu bu kitap Mardin'de 1135 yılında resimli olarak istinsah edilmiştir. Eserde insan,hayvan ve cansız nesnelere simgeleştirilen, kaynağının İlk Çağ'a dayandığı sanılan yıldızların ve burçların, çizgici bir üslupla,renklendirilmeden yapılmış tasvirleri vardır (Bağcı,vd,2012:14).

XIII. yüzyıl Anadolu minyatür sanatının örneklerinin bir grubu da tılsım, astroloji, mucizevi olaylar ve şiirlerle ilgili bölümleri içeren bir tür Mecmua'da yer alır. Selçuklu hükümdarı III. Gıyaseddin Keyhüsrev için, bir bölümü 1272'de Aksaray'da, bir diğer bölümü 1273 yılında Kayseri'de sultanın münecimi olduğu sanılan Nasreddin Muhammad tarafından yazılmıştır. Minyatürler kanatlı melek figürlerinde, doğa betimlemelerinde, üç şerefli minareleri olan cami tasvirinde olduğu gibi XIII. yüzyıl Anadolu'sunun Hıristiyan ve Müslüman sanat çevresinin serpintilerini içinde toplar. Özensiz bir elden çıkan tasvirler arasında, dönemin maden

işi gibi başka sanat ürünleri üzerinde sık rastlanan yıldızların ve burçların sembolleri de yer alır (Bağcı,vd,2012:15). Yazmada her yıldız grubunun gökteki görünüşü ile birlikte, rasathanenin havuzundaki yansıması da verilmiştir (Seyhan,1984:394). Bu yazmalar Anadolu resim sanatının ilk örneklerinin bilimsel içerikli olarak Diyarbakır ve yöresinde Artuklu emirlerinin ve edebiyat ağırlıklı olarak ise Konya'da seçkin yönetici sınıfın desteğinde XII.-XIII. yüzyıllarda ortaya çıktığını göstermektedir (Bağcı,vd,2012:16).

1481'de ölen II. Mehmed, meraklı ve kitaba düşkün bir sultandır. Fen, tıp ve özellikle astronomi konularında bilimsel eserler yazdırır (Francis Richard,2010:108). Tıp, felsefe, mantık, belagat, coğrafya gibi bilimsel konulu eserlerin istinsah edildiği veya onların müellif nüshalarının II. Mehmed'in kütüphanesine getirildiği veya dönemin bilginlerinin bu konularda eserler telif ettikleri bilinmektedir (Tanındı,2004:846).

El-Kazvini'nin (1203-1283 civarı) İran'da, İlhanlı döneminde Arapça yazılmış olan kozmografya kitabının başlığı genellikle Acâibü'l-Mahlûkat⁸ diye kısaltılır. Metnin ilk bölümü 'yukarıdakiler'i, yani göğün yapısını, takımyıldızları, gök cisimlerini ve zamanı ele alır (Ağa Han Müzesi Hazineleleri,2010:226). Gökkürenin düzeni hakkındaki bölümde Sünbüle (Başak), Mizan (Terazi), Akrep (Yengeç) ve Esed (Aslan) burçlarının sembolleri yer alır. Kazvini'nin XIII. yüzyılda yazdığı takım yıldızlar hakkındaki bu metin, es-Sufi'nin daha önce kaleme aldığı Sabit Yıldızlar Kitabı'ndan alınmadır (kat. no.106); hem ressamlar hem yazarlar burada olduğu gibi eski malzemeyi yeniden dolaşıma sokabiliyorlardı. Bu yapıdaki resim üslubunun temelinde XIII. ya da XIV. yüzyıl Arap kitap resimleme sanatı yatmaktadır (Ağa Han Müzesi Hazineleleri,2010:232). Osmanlı minyatürlerinde pek çok kez istinsah edilmiş bu eserin farklı üslup özelliklerindeki nüshalarına rastlanmaktadır.

⁸ ayrıntılı bilgi için bkz. Gül Güney, 'Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan 3109 No'lu Minyatürlü Yazma Eserdeki Mitolojik Yaratıkların İkonografisi', D.E.Ü Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Sanatta Yeterlilik Tezi, İzmir, 2006.

Zekerîya bin Muhammed bin Mahmûd el- Kazvinî 'nin (ölümü 1283) Acâ'ibü'l- Mahlukât ve Garâ'ibü'l- Mevcûdat adlı Arapça eseri, Sururî mahlasını kullanan Musliheddin Mustafa bin Şaban tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Akalay (Tanındı)'ya (1979:613) göre, Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadesi Mustafa'nın (ölümü 1553) emri üzerine hazırlanmaya başlanan eser şehzadenin öldürülmesi üzerine yarım kalmıştır. Bu eserin Nakkaş Hasan atölyesinde resimlendirilmiş nüshasının (TSMK, A.3632) 1595 yılında hazırlandığı düşünülür ve bu nüsha gök cisimleri, hayvanlar, yaratıklar, bitkiler ve coğrafyayla ilgili bilgiler içerir. Benzer içeriğe sahip bir diğer eser, yine Nakkaş Hasan atölyesinde resimlendirilen ve ilk kısmı eksik olduğu için Sanat ve Doğa Harikaları olarak adlandırılan yazmadır ⁹ (LBL, Harleian 5500) (Akalay (Tanındı),1979:613).

Kazvîni'nin Acâ'ibü'l- mahlûkât ve Garâ'ibü'l -Mevcûdât adlı eseri bu resimlerin ana kaynağı olmalıdır. Eser iki bölümden oluşur. Gök ile ilgili birinci bölümde ay, güneş, yıldızlar ve gökyüzünün diğer sakinleri; yer ile ilgili ikinci bölümde ateş, hava, su, dağlar, nehirler, hayvanlar, bitkiler, madenler anlatılır. Kazvîni'nin diğer eserleri gibi bu eseri de yazıldığı yıldan itibaren seçkinler arasında ilgi görmüş, Arapça aslından Farsçaya, Türkçeye çevrilmiş ve her üç dilde de istinsah edilmiş nüshalarına XIII. yüzyıl sonlarından başlayarak İslam ülkelerinin farklı coğrafyalarında resimler yapılmıştır. İşte Kazvîni'nin eseri ve Farsça varyantları XIV. yüzyıldan itibaren Türkçeye çevrilmeye başlanmıştır. Bunlar arasında Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa (öl. 1553) için hocası Sürûrî (öl.1562) tarafından yapılmaya başlanan, şehzadenin ölümü üzerine yarım kalan tercümenin Nakkaş Hasan'ın tipik üslubuyla, muhtemelen 1590'ların başlarında yapılmış resimlerle bezeli bir nüshası dikkat çeker. Eserin kozmolojiyle ilgili ilk bölümünden karşılıklı iki sayfada kavs (yay), cedî (oğlak) ve delv (kova) burçları tasvir edilmiştir (Bağcı, vd,2012:202-203).

⁹ British Museum'daki bu eser Marvels of Art and Nature olarak adlandırılmıştır. Bkz. G.M. Meredith - Owens, Turkish Miniatures , s.25-26

Söz konusu eserin çeşitli dillerde yazma nüshaları vardır. Bunlar birbirinden farklılık gösterir. Bu nüshalardan bir kısmı özetlenerek bir kısmı da aynen istinsah edilmiştir. Az değişikliklerin yapıldığı yazmalar olduğu gibi farklı başlık taşıyan nüshalara da rastlanır. Kaynaklara göre de istinsah edilmiş en eski nüsha Kazvini'nin hayattayken, H.678 (M.1280) yılına ait olduğu belirtilmiştir (Güney, 2006:3).

I. Ahmed için Kalender Paşa tarafından hazırlanan Falnâme (TSMK, H.1703) adlı eserdeyse gezegen tasvirlerine rastlanır (And,2007:358-364) (**Resim 17**). I. Ahmed için vassale ustası Kalender Paşa tarafından Osmanlı nakkaşlarının yanı sıra olasılıkla bazı Safevi nakkaşlarının da eserlerinden derlenerek düzenlenen Falnâme'de (TSMK, H. 1703), Tevrat ve Kuran'da anlatılan peygamber öyküler, cennet, cehennem tasavvurları, kıyamet alametleri, gök cisimleri, on iki imam ve ulu kişilerle ilgili sahneler bulunur (And,2002: 300-301).

Resim 17: Gökküre, Falname, TSMK, H.1703, y.17b.

Gökbilim ve gökcisimleriyle ilgili bazı minyatürlere şehname türü eserlerde rastlanır. Örneğin, Şehinşehname'nin birinci cildinde, III. Murad'ın desteğiyle 1577'de Tophane bayırı üzerinde kurulan rasathaneyi, gökbilimcileri ve kullandıkları araçları betimleyen minyatürler (İÜK, F.1404,y.58a) 1577 yılında İstanbul üzerinde görünen kuyruklu yıldız betimlenmiştir (Mahir,2005:106). '...Sultan III.Murad'ın kızları için fallar, burçlar, rüyalar ve cinlere karşı tılsımlar hakkında, resimlerle donanmış kitaplar hazırlandığını biliyoruz' (Bağcı,vd,2012:189).

III. Murad'ın emriyle, müderris ve şair Suûdî (Seyyid Mehemmed b. Emir Hasan, öl. 1591) Arapça bir astroloji- fal kitabını kimi eklemelerle Türkçe'ye çevirmiş ve Metali'ü 's-sa'âde ve Yenabi'u 's-siyâde adını verdiği eserin resimli iki nüshası sultanın iki kızı için hazırlanmıştır. Orjinal eser, Arap gök bilimcisi Ebû Ma'şer el-Belhî (öl. 886) tarafından yazılmış Kitâbü'l- bulhân ve çeşitli fal metinlerinden oluşur.Bugün Oxford Üniversitesinde bulunan, Celayirli Sultan Ahmed (1385- 1410) döneminde Bağdat'ta tamamlanmış olan resimli bir Kitâbü'l- bulhân, gerek kitap tasarımı gerekse resimleriyle bu Osmanlı örnekleri tarafından neredeyse istinsah edilmiş gibi görünmektedir.¹⁰ Osmanlı nüshaları orjinalindeki bazı resimleri içermez, birkaç tane de orijinalinde olmayan resim barındırır.¹¹ İki Osmanlı örneği ise birbirinin tümüyle aynıdır. Fatma Sultan'ın resimlerinin Nakkaş Osman'ın olduğu kesinlikle söylenebilen nüshası 990 (1582) yılında hazırlanmıştır.¹² Ayşe Sultan'ınki de aynı yıllarda yapılmış olmalıdır¹³(**Resim 18**), resimleri Osman'ın çağdaşı, üslubunu 1584 tarihli bir Şehnâme-i Firdevsî tercümesinden tanıdığımız başka bir sanatçıya aittir.¹⁴ (Bağcı,vd,2012:190) " Metali'ü's saade adlı eserde astroloji, cinler, şeytanlar, efsaneler, tılsımlar ve benzer konular incelenmektedir (**Resim 19**).

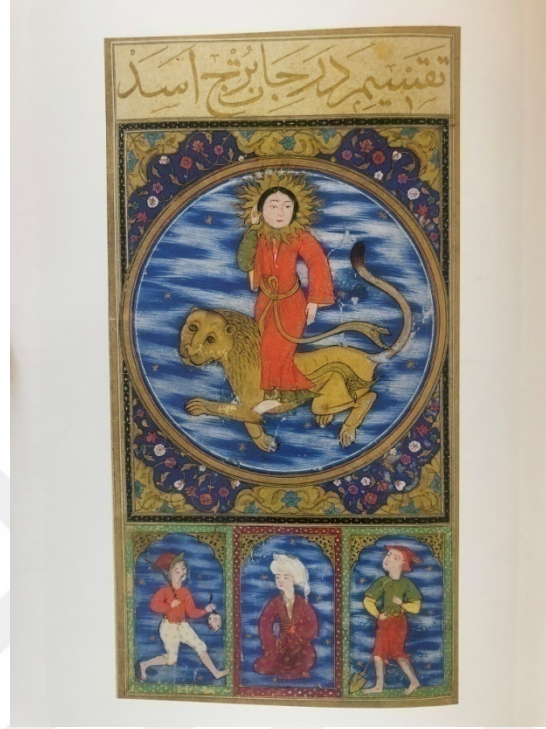
¹⁰ OBL, or. 133 numaralı eser,monografik bir yayında incelenmiştir:Caboni 1988a.

¹¹ Celayirli yazmasında bulunmayan resimlerin zaman içinde eserden çıkmış olduğu düşünülür(Carboni 1988b).Osmanlı yazmasında bazı resimlerin yer almamasının nedeni Suûdî'nin veya nakkaşların tercihi olabileceği gibi,arada bir başka nüshanın varlığıyla da açıklanabilir.Nitekim,eserin bir başka Celayirli nüshası daha bulunmaktadır(Carboni 1987).Ancak Osmanlı nakkaşlarının Oxford'daki eserin tasvirlerini birebir istinsah etmiş olmaları,birinci ihtimali daha geçerli kılar.

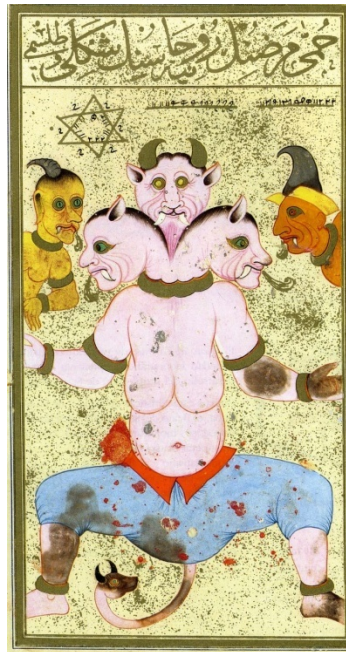
¹² BNF, Turc 242.

¹³ New York, Pierpont Morgan Library,M. 788. sCHMÎTZ 1997, no.22,s.71-84; Washington D.C. 2009,kat. no. 67

¹⁴ TSM,' B.284

Resim 18: Aslan Burcu, Metali'ü's Saade Yena'bi'üs Siyade, NYPML M.788,y.15.

Resim 19: Üç Başlı Yaratık, Metali'ü's Saade, BNF suppl turc.242,90r.

Bedreddin ebû Muhammed ebû's Senâ Mahmûd bin Ahmed bin Musa el- Aynî (öl. 1451) tarafından Arapça yazılmış, genel bir İslam tarihinin içerisinde kozmoğrafya ve coğrafya konularına yer veren eserin Tercüme-i Ükdü'l-Cümân fi Tarih ehl-e-Zamân adlı Türkçe çevirisinin ilk cildinin resimli nüshalarında (TSMK, B.274; İÜK, T.5953,SK,Lala İsmail 318) burç ve yıldız tasvirleri bulunur (Renda,1977:43-44) (**Resim 20**). Sâlim, Arapça ve Farsça bazı tarihlerin Türkçeye çevrilmesi için Sultan III.Ahmet (1703-1730) 'in isteğiyle 1138/1725 yılında Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın kurduğu kırkbeş kişilik bir kurulda yer almış ve Ayni'nin eserinin, baştan onbir cüzünü çevirmiştir (Seyhan, 1984:128).

Resim 20: Akrep Burcu, İkdul Cumân fî Tarihi Ehli'z -Zaman, TSM B.274.

Yunan asıllı bir hikâye olan Vâmık u Azrâ, Eski Türk Edebiyatına İran'dan gelmiştir. Pek çok şairin kaleme aldığı – Sehl b. Hârûn El-Desteysâni, Unsûrî, Ebu Reyhân Bîrûni, Cürcânî, Sulhî, Esirî, Mu'iniddin, Kirmânî, Behiştî Sinan, Camî, Lâmi'î, vb.- bu hikâye Unsûrî'den sonra en güzel Lâmi'î Çelebi tarafından yazılmıştır. Lâmi'î, Vâmık u Azrâ'yı Kanunî Sultan Süleyman'ın emriyle 6 ayda yazmıştır. 5879 beyitlik bu hikâyenin sonunda 102 beyitten oluşan Kasîde-i Gül-i Sad-Berg vardır. Böylece eser 5981 beyit olmuştur. Lâmi'î hikâyeyi İslâmî unsurlarla geliştirmiş; dönemin âdetleri, gelenekleri, yaşayışı, mûsiki ve kozmik âleme ait kültürleri burada sergilemiştir (Akpınar,2008:176).

Vâmık u Azrâ mesnevîsinde astrolojik unsurlar, eserin başından sonuna kadar görülmektedir. Mesnevî, Vâmık'ın anne ve babasının Zühal ile Güneş'in “kırân”ında evlenmeleriyle başlayıp; bilginlerin bir araya gelerek buldukları “uğurlu saat”te kıyılan nikâhlarla, Mihr ile Müşterî'nin bir burçta birleşmeleri gibi Vâmık ile Azrâ ve diğer çiftlerin zifaflarıyla sona ermektedir. Tüm bunların yanı sıra, mesnevîye adını veren kadın kahraman Azrâ'nın adı; “ Seretân (Yengeç), Sünbüle (Başak), Esed (Arslan)” burçlarının adıdır (Hakkı,2009:30).

Geleneksel olarak kitaplardaki tasvirler yazılı olandan ilham alırken, Falnâmelerde asıl olan resimdir; metin, resmi anlaşılır kılar (Bağcı,vd,2012:193). Bu tasvirlerin büyük bölümü geleneksel konuların dışındadır.

2.BÖLÜM

SUÛDÎ'NİN METALİ'Ü'S SAADE'Sİ ve ESERDE YER ALAN BURÇ TASVİRLİ MİNYATÜRLER

2.1. Suûdi'nin Metali'ü's Saade'si

III. Murad'ın emriyle, müderris ve şair Suûdî (Seyyid Mehmed b. Emir Hasan, öl. 1591) Arapça bir astroloji- fal kitabını kimi eklemelerle Türkçe'ye çevirmiş ve Metali'ü 's-sa'âde ve Yenabi'u 's-siyâde adını verdiği eserin resimli iki nüshası sultanın iki kızı için hazırlanmıştır (Bağcı,vd,2012:190). Mehmed Suûdî Efendi (ö.999/1591) Osmanlı coğrafyacısı, şair, devlet adamı, âlim ve edebiyatçı yetiştiren bir aileye mensup olup Sahn müderrisliği ve Edirne kadılığı görevlerinde bulunan Niksarlı Emîr Hasan b. Sinân'ın oğlu, el- Aylemü'z-zâhir adlı tarih eserinin müellifi Cenâbî Mustafa Efendi ile iki defa Kıbrıs beyler beyliğinde bulunan Seyyid Ahmed Efendi'nin kardeşleri ve müderris, şair ve silâhşorluğuyla tanınan Abdülkadir Kadri Çelebi'nin babasıdır. Suûdî nisbesini kullanmasının sebebi Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'ye mülâzım olmasıdır. Önce Otuzlu medreselerde çalıştıktan sonra sırasıyla Yeni İbrâhim Paşa, Atik Ali Paşa, Şah Hûban, Sahn-ı Semân ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yaptı. Halep, Medine ve Âmid kadılıklarında bulunmasının ardından Şevval 999'da (Ağustos 1591) vefat etti (Cevat İzgi,2003:526-27).

Mehmed Suûdî Efendi, XVI. yüzyılın sonlarında kaleme alınan ve Târîh-i Hind-i Garbî (Hadîs-i Nev) adıyla bilinen coğrafya kitabının yazarıdır. Zilhicce 991'de (Aralık 1583) III. Murad'a sunduğu eserin hâtimesinde (müellif nüshası, Beyazıt Devlet Ktp., nr. 4969) kendini “sâlik-i râh-ı Mes'ûdî Emîr Mehmed b. Emir Hasan es-Suûdî” olarak tanıtmakta, kitabın telif ve tertibi için çok emek harcadığını belirtmektedir. III. Murad'a yaptığı manzum bir dua ile sona eren hâtime diğer nüshaların çoğunda yer almadığından (tamamı için bk. Goodrich, JAOS, CVII/2 [1987], s. 318-319) böyle bir nüshadan faydalandığı anlaşılan İbrâhim Müteferrika

neşrini kimseye nisbet etmeden yapmıştır. Bu gibi sebeplerle eserin yazarı konusunda ihtilâf edilmiştir (Cevat İzgi,2003:526-27).

Yazar'a (2014:9) göre, "... Emîr Mehmed Su'ûdî adlı biri tarafından 1580 yılı civarında yazıldığı düşünülen bu eser III. Murad'a takdim edilmiştir. Yazarı tarafından üç bölüme taksim edilmiş olsa da temelde iki ana bölümden oluşan eserin ilk bölümünde; daha ziyade Arap tarihçi ve coğrafyacılarının tarih, coğrafya ve ansiklopedi sahasındaki eserlerinden faydalanılarak, Doğu'nun klâsik coğrafya ve kozmografya bilgisi hakkında nispeten muhtasar bilgiler verir." Kınık (1987:55) ise, "... bu kitap, 3+91 sayfa ve 21x16 cm. dir. Kitabın içinde 1 harita ve 13 resim bulunmaktadır. Bu harita Batlamyus'a göre çizilmiş olan bir gök haritasıdır." olarak belirtmiştir (**Resim 21**).

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 21: Gök (ay) Haritası, Metalî'üs Saade, BNF, Suppl.turc.242, y.69.

Mehmed Suûdî Efendi, “cerîde¹⁵ -i pürîber ve kitâb-ı mu‘teber¹⁶” diye tanıttığı ve üç bölüm (bab) üzerine tertip ettiği kitabının başında eserinin nâdir rivayetlerle dolu olduğunu söylemekte, ilk iki bölümde kozmografik bilgiler vermekte, üçüncü bölümde Amerika kıtasının keşfinden bahsetmektedir. İlk iki bölümün kaynakları arasında başta kendine örnek aldığı coğrafyacı Mes‘ûdî’nin Mürûcû’z-zeheb’i gelmektedir. Faydalandığı diğer coğrafyacılar arasında Nasîrüddîn-i Tûsî, Nîsâbü’rî, Sirâceddin İbnü’l-Verdî, Şerîf el-İdrîsî, İstahrî, Süyûtî, Kadızâde-i Rûmî ve Zekerîyyâ b. Muhammed el-Kazvînî gibi İslâm âlimlerinin yanında Batlamyus da bulunmaktadır. Müellif ilk iki bölümde sadece iktibasla yetinmemiş, naklettiği bazı bilgiler hakkında kendi görüşlerini de açıklamıştır (İzgi, 2003:527).

III. Murad'ın kızı Fatma Sultan için Muhammed bin Emir Hasan el-Sûdî tarafından yazıldığı anlaşılan astroloji konulu eserin Türkçe çevirisi de resimlendirilmiştir. Minyatürleri Nakkaş Osman tarafından yapılan Metâlf’ü’s - saâde ve Yenâbü’l -Siyâde (BNF, Suppl. Turc. 242) adlı eserde, yedi gezegeni temsil eden esnaf figürleri bulunur. Bu eserin bir başka nüshası New York Pierpont Morgan Library'de korunmaktadır (NYPML, M.466) (Mahir,2005:61). Orjinal eser, Arap gök bilimcisi Ebû Ma‘şer el- Belhî (öl. 886) tarafından yazılmış Kitâbü'l- bulhân ve çeşitli fal metinlerinden oluşur. Bugün Oxford Üniversitesinde bulunan, Celayirli Sultan Ahmed (1385- 1410) döneminde Bağdat'ta tamamlanmış olan resimli bir Kitâbü'l- bulhân, gerek kitap tasarımı gerekse resimleriyle bu Osmanlı örnekleri tarafından neredeyse istinsah edilmiş gibi görünmektedir.¹⁷ Nitekim, tercümesinin giriş bölümünde Suûdî, sultanın kendisine çevirmesi için gösterdiği kitabın 'musavver ve müşekkel' olduğunu belirtir.¹⁸ Osmanlı nüshaları orijinalindeki bazı resimleri içermez, birkaç tane de orijinalinde olmayan resim barındırır.¹⁹ İki Osmanlı örneği ise

¹⁵ gazete/tutanak

¹⁶ itibarlı/geçerli

¹⁷ OBL, or. 133 numaralı eser,monografik bir yayında incelenmiştir:Carboni 1988a.

¹⁸ BNF, Truc 242,y. 7a.

¹⁹ Celayirli yazmasında bulunmayan resimlerin zaman içinde eserden çıkmış olduğu düşünülür(Carboni 1988b).Osmanlı yazmasında bazı resimlerin yer almamasının nedeni Suûdî'nin veya nakkaşların tercihi olabileceği gibi,arada bir başka nüshanın varlığıyla da açıklanabilir.Nitekim,eserin bir başka Celayirli nüshası daha bulunmaktadır(Carboni 1987).Ancak Osmanlı nakkaşlarının Oxford'daki eserin tasvirlerini birebir istinsah etmiş olmaları,birinci ihtimali daha geçerli kılar.

birbirinin tümüyle aynısıdır. Bu iki nüshanın ünvan sayfalarında yuvarlak şemseler içinde altın yıldızla Sultan III. Murad'ın kızları Fatma ve Ayşe sultanların hazineleri için yapıldığı yazar. Fatma Sultan'ın resimlerinin Nakkaş Osman'ın olduğu kesinlikle söylenebilen nüshası 990 (1582) yılında hazırlanmıştır.²⁰ Ayşe Sultan'ınki de aynı yıllarda yapılmış olmalıdır²¹, resimleri Osman'ın çağdaşı, üslubunu 1584 tarihli bir Şehnâme-i Firdevsî tercümesinden tanıdığımız başka bir sanatçıya aittir²² (Bağcı, vd, 2012:190).

Muhammed ibn Amir Hasan'ın yazdığı ve III. Murad döneminde padişahın kızı Fatma Sultan için Arapça'dan tercüme edilen 'Metali'ü's Saade' (1582) adlı astroloji ve fal kitabında yer alan, Nakkaş Osman'a ait 68 minyatürde, on iki takım yıldız ve diğer gezegenler görülür. 21x31cm boyutlarındaki 286 sayfalık kitabın ilk minyatüründe III. Murat, üç renkli duvarda perspektifin gözlendiği odada, desenli bir halı üzerinde oturur ve önünde açık duran kitaba şaşkınlıkla bakar (Yılmaz, 2010:1). Eserlerin ilk tasvirinde Sultan Murad sarayda bir köşkte, kendisine sunulan, burç ve yıldızlarla ilgili tasvirli bir sayfası açık olan Metali'ü 's- Saade'yi incelemektedir. Doğrudan tarih kitaplarında kullanılan kalıpların yinelendiği bu portresinde, Murad, özel mekânında yalnızdır. Kendisine eşlik eden, biri matarasını, diğeri sadağını taşıyan iki has oda ağası, Şemâilnâmelerdeki giysi ve pozuyla pekişen geleneksel, törensel görünümü, Nakkaş Osman, sultanın günlük yaşamından bir anın canlandırılmasında da kullanmıştır²³ (Bağcı, vd, 2012:190). Padişahın başka, ön planda, köşelerde, ikisi cüce, dört figürün bulunduğu mekânın dışarısındaki ağaçlar ve çiçekli dallar zarif görünümü pekiştirir (**Resim 22**). Çok özenli, ince tekniğe sahip ve kaliteli diğer resimlerde, burçların etkisindeki insanların durumlarının yanı sıra, karikatürize edilmiş tipler, her gezegenin meslek ve sanatlarını yaparken gösterilenler, bağdaş kurmuş sarıklı figürler, tılsımlar, efsaneler, mistik varlıklar,

²⁰ BNF, Turc 242.

²¹ New York, Pierpont Morgan Library, M. 788. sCHMİTZ 1997, no.22, s.71-84; Washington D.C. 2009, kat. no. 67

²² TSM, B.284

²³ Eserin New York'taki nüshasında sadece ayrıntıları değiştirilmiş olarak aynı resim yer alır. Sultanın ve görevlilerinin yeniden boyandığı bu resim için bkz. Schmitz 1997, lev.17: Washington D.C. 2009, s.74.

egzotik hayvanlar vb. konular vardır (Yılmaz,2010:1).

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 22: III. Murad 'ın Metali'ü's Saade adlı esere bakması, BNF suppl. turc.242,7v.

Fatma ve Ayşe sultanlar için yapılan ve esas olarak bir fal kitabı olan Metali'ü's Saade ve Yenabi'u's Siyâde İmam Cafer-i Sadık'a (öl.765) atfedilen Fâlname ve diğer benzer metinler dışında; genel olarak rüya olsun, resim olsun, gökyüzündeki yıldızların-burçların bir araya gelmesi olsun, kişilerin dış görünüşlerinden veya vücutlarının belirli bölümlerinin seyirmelerinden karakterlerine dair çıkarımlar yapmak olsun, bazıları daha bilimsel bir kisveye bürünmüş olarak (nücum ve kıyafet ilimleri), bir tür imgeyi-sureti okuma geleneği üzerine kurulmuştur. Başka bir deyişle, imgelerin-suretlerin, bilinmeyenin işaretlerini çözmek ya da fal amacıyla kullanılmasını örnekler (Bağcı,vd,2012:192-193).

Bugün Fransa'da bulunan ve bu tez çalışmasına konu olan Metali'üs Saade adlı eser, Sidi Muhammed İbnî Hasan al Saudi'nin Sultan III. Murad'ın kızı Fatma Sultan'a hediye edilmek üzere hazırlamış olduğu, iki bölümden oluşan, XVI. yüzyıla ait bir el yazmasıdır. El yazması Napoleon Bonaparte tarafından Kahire'den Fransa'ya getirilmiştir (And, 1998: 349). Yazmanın Fransa'ya gelişi Mısır'dan General Monge eliyle olmuş, Napoleon'un emriyle saray kitaplığına alınmıştır. Daha çok burçlar, gezegenler, tılsımlar, cinler, ulu kişilerle ilgili minyatürler bulunmaktadır (And,1996:146). El yazmasının birinci bölümü astroloji ile ilgilidir ve 72 alt bölüm/ara başlıktan oluşmaktadır. Eserde ayrıca 12 burcu tanımlayan minyatürler, Emeviye Camii gibi bazı yapılar ile ilgili mimari betimlemeler de yer almaktadır. Bu eserin bir nüshası New York'taki Pierpont Morgan kitaplığında ve aynı tarihte yapılmıştır (And, 1998: 350).

Metali'üs Saade adlı eser, Paris, Bibliotheque Nationale de France 'de Sup. Turc. 242 de kayıtlıdır ve 32-33. sayfalarında 56 küçük figür, 7 gezegen ile farklı sanat ve meslekler tasvir edilmektedir. Meslekleri gösteren bu sayfaların başında "Kevâkib-i Sebânin Herbirine Ne Makûle Kimesneve Ne Makûle Tâifelere Mensûbdur Ânı Beyân Eder." denilmektedir. Yani gökteki yıldızların/gezegenlerin her birinin ne anlama geldiği ve her taifenin/meslek grubunun hangi yıldıza/gezegene mensup olduğunu gösterir denilmektedir (Süslü,Urfalıoğlu,2015:2866). Elli altı kare yatay olarak sekiz, dikey olarak yedi kare olarak düzenlenmiştir. En sağda, yukarıdan aşağıya ilk sütunda

yedi gezegen bulunmaktadır. Gezegenlerin karşısına gelen yatay sekiz karede ise meslekler ve sanatlar yer almaktadır (**Resim 23**).

Resim 23: Gezegenlerin gösterildiği meslek ve sanatlar. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. turc.242,32v-33r.

Metali'üs Saade adlı eserin BNF'deki katalog kaydında, G. Migeon tarafından yazılan açıklamasında (sayfa 328, XI-5periode) “Osman tarafından nakışlanmıştır.” denilmektedir. Burada Osman olarak anılan kişinin XVI. yüzyılda baş nakkaşlık yapmış olan Nakkaş Osman olduğu düşünülmektedir. Bu görüşü kuvvetlendiren başka bir detayda Nakkaş Osman'ın yapmış olduğu Surname-i Hümayun gibi eserlerde, her ne kadar ana konu olarak şehzadenin sünnet düğünü işlense de Nakkaş Osman ve ekibinin özellikle meslek gruplarının geçişlerini anlatan minyatürlerde, mesleklerin yaptıkları ürünleri ve mimariyi detaylı olarak işledikleri görülmektedir. Ayrıca iki minyatürlü eserde de ortak olan meslek gruplarının anlatımında Bursa Kemeri kullanımıdır. Metin

And ise Metali'ü's Saade'deki minyatürlerin beş değişik sanatçı elinden çıktığını söyler (And, 1998: 19). Bunu neye dayanarak söylediğini açıklanmamakla birlikte eserde yer alan 68 adet minyatürün Nakkaş Osman ve atölyesinin elinden çıktığı yapılan araştırmalar doğrultusunda saptanmıştır (Bağcı,vd, 2006:190).

Metali'ü's Saade adlı eserdeki minyatürde de mesleklerin yaptığı işler ve mekân detaylı olarak betimlenmiştir. Metali'ü's Saade'de hemen hemen bütün mesleklerin ve gezegenlerin minyatürlerinde, figürün arkasında Bursa kemerli bir bölüm ve lokmal demir parmaklıklı bir pencere bulunmaktadır. Nakkaş Osman ve ekibinin yapmış olduğu Surname-i Hümayun'da da birçok meslek minyatüründe Bursa kemerinin kullanıldığı görülmektedir. Yine Nakkaş Osman ve ekibinin yapmış olduğu başka minyatürlerde de mekânlarda bursa kemerinin sık sık kullanıldığı söylenebilir. Aslında Bursa kemeri XVI. yüzyıl öncesi yapılarda özellikle Bursa ve çevresinde çok sık kullanılmıştır. Lokmal demir parmaklık ise XVI. yüzyıl Klasik Osmanlı mimarlığının ayırıcı bir elemanıdır. (Süslü,Urfalıoğlu,2015:2875).

Eserin astrolojik semboller, burçlar, gezegenler, onların etkisi altında doğan kişilerin özelliklerini açıklamak üzere yapılmış resimlerinden biri, yedi gezegene hangi kişi ve meslek gruplarının ait olduğunu gösteren bir tür çizelgedir. Gezegenler ve onların etkisi altındaki meslekler şöyle sıralanmıştır:

Zühal (Satürn): Demirci, duvar delici, ateşbaz, ziftçi, hammal, lağımçı, debbağ;

Müşteri (Jüpiter) : Kadı, bazargân, vaiz, keşiş, muhtesi ,çizmeci, mumcu;

Merrih (Mars): Cellad, kasap, sırçacı, nalband, aşçı, meşaleci, arslancı;

Şems (Güneş):Padişah, bey, altıncı, kuyumcu, kalkancı, kazzaz, sarraf;

Zühre(Venüs):Udcu, çengî, neyzen, rakkas,defci, tabılcı, davulcu;

Utarid(Merkür): Nakkaş, terzi, dülger, kâtip, çulha(cı), attar, peyk;

Kamer(Ay): Çırpçı, balıkçı, çoban, hallaç, gemici, deveci, ekinci. Kitabın içindeki bir grup resim ise sadece üstlerine yazılmış başlıklarıyla tanımlanmışlardır; resimlerin canlandırdığı bir metin yer almaz (Bağcı,vd,2012:190-191).

Metali'ü's Saade adlı eserin ölçüleri 31x20,5 cm.dir. Eser toplam 286 varaktan oluşmakta ve içinde 73 adet minyatür bulunmaktadır. Eser Napoleon Bonaparte tarafından Kahire'den Fransa'ya getirilmiştir. Sayfalarda yer alan tam sayfa metinler 24 satırdan oluşmaktadır ancak minyatürlü ve tezhipli sayfalarda görülen metinlerin satır sayısı, konularına ve tasvirlerin boyutlarına göre değişiklik göstermektedir. Minyatürler metnin altında, üstünde ve ortasında olmak üzere farklı düzenlemelerle yerleştirilmiştir. Tez konusu olarak burçların incelendiği 12 adet minyatürlü sayfalarda tasvirler tam sayfa olarak çalışılmış ve metinleri tam sayfa olarak bir sonraki varakta yer almıştır.

Eser, alt ve üst kapak olmak üzere iki adet cilde sahiptir ve her iki cildin de kendine ait mıklebi bulunmaktadır. Eserin üst kapağını oluşturan birinci cildi, meşin bordo deri üzerine gömme baskı olarak yapılmış, gömme yerler altın, üstte kalan kısım olan motifler orijinal deri bordo renginde bırakılmış ve kimi yerlerde siyah olarak renklendirilmiştir. Cildin üst kapağı üzerinde oval şemse, şemseye bağlı salbekler, köşebentler ve bordür yer almaktadır. Salbekli şemsesi ve köşebentlerinin zemini sıvama altın olup üzerinde kabartma hatayı grubu motifler (goncagül,yaprak ve ince dallar) siyah ile renklendirilmiştir. Burada yer alan bordür zemini altın olup, üzerinde kabartma olarak üç iplik yollu hatayı grubu motifler orijinal deri renginde bulunmaktadır. Bordürü çevreleyen cetveller ise ince zencerek olarak altın ile uygulanmıştır. Sertap kısmında altın ile ince zencerekler yer almaktadır. Mıklep, ait olduğu kapak üzerindeki gibi meşin bordo deri üzerine, aynı kompozisyon ile aynı teknikte çalışılmıştır. Üst kapakta yer alan kompozisyondan farklı olarak salbeksiz yuvarlak şemsesi bulunmaktadır (**Resim 24**).

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 24: Metali'ü's Saade üst kapak cildi,BNF Suppl. turc.242.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 25: Metali'ü's Saade alt kapak cildi,BNF Suppl. turc.242.

Eserin alt kapağı oluşturan ikinci cildi ise siyah deri olup, oval şemse ve şemseye bağlı salbekler bulunmaktadır. Salbekli şemse, gömme baskı olarak yapılmış, gömme yerler sıvama altın, üstte kalan kısım olan hatayi grubu motifler (goncagül, yaprak ve ince dallar) bordo ile renklendirilmiştir. Ön kapaktan farklı olarak köşebent ve bordür bulunmayan alt kapak, orjinal siyah deri olarak kalmış, kapağı çevreleyen altın cetveller bulunmaktadır. Sertap kısmında altın ile ince zencerekler yer almaktadır. Mıklep, ait olduğu kapak üzerindeki gibi siyah deri üzerine, aynı kompozisyon ile aynı teknikte çalışılmıştır. Alt kapakta yer alan kompozisyondan farklı olarak salbeksiz yuvarlak şemsesi bulunmaktadır (**Resim 25**).

Sülüs hattı ile yazılan eserin tezhipleri, XVI. yüzyıl klasik üslubuna uygun olarak yapılmıştır. Hatayi grubu motifler lacivert zemin üzerine altın ve renklerle dönem üslubuna uygun olarak çalışılmıştır. Kimi yerlerde ise zemin rengi altın ya da zemin rengi kullanılmadan altın ile hatayi ve rûmi gurubu kompozisyonlar farklı tasarımlar ile çalışılmıştır. Başlıklar dikdörtgen ya da dikdörtgen başlık tezhibinin üzerine taç, mihrap formları ve dilimli süslemeler eklenerek yapılmıştır. Metinlere göre koltuk tezhipleri metin aralarında yine XVI. yüzyıl klasik üslubuna uygun olarak yapılmıştır. Tığlar ince, zarif hatayi grubu motif ve çiçeklerden oluşturulmuştur.

Eserde yer alan 12 adet burç tasvirli minyatürde her sayfa benzer biçimde tasarlanarak belli bir şema oluşturulmuştur ve içerisinde yer alan tasvirler ve süslemeler burçlara göre farklılık göstererek tasvir edilmiştir. Genel olarak bakıldığında, burç tasvirli minyatürlerin şeması şu şekilde hazırlanmıştır; yazı, tezhip ve minyatür dikey bir dikdörtgen içerisinde sayfaya yerleştirilmiştir. Sayfa kenarları her burç minyatüründe zereşan tekniği ile süslenmiştir. Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Minyatürü çevreleyen cetveller altın ile boyanmış, çerçevenin içerisinde en üst kısımda yer alan ve hangi burca ait olduğunu gösteren başlık sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda

yer alan başlığın alt kısmında burç, kare alan içerisinde daire formunun içine yerleştirilmiştir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan kısımda tezhipler yer alır. Tezhipler her burç minyatüründe aynı alanda farklı teknik ve kompozisyonlarda çalışılmıştır. 12 burç tasvirli minyatürde daire formu içinde ise her burca ait minyatür yer almaktadır. Her burç minyatürü, ait olduğu gezegen (yıldız) ile birlikte tasvir edilerek, burç-gezegen ilişkisi bağlamında bir kompozisyon oluşturulmuştur. Burçların tasvir edildiği daire formunun zemini 12 adet burç serisinde de lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir.

Kare alanın altında kalan ve çerçevenin en alt kısmında yer alan dikdörtgen alan üçe bölünerek, her alan 'Bursa kemeri'²⁴ olarak bilinen nişlerle ayrılmış, zeminleri ise burç tasvirlerindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Bu kısımda yer alan üç nişten meydana gelen alanda; her burcun ait olduğu gezegen bağlamında, belli dönemlerde etkisi altında kalınan diğer gezegenler Osmanlı figürleri kullanılarak betimlenmiştir. Bu dönemler, 1 ayı oluşturan 30 günlük period içerisinde burçların ait oldukları gezegenlerin 10'ar günlük arayla bir başka gezegen ile karşı karşıya kaldığı bir süreçtir. Bu zaman dilimleri arasında her burcun gezegeni karşı karşıya kaldığı diğer gezegen tarafından etkilenerek, o burçta ve o dönemde doğan kişileri etkilemektedir. Buradaki gezegen minyatürleri de bu bağlamda hazırlanarak, etkisi altına aldığı burca ve zaman dilimine göre farklılık göstererek tasvir edilmiştir.

12 adet burç minyatürü de şematik bir sistem oluşturularak aynı şekilde çizilmiş ancak ait oldukları burcun ismi, o burca ait tasvirler ve etrafında kalan tezhipli alan ile alt kısımda yer alan gezegenlerin tasvirleri her burca göre farklı şekillerde hazırlanmıştır.

²⁴ Bursa kemeri; XVI.yy ve öncesi yapılarda özellikle Bursa ve çevresinde çok sık kullanılmıştır ve XVI.yy Klasik Osmanlı mimarlığının ayırıcı bir elemanıdır.(Süslü,Urfaloğlu,2015:2875.)

2.2. Eserde Yer Alan Burçları Tasvir Eden Minyatürler

On iki burcu gösteren bu minyatürlerde Beyti²⁵ olan burçla gezegen birlikte büyük olarak gösterilmiş, altındaki üç durumu gösteren üç gezegenin resimleri küçük olarak gösterilmiştir. Bu dört durumda beyt ile şeref durumları gezegenin etkisinin en güçlü olduğu; vebâl ile hubût durumları ise etkisinin en güçsüz olduğu durumlardır. Ayrıca iki nokta daha vardır: Evc-i rifat 21 Haziran 'da dünyanın Güneş'ten en uzak bulunduğu nokta, hadîd ise Ay ve başka gezegenlerin dünyaya en yakın olduğu noktadır. Bunların saptanması ile ayrıntılı astroloji haritaları hazırlanır, bunlarla müneccimler, astrologlar yıldız falına bakarlar (And,2007:335).

Bu burçlar, aynı adlı takım yıldızlarının adları ile, bundan yaklaşık 2600 yıl önce adlandırılmıştır. Böyle olduğu, güneşin gökyüzünde bunların sırasını takip ederek, yılın belli günlerinde burçlara girdiği varsayıldığı halde, gerçekte 36 derece geri olmasından hesaplanıyor. Çünkü ekvatorun hareketi yüzünden, güneşin ilerleyişi yılda 50 açı saniyesi geri kalmaktadır. $36 \times 60 \times 60 = 50 = 2600$. Demek ki, aşağı yukarı 2600 yıl önce, güneş burçlara gerçekten o günlerde giriyormuş (Tunçay,1993,Tarih ve Toplum:159).

And'a (2007,362) göre, "Yedi gezegenin her birinin meslek ve sanatları vardır. Zuhal hazinedar, Müşteri kadı, Merih serasker, Şems sultan-ı cihân, Zühre çalgıcı ve besteci, Utârid kâtip ve Kamer Şems'in veziri ya da kaymakamı. Bunlardan çeşitli meslek ve sanatların doğduğuna inanılmıştır. Eserde, minyatür çifter sayfalarda üçü de 56 kareye bölünmüştür. Dikey olarak yedi kare, yatay olarak sekiz kare vardır. En sağda yukarıdan aşağı ilk sütunda yedi gezegen yer almıştır. Gezegenlerin karşısına gelen yatay sekiz karede ise meslekler ve sanatlar bulunmaktadır."

Zuhal karanlık, siyah renk ve kötü kokularla nitelendirilir. Böylece sağdan sola şu meslekleri buluruz: Demirci, duvara delik delen duvarcı, havai fişek yapımcısı

²⁵ bkz. Metin And,Osmanlı-İslam Mitologyası,s.334.

(ateşbâz), ziftçi, hammal, lağımcı ve deri işleyen sepnici (debbağ). Genellikle minyatürlerde ihtiyar bir adama benzetilir. Yıldızların en üstünde olduğu için “Pîr” denmiştir. Böyle söylenmesinde ki asıl amaç, bir inanıştan kaynaklanır. Buna göre seyyâreler dünyadan uzaklık sırasına göre 1000 yıldan 7000 yıla kadar bir ömre sahiptir. Uzaklığı sebebiyle çapı en geniş olan Zühal 7000 yaşla yıldızların en yaşlısıdır. Edebiyatımızda pek çok şair onu “köhne-sâl” diye de vasıflandırmıştır. Şiirlerde, yüksekliği dolayısıyla yücelik sembolü olarak kullanılmış ama daha çok uğursuz olarak bilindiğinden, bu özelliği ile ve Keyvân adıyla zikredilmiştir. Lâmi‘î, Vâmık u Azrâ mesnevîsinin çoğu yerinde, Zühal yıldızının kimliğini söz konusu eder (Akpınar,2008:191).

"İkinci gezegen Müşterî'nin nitelikleri din ve din bilimci, temiz, arı ve dürüstlük, güzel kokulu, beyaz açık renklerdir. Bu gezegenin karşısındaki meslek ve sanatlar sağdan sola doğru şöyle sıralanır: Kadı, tacir, vaiz, keşiş, çarşı denetçisi(muhtesib), çizmecî ve mumcu. Merih'e gelince; bu gezegen kan ve ateşle nitelendirilir. Kırmızı renk onun özelliğidir, bu nedenle giysisi kırmızıdır. Bununla ilgili yedek meslek sağdan sola şöyledir: Cellad, kasap,bir açık ocak önünde cam yapan sırçacı, nalbant, aşçı, meşaleci, aslan eğitimsi. Güneş altın,değerli madenler,parlayan nesnelere ilgilidir. Bu sırada ilk kare, tahtına oturmuş padişahı göstermektedir. Onu elinde kılıç tutan bey, altıncı, kuyumcu, kalkancı, ham ipek işleyen ve sarraf izler. Zühre güzel sanatların koruyucusudur. Genellikle minyatürlerde ud ve çenk çalan bir kadındır. Burada dansçı olarak gösterilmiştir. Bununla ilgili olarak yedi sanat şöyle sıralanmıştır. Ud çalan, çenk çalan, ney çalan, dansçı, def çalan, kudüm çalan ve kös çalan. Utarid'e gelince buda uygulamalı sanatların koruyucusudur. Dokumacılık, işleme, ressamlık, tezhip gibi. Giysisi beyazdır. Şu sanatları buluyoruz: Nakkaş (minyatür ressamı), terzi, marangoz, kâtip, bez dokuyan çulha, ilaççı attar, sultanın yaya ulağı peyk. En sonda Ay; Ay su ve tarımla ilgili eylemlerle ilgilidir. Bundan çıkan meslekler sırasıyla şunlardır: Yazma, kumaş gibi şeylerin boyaları tutsun diye bunları suda çırpan çırpıcı, balıkçı, sürüsüyle bir çoban, hallaç, gemici, deveci, tohum eken köylü ekinci. görülmektedir" (And,2007:365) .

2.2.1. Koç (Hamel)

And'ın (2007:336) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Koç burcu şöyle tanımlanmaktadır:

" İçinde on üç,dışında beş yıldızdan oluşur. Bu burca *bere-i felek* ya da *burc-ı bere* denilir. Şems ile birlikte anılır, Nevruz'un başlangıcı güneşin Hamel burcuna girdiği zamandır. Edebiyat eserlerinde bahar anılırken Güneş- Hamel-Nevruz üçlüsüne gönderme yapılır. İlk parlak yıldızı dışarıda Şerateyn ile Nâtih'dır. Üçlü yıldızlarına da Butayn denilir. Kamer'in Hamel burcuna gelmesi olumlu yorumlanır. Bu durumda işe başlamak, önemli kişileri görmek, ava, sefere gitmek iyidir. Bu burç minyatürlerde hep bir koç ile gösterilir."

Dikey dikdörtgen alana üstten alt kısma doğru, sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Sayfa kenarları zerefşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin ilk minyatürünü oluşturan Koç (Hamel) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 26**).

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formun içine Koç burcu tasviri yerleştirilmiştir. Daire formunun kenar bordürü, altın ile renklendirilerek kullanılmış ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Koç burcu, burada gezegeni olan Mars evinde görülmektedir. Bir erkek figürü olarak tasvir edilen Mars,burada ata biner gibi koçun sırtındadır. Mars astrolojik karakter özelliği olan savaşçı kimliğini²⁶ ön plana çıkaran bir şekilde, sağ elinde kılıç, sol elinde ise kesik baş ile tasvir edilmiştir. Kıyafeti ve başlığı, eseri hazırlandığı dönemin tarzını, renk ve üslup özelliklerini taşımaktadır. Mars'ın üzerine bindiği ve kendine ait burcu olan beyaz ve yetişkin Koç, gösterişli boynuzları, boynuzundaki çanı ve üzerindeki süslemeli eyeri ile astrolojik özelliklerinden olan kendine olan güven, özelliği ile tasvir edilmiştir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında rumî

²⁶ Mars'ın astrolojik özellikleri için bkz. www.astroset.com/bilgi/astroloji/gezegen/htm.

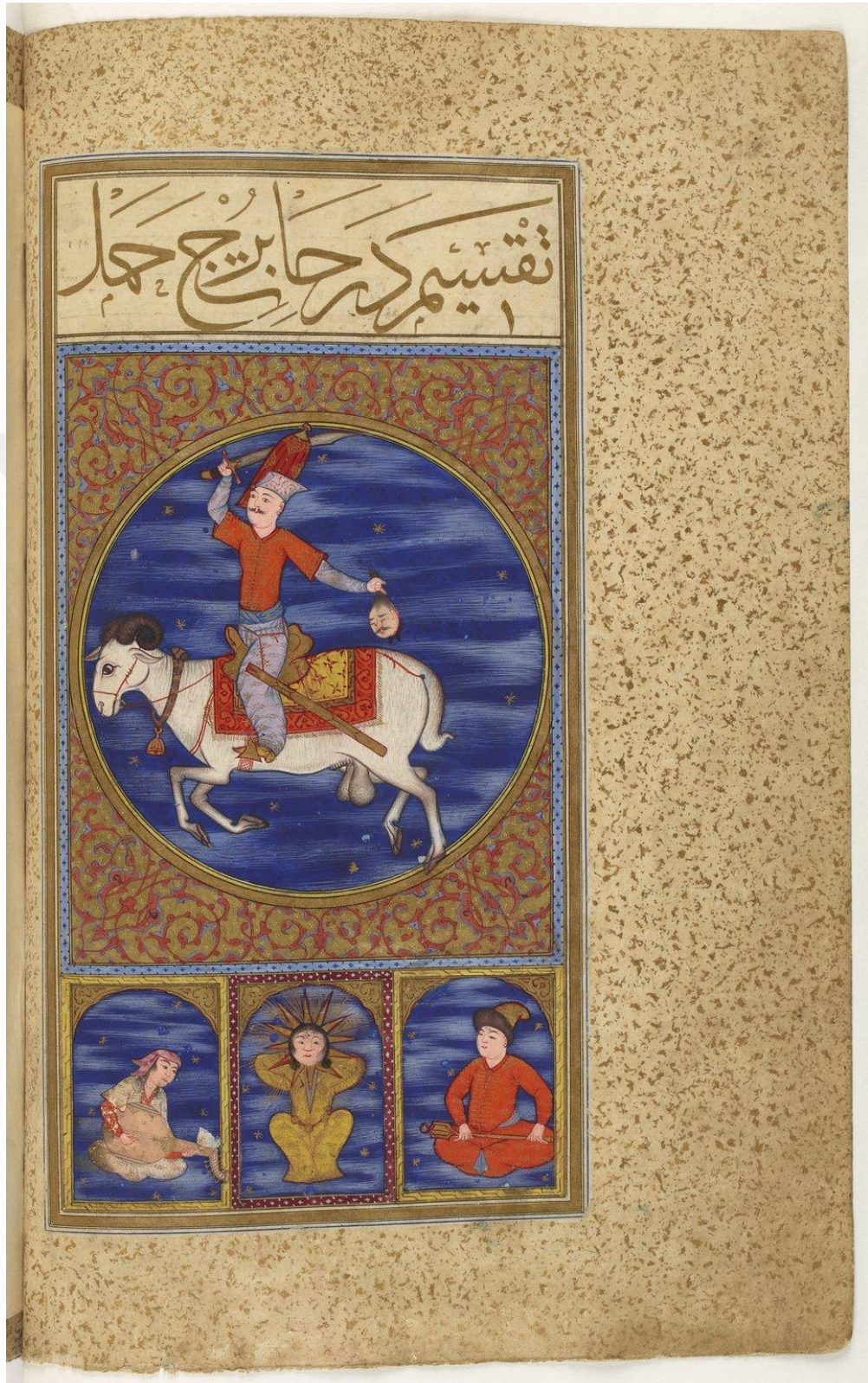
kompozisyondan oluşturulmuştur. Kenar bordürü, mavi zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak yapılmıştır. Dendanlı rumilerin kullanıldığı kompozisyonda zemin altın olmakla birlikte rumîler kırmızı ile renklendirilmiş, yer yer mavi ile süslenerek uygulanmıştır. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri'²⁷ olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen, Koç burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Koç burcunun gezegeni olan Mars'ın birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Venüs, bir kadın figürü olarak elinde ud çalan bir şekilde tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme altın ile renklendirilmiştir.

Koç burcunun gezegeni olan Mars'ın ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Güneş, insan figürü olarak, başında ise altın hareden bir taç taşıyarak,elleri başının arkasında olduğundan kolları görülecek şekilde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, bordo zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Koç burcunun gezegeni olan Mars'ın üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Mars, bir erkek figürü olarak başında sivri bir külah, elinde asa taşırken tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme altın ile renklendirilmiştir.

²⁷ Bursa kemeri; XVI.yy ve öncesi yapılarda özellikle Bursa ve çevresinde çok sık kullanılmıştır ve XVI.yy Klasik Osmanlı mimarlığının ayırıcı bir elemanıdır.(Süslü,Urfaloğlu,2015:2875.)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 26: Koç Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. tuc.242.

2.2.2.Boğa (Sevr)

And'ın (2007:337) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Boğa burcu şöyle tanımlanmaktadır:

" İçinde otuz iki, dışında beş yıldız bulunur. Buna *Burc-ı Süreyya* ya da *Burc-ı Gâv* da denilir. Bu Kamer'in burcu olduğundan sabah görünmez, burada Ay'ın kurban edildiğine inanılır. Güneş doğarken gökyüzünün kızıl olması ayın kanı olarak yorumlanır. En parlak yıldızı Aynü's -sevr ya da ed- Deberân adını alır. Başka adları da vardır.Burada birbirine yakın iki yıldız Kelbeyn denilir. Bunların Deberân'ın köpekleri olduğuna inanılır. Kamer, Sevr burcuna gelince evlenmek, mal ve davar almak, ekin ekmek, konuk çağırarak, yeni giymek olumlu yorumlanır. Minyatürlerde genel olarak yarım sığır olarak gösterilir. "

Dikey dikdörtgen alana üstten alt kısma doğru, sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Sayfa kenarları zereşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin ikinci minyatürünü oluşturan Boğa (Sevr) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 27**) .

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Boğa burcu tasviri yerleştirilmiştir. Daire formunun kenar bordüründe, kırmızı zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak kullanılmış ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Boğa burcu burada gezegeni olan Venüs'ün evinde görülmektedir. Venüs burada ata biner gibi boğanın sırtındadır. Bir kadın figürü olarak tasvir edilen Venüs, boğanın üzerinde arp çalarken tasvir edilmiştir. Figür, kısa kollu, uzun etekli, beline kemerle oturan bir kaftan giymiş ve kaftanın içinde kırmızı bir elbise, botları elbisenin renginde, altınla zenginleştirilmiş ve süslemelerle hazırlanmış mavi astarlı turuncu bir eyerin üzerine oturmuş, bir ayağıyla da arpı tutmaktadır. Ata biner gibi

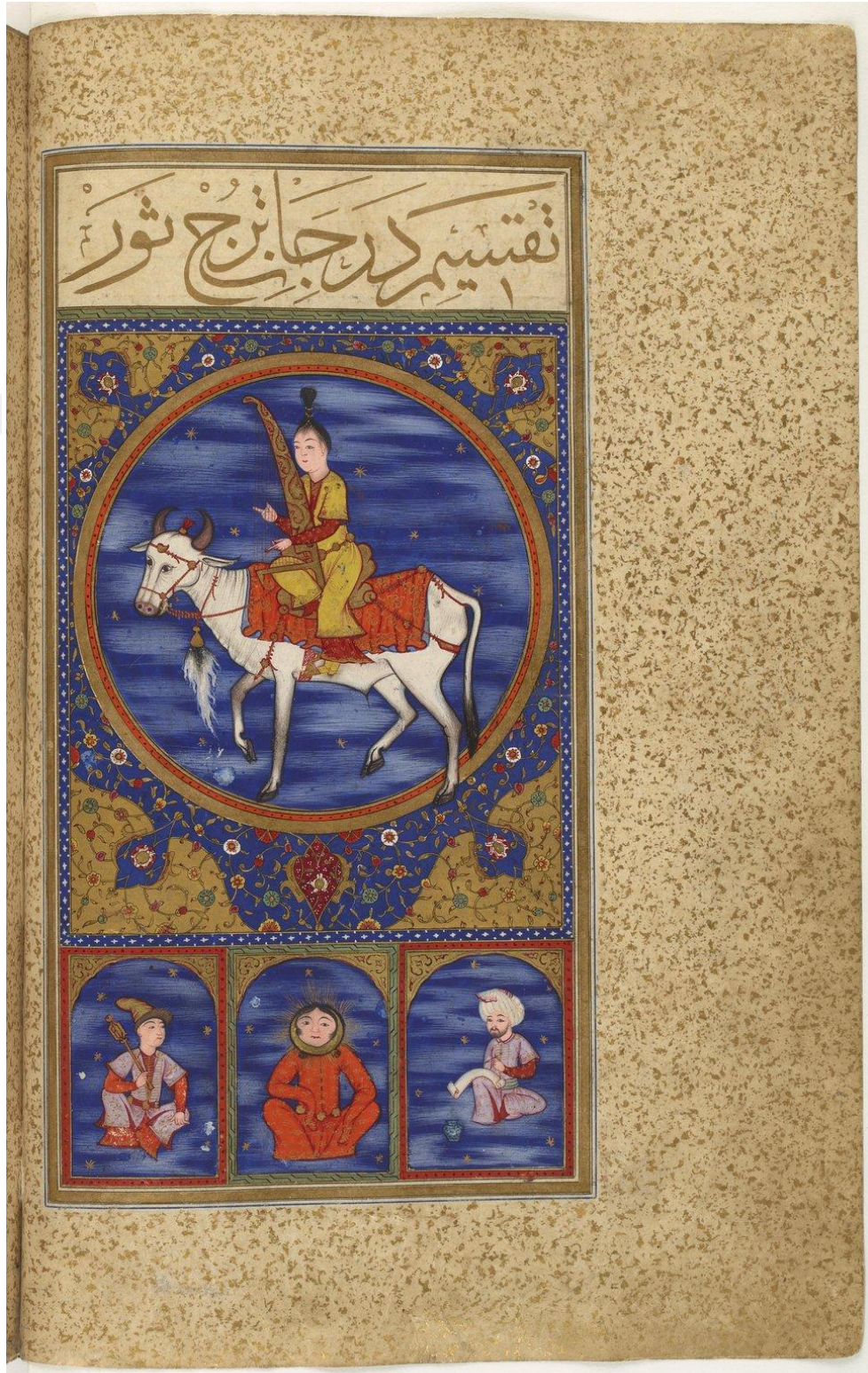
bindiği ve kendine ait olan burcu Boğa; beyaz, yetişkin ve zenginliği ifade eden şekilde tasvir edilmiştir. Boğanın eyeri, eyerin altında bulunan kumaşı, kendine ait süsleri ve bakımlılığı da yine burç özelliği olan²⁸ karakterini simgelemektedir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında hatayi motifli kompozisyondan oluşturulmuştur. Kenar bordürü lacivert zemin üzerine artı işaretleri tekrarlanarak yapılmıştır. Rumi paftaların kullanıldığı kompozisyonda 16. yüzyıl klasik tezhip üslubunu görmek mümkündür. Zemin lacivert ve altın olmakla birlikte, rumi pafta ve hatayi grubu kompozisyonu oluşturan dallar altın ile boyanmış, hatayi grubu çiçekler beyaz, kırmızı, yeşil ve tonları kullanılarak renklendirilmiştir. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve Boğa burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve insan figürleri ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Boğa burcunun gezegeni olan Venüs'ün birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Mars; bir erkek figürü olarak başında sivri bir külâh, elinde asa taşırken tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Boğa burcunun gezegeni olan Venüs'ün ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Ay; insan figürü olarak, başında ise altın hare ve yüzünün etrafı hilalle çevrilmiş şekilde tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme yeşil ile renklendirilmiştir.

Boğa burcunun gezegeni olan Venüs'ün üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Merkür; erkek figürü olarak başında sarık, elinde divit ve uzun bir rulo ile katip olarak tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

²⁸ Burç özelliği için bkz. www.astrolojidergisi.com/burclar/htm

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 27: Boğa Burcu. Metalî'ü's Saade, BNF Suppl. tuc.242.

2.2.3. İkizler (Cevzâ)

And'ın (2007:338) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, İkizler burcu şöyle tanımlanmaktadır:

"Bir adı da *Burc-ı dü-peyker*'dir. Yükseklik ve yücelikle anılır. İçinde on sekiz, dışında yedi yıldız vardır. Bunlar birbirine sarılmış iki çocuk gibi göründüklerinden birine Tev'em-i mukaddem ötekine Tev'em-i muahhar denilir. Bunlar eski Yunan mitologyasındaki Leda'nın ikizleri Kastor ve Polydeuskes'tir. Bunun yukarısındaki iki parlak yıldız Zirâ'-i mebsût denir. Kamer, Cevzâ burcuna girince haber göndermek, mektup yazmak, hesap kitapla uğraşmak, kitap ve şiir okumak, vezir görmek iyidir. Minyatürlerde birbirine sarılmış iki çocuk ya da bir bedende iki başla gösterilir. "

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Sayfa kenarları zerefşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin üçüncü minyatürünü oluşturan İkizler (Cevzâ) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 28**).

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine İkizler burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü, siyah zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak kullanılmış ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. İkizler burcu burada gezegeni olan Merkür'ün evinde görülmektedir. Merkür burada erkek figürü ve katip olarak sakallı, başında sarık, elinde uzun, üzerinde yazı bulunan bir rulo, belinde ise kalamar ve mürekkepten oluşan yazı takımı taşır şekilde tasvir edilmiştir. Figür, uzun kollu, etekli bol ve mor-eflatun renginde bir kaftan giymiş ve kaftanın içinde kırmızı bir elbise vardır. Sol elini kaftanın içine saklar biçimde, yüzü ikizlere dönük halde ve ayakta

betimlenmiştir. İkizler burcu, sıkça rastlanan tasvirleri olan siyam ikizleri olarak, tek bir vücuttan çıkan baş ve kolları, siyah topuz şeklinde toplanmış saçları ile ince bir bağla bağlı biçimde tasvir edilmiştir. Uzun ve geniş elbiseleri turuncu renkli olup, vücutlarını örtmüş, bellerinde ise altın renginde bağ kullanılarak birbirine bağlı halde görülmektedir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında hatayi grubu kompozisyonundan oluşturulmuştur. Kenar bordürü, siyah zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak yapılmıştır. Kompozisyonda rumi paftalar kullanılmış, rumi paftaların dışında kalan alanda hatayi grubu motifler, zemin altın olmakla birlikte dallar ve çiçekler koyu bordo renginde çalışılmıştır. Rumi paftalar altın ve kırmızı ile oluşturulmuş, içersinde kalan zemin rengi pembe ve limon küfü ile renklendirilmiş, üzerine ise hatayi grubu motifler çift tahrir tekniğinde uygulanmıştır. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve İkizler burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

İkizler burcunun gezegeni olan Merkür'ün birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Güneş; insan figürü olarak, başında ise altın hareden bir taç taşıyarak, elleri yanaklarının altında ve saç uçlarını tutar şekilde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, siyah zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

İkizler burcunun gezegeni olan Merkür'ün ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Mars; erkek figürü olarak başında sivri bir külah, bir elinde kesik bir baş ve diğer elinde asa taşıyarak tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme kırmızı ile renklendirilmiştir.

İkizler burcunun gezegeni olan Merkür'ün üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Jüpiter; erkek figürü olarak başında sarık, elinde kitap tutarak, sakallı bir figür olarak tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, siyah zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 28: İkizler Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. tuc.242.

2.2.4.Yengeç (Seretan)

And'ın (2007:339) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Yengeç burcu şöyle tanımlanmaktadır:

" Buna *Burc-ı harçeng*, Kamer'in beyti olduğundan *Burc-ı hilâl* de denilir. Bunun parlak yıldızının adı verilmemekle birlikte arkasındaki iki yıldıza Humareyn denilir. Kamer, Seretân burcuna gelince mektup ve elçi göndermek, avlanmak, özellikle su kuşları avlamak,yeni biçip giymek, yıkanmak, şerbet içmek olumlu yorumlanmıştır.Bu genelde yengeç ile gösterilir."

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Sayfa kenarları zereşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin dördüncü minyatürünü oluşturan Yengeç(Seretan) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 29**) .

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Yengeç burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine artı işaretleri tekrarlanarak kullanılmış ve altın cetvel ile çevrenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Yengeç burcu burada gezegeni olan Ay'ın evinde görülmektedir. Ay burada, yüzünün etrafı altın hilalle çevrilmiş bir insan yüzü olarak tasvir edilmiştir. Yengeç, gerçekçi bir üslupta simetrik olarak çizilmiş, koyu bordo ve eflatun tonlarıyla da renklendirilmiştir. Yengeç, ana kısaçlarıyla insan yüzüyle temsil edilen ayı tutar halde tasvir edilmiştir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında hatayı grubu kompozisyondan oluşturularak,bulut paftalara yer verilmiştir. Kenar bordürü, pembe zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur. Kompozisyonda bulutlar pembe ile

renklendirilmiş, hatayi grubu motifler, zemin altın olmakla birlikte dallar ve çiçekler siyah renk ile çalışılmıştır. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen, Yengeç burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Yengeç burcunun gezegeni olan Ay'ın birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Ay; kadın figürü olarak,elleriyle altın hilal şeklindeki ayı tutarak, başı ve omuzları altın hilal içerisinde kalacak şekilde ve başının üzerinden altın hare çıkararak tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, yeşil zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Yengeç burcunun gezegeni olan Ay'ın ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Merkür; bir erkek figürü olarak başında sarık, elinde rulo ve yanında mürekkepliğinin içerisinde bulunan kalemi ile katip olarak tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme kırmızı ile renklendirilmiştir.

Yengeç burcunun gezegeni olan Ay'ın üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Venüs; bir kadın figürü olarak orta doğuda duay olarak adlandırılan bir flut çalarak tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, yeşil zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 29: Yengeç Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. tuc.242.

2.2.5. Aslan (Esed)

And'in (2007:340) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Aslan burcu şöyle tanımlanmaktadır:

" Bunda Güneş çok etkili olduğundan *Burc-ı şîr* de denilir.Hz.Ali'nin de aslanla ilgili çeşitli adları (Esed-ullah,Esed-ul-lahi'l-galip gibi) vardır, bu burçla Hz.Ali arasında bir ilişki kurulur. İçinde yirmi yedi, dışında beş yıldız bulunur. Yıldızların birinin adı Tarf,dört yıldız Cebhe,birine Zühre, bir başkasına Zanebü'l-esed ya da Sarfe denilir. Kamer, Esed burcuna gelince işe başlamak, padişah görmek, düşman üzerine gitmek, savaşmak, savaş araçları hazırlamak, tılsım yazmak, yemin etmek olumlu yorumlanmıştır. Minyatürlerde çoğunlukla aslanla gösterilir.

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin beşinci minyatürünü oluşturan Aslan (Esed) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 30**) .

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Aslan burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü, yeşil zemin üzerine geçme ile uygulanmış ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Aslan burcu burada gezegeni olan Güneş'in evinde görülmektedir. Güneş burada ata biner gibi aslanın sırtındadır. Bir kadın figürü olarak tasvir edilen Güneş, aslanın üzerinde, bir eli çenesi üzerinde soru sorar biçimde ve başında güneş ışınlarından oluşan altın bir taçla çevrelenerek tasvir edilmiştir. Figür; uzun kollu, uzun etekli belinde kuşakla bulunan turuncu bir kaftan giymiş ve ayakları çıplak olarak tasvir edilmiştir. Ata biner gibi bindiği ve kendine ait olan burcu Aslan; yetişkin ve süslerden arınmış sadelikte görülmektedir. Aslan'ın bu sadelikte bile kendine güven

içinde durabilmesi de yine burç özelliği²⁹ olan karakterini simgelemektedir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında hatayi motifli kompozisyondan oluşturulmuştur. Kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur. Rumi ve iplik paftaların kullanıldığı kompozisyonda 16.yüzyıl klasik tezhiplerini görmek mümkündür. Rumiler altın, iplikler beyaz olarak renklendirilmiş, zemin sıvama altın olmakla birlikte, hatayi grubu kompozisyonu oluşturan dallar ve yapraklar altın ile boyanmış, hatayi grubu çiçekler beyaz, kırmızı ve pembe kullanılarak renklendirilmiştir. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve Aslan burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirideki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Aslan burcunun gezegeni olan Güneş'in birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Mars; erkek figürü olarak başında sivri bir külah, bir elinde asa diğer elinde kesik baş taşıyarak, ayakta tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, yeşil zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Aslan burcunun gezegeni olan Güneş'in ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Jüpiter; erkek figürü olarak başında sarık, elinde kitap ve kapalı bir rulo tutarak, sakallı bir figür olarak tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, yeşil zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Aslan burcunun gezegeni olan Güneş'in üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Satürn; erkek figürü olarak koyu tenli, beyaz sakallı ve başında külah ile elinde kürek tutar pozisyonda ve ayakta durur halde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, yeşil zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

²⁹ Burç özelliği için bkz. www.astrolojidergisi.com/burclar/htm

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 30: Aslan Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. tuc.242

2.2.6.Başak (Sünbüle)

And'ın (2007:341) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Başak burcu şöyle tanımlanmaktadır:

"Buna bakire anlamına gelen *Azrâ* da denilir. Bir adı da *Burc-ı hûşe'*dir. Şiirlerde *Hûşe-i çarh* ya da *Hûşe-i sipihr* diye geçer. İçinde yirmi altı, dışında altı yıldız bulunur. Sol omzundaki parlak yıldız 'Avvâ denilir.Elindeki başağa en yakın yıldız Simâk-ı A'zel denir. Kamer, Sünbüle burcuna gelince bilimle uğraşmak, mektup yazmak, düşmana saldırmak, resim yapmak, yeni giysiler giymek olumlu yorumlanır. Genellikle iki kanatlı, elinde başak tutan bir kızla gösterilir. Ya da elinde orakla ekin biçen bir erkekle gösterildiği de olur."

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Sayfa kenarları zereşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin altıncı minyatürünü oluşturan Başak (Sünbüle) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim: 31**) .

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Başak burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü, sarı zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak kullanılmış ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Başak burcu burada gezegeni olan Merkür'ün evinde görülmektedir. Merkür burada bir erkek figürü olarak başında sarık, yeşil başakları kesmek üzere eğilmiş elinde orağı bulunan genç bir adam olarak betimlenmiştir. Figür; kısa kollu etekli belinde altın kuşağa sahip, mor-eflatun renginde üzerinde çiçek desenleri bulunan bir kaftan giymiş ve kaftanın içinde turuncu üzerinde yine çiçek desenleri bulunan bir elbise vardır. Sol elinde orağı, sağ elinde başaklar ile ayakta tasvir edilmiştir. Başak, gerçekçi bir üslupta simetrik çizilmiş, başakları sarı,

dallar ve yaprakları yeşil ve tonlarıyla renklendirilmiştir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında hatayi grubu kompozisyondan oluşturularak, rumi ve yapraktan oluşan paftalara yer verilmiştir. Kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine nokta "." işareti tekrarlanarak oluşturulmuştur. Kompozisyonda rumi ve yaprak paftalar altın, bu paftaların zemininde ise altın ve siyah kullanılmıştır. Paftaların dışında kalan alanın zemini lacivert olup, hatayi grubu motiflerin dal ve yaprakları altın ile boyanmış, çiçekler beyaz, kırmızı ve pembe renklendirilmiştir. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve Başak burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Başak burcunun gezegeni olan Merkür'ün birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Merkür; erkek figürü olarak başında sarık, elinde rulo ve kalemi ile katiplerin alışılmış durumunda, yanında hokkası ile genç bir adam olarak tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, sarı zemin üzerine nokta "." işareti tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Başak burcunun gezegeni olan Merkür'ün ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Venüs; kadın figürü olarak alışılmışın dışında dansöz olarak, elinde kastanyetleriyle hareketli bir biçimde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, yeşil zemin üzerine nokta "." işareti tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Başak burcunun gezegeni olan Merkür'ün üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Güneş; insan figürü olarak, baş kısmı altın hareden bir taç ile çevrelenmiş biçimde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, sarı zemin üzerine nokta "." işareti ile oluşturulmuştur.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 31: Başak Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. tuc.242

2.2.7.Terazi (Mizan)

And'ın (2007:342) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Terazi burcu şöyle tanımlanmaktadır:

"Zühre gezegeninin beyti olduğundan birlikte anılırlar. İçinde sekiz, dışında dokuz yıldız bulunur. Kamer, Mizân burcuna geldiğinde yeni giysiler giyinmek,mektup yazmak, sefere gitmek, kadınlarla yiyip içmek, çocuğunu okula vermek, içmek, düğün yapmak, elçi göndermek olumlu yorumlanmıştır. Ancak savaşmak ve satın almak iyi değildir. Minyatürlerde terazi olarak gösterilir."

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Sayfa kenarları zerefşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin yedinci minyatürünü oluşturan Terazi (Mizan) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 32**) .

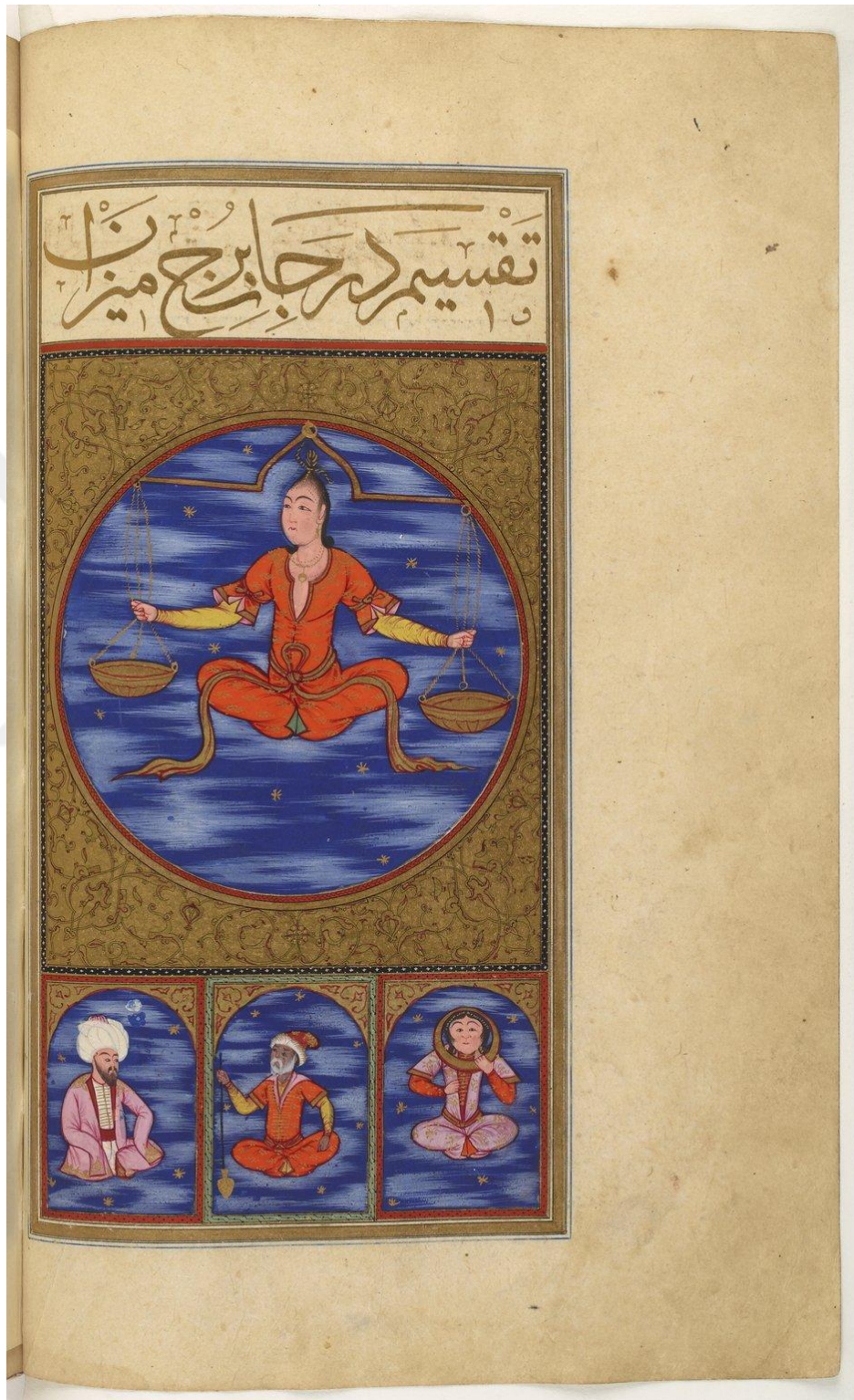
Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Terazi burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine geçme ile oluşturulmuş ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Terazi burcu burada gezegeni olan Venüs'ün evinde görülmektedir. Venüs burada bağdaş kurmuş bir kadın figürü olarak tasvir edilmiştir. Figür; içinde sarı elbisenin üzerine kısa kollu, uzun etekli belinde uzun kuşak bulunan turuncu üzerinde çiçek desenleri bulunan bir kaftan giymiş,boynunda kolyesi ve yüzü normalden daha uzun, saçı ise topuz olarak tasvir edilmiştir. Venüs burada bağdaş kurarak iki kolunu açmış, elleriyle her birinde altın kefe olan terazinin zincirlerini tutmaktadır. Terazi'nin topuzu, Venüs'ün başının hemen üstünde,kefe ile zincirleri de sağında ve solunda yer almaktadır. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında rumi motifli kompozisyondan oluşturulmuştur.

Kenar bordürü, siyah zemin üzerine artı işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur. Hurde rumilerin kullanıldığı kompozisyonda zemin sıvama altın olmakla birlikte rumîler de altın ile boyanmış, rumi motifinin içinde yer alan hurdeler bordo renk ile renklendirilmiştir. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve Terazi burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Terazi burcunun gezegeni olan Venüs'ün birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Jüpiter; erkek figürü olarak başında sarık,elleri kaftanın içinde kalmış şekilde ve sakallı bir figür olarak betimlenmiştir. Kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine nokta "." işareti tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Terazi burcunun gezegeni olan Venüs'ün ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Satürn; erkek figürü olarak koyu tenli, beyaz sakallı ve başında külah ile elinde kürek tutar pozisyonda ve bağdaş kurarak tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme yeşil ile renklendirilmiştir.

Terazi burcunun gezegeni olan Venüs'ün üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Ay; insan figürü olarak, bir eliyle altın hilal şeklindeki ayı tutarak, başı altın hilal içerisinde kalacak şekilde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 32: Terazi Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. turc.242.

2.2.8.Akreb

And'ın (2007:343) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Akrep burcu şöyle tanımlanmaktadır:

"Bu burca *Kej-dûm-i felek* de denilir. İçinde yirmi bir,dışında üç yıldız bulunur.Parlak yıldızı Kalbü, 2l- akreb adını taşır. Üç yıldızdan birine İklîl, diğere iki yıldız Şevle denilir. Kamer, Akreb burcuna gelince bilimle uğraşmak,çocuğunu okula vermek,güzel yazı yazmak,geometri ve yıldız bilimi öğrenmek,cinsel ilişkide bulunmak,büyük kişileri görmek iyi, ancak sefere çıkmak, hamama gitmek iyi değildir. Minyatürlerde akrep ya da elinde iki akrep tutan bir kişiyle gösterilir."

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir.Sayfa kenarları zereşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin sekizinci minyatürünü oluşturan Akrep (Akreb) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 33**) .

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Akrep burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü, siyah zemin üzerine geçme ile oluşturulmuş ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Akrep burcu burada gezegeni olan Mars'ın evinde görülmektedir. Mars burada ayakta, bir asker (yeniçeri) figürü olarak tasvir edilmiştir. Kıyafeti, zırhlı başlığı, kılıcı, çizmeleri ve bıyığı ile astrolojik karakter özelliği olan Mars'ın savaşçı kimliği ön plana çıkarılarak, savaşmaya hazır halde tasvir edilmiştir. Figür; içinde turuncu pantolon ve içlik üzerine zırhlı kısa kollu, uzun etekli, belinde kemer bulunan savaş kaftanı giymiş, kılıcının kını belinde asılı, sağ elinde kılıcı, sol elinde ise kuyruğundan tuttuğu akrep ile betimlenmiştir. Akrep, iki tane olmakla

birlikte biri Mars'ın elinde diğeri de Mars'ın kılıcının önünde olarak görülmektedir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında hatayi grubu motifli kompozisyon, rumi ve iplik paftalar kullanılarak çalışılmıştır. Kenar bordürü, bordo zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur. Rumi ve iplikler altın olup, oluşturdukları paftaların zemini de sıvama altın ile boyanmıştır. Paftaların dışında kalan alanın zemini lacivert, hatayi grubu kompozisyonun dal ve yaprakları altın, çiçekler ise beyaz, kırmızı, pembe ve yeşil ile renklendirilmiştir. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve Akrep burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Akrep burcunun gezegeni olan Mars'ın birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Venüs; kadın figürü olarak , elinde def çalan ve dizlerinin üzerinde oturarak tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme yeşil ile renklendirilmiştir.

Akrep burcunun gezegeni olan Mars'ın ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Güneş; insan figürü olarak, baş kısmı altın hareden bir taç ile çevrelenmiş biçimde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, siyah zemin üzerine geçme ile oluşturulmuştur.

Akrep burcunun gezegeni olan Mars'ın üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Mars; erkek figürü olarak başında sivri bir külah, bir elinde asa diğer eli dizinin üzerinde bağdaş kurmuş biçimde tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme yeşil ile renklendirilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 33: Akrep Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. tuc.242.

2.2.9.Yay (Kavs)

And'in (2007:344) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Yay burcu şöyle tanımlanmaktadır:

" Buna *Burc-ı keman,Hân-i keman* da denilir. Edebiyatta çok geçer. Müşteri gezegeni ve ok ile ilişki kurulur. Otuz bir yıldızı vardır. Yıldızların iki kümesine Ne'âyim- i vâride ile Ne'âyim-i sadire denir. Bir yıldızın adı da Mürvi'dir. Kamer bu burca gelince hamama gitmek, kimya ile ilgilenmek,doğan avlamak, cinsel ilişkide bulunmak,bina yapmak,ilaç içmek, düşmana mektup yazmak,düşmana sarılmak olumlu yorumlanmıştır. Minyatürlerde yarısı insan, yarısı at, elinde ok ve yay tutan bir canlı ile gösterilir."

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir.Sayfa kenarları zereşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin dokuzuncu minyatürünü oluşturan Yay (Kavs) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 34**) .

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Yay burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü, bordo zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak kullanılmış ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Yay burcu burada gezegeni olan Jüpiter'in evinde görülmektedir. Jüpiter burada, insan figürü olarak , yayın üst kısmında havada bağdaş kurmuş, oturan pozisyonda görülmektedir. Figür; beyaz içlik üzerine , uzun kollu, uzun etekli ve üzerinde altın süslemeler bulunan eflatun-mor bir kaftan giymiştir. Kolları iki yana açık,elleri ve ayakları kaftanın içinde olduğundan görülmemektedir. Görkemli kavuğu ve sakalları bilgeliği temsili olarak tasvir edilmiştir. Yay; pars vücutlu insan ya da at vücutlu insan pegasus şeklinde tasvir edilmiştir. Yay burada,

beline kadar insan tasviri olan vücudunu geriye doğru çevirmiş, elindeki yay ile okunu kuyruğundaki ejderhaya atmaya hazır halde görülmektedir. Üst bedeni oluşturan kıyafetli yarı figür, bordo içlik üzerine turuncu kısa kollu üst giymiş olarak kadın yüzlü ve genelde melek tasvirlerinde rastlanan biçimde saçları topuz olarak görülmektedir. Belinden aşağısı pars(kaplan) vücudu ve kuyruğunun ucu ejderha başı olarak tasvir edilmiştir. Yay'ın atmaya hazır halde tuttuğu okun karşısında, kararlı görülmektedir. Hayvan gövdesi olarak betimlenen vücudu açık pembe ile boyanmış, bordo renk benekler ile süslenmiştir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında hatayi motifli kompozisyondan oluşturulmuştur. Kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine nokta "." işareti tekrarlanarak oluşturulmuştur. Rumi ve yaprak paftaların kullanıldığı kompozisyonda rumi ve yapraklar altın olarak, rumi paftaların zemini bordo, yaprak paftaların zemini altın olarak çalışılmış, paftaların dışında kalan alanın zemini ise sıvama altın ile boyanmıştır. Hatayi grubu kompozisyonu oluşturan dallar ve yapraklar altın ile boyanmış, hatayi grubu çiçekler yeşil, kırmızı ve pembe kullanılarak renklendirilmiştir. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve Yay burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Yay burcunun gezegeni olan Jüpiter'in birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Satürn; erkek figürü olarak koyu tenli, beyaz sakallı ve başında külah ile elinde kürek tutar pozisyonda ve ayakta hareket halinde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, yeşil zemin üzerine nokta "." işareti tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Yay burcunun gezegeni olan Jüpiter'in ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Ay; insan figürü olarak iki koluyla altın hilal şeklindeki ayı tutarak, başı altın hilal içerisinde ve elleri kaftanının içinde kalmış şekilde tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme pembe ile

renklendirilmiştir.

Yay burcunun gezegeni olan Jüpiter'in üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Merkür; erkek figürü olarak başında sarık, elinde rulo ve kalemi, yanında hokkası ile genç bir adam olarak dizlerinin üzerinde oturarak tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, yeşil zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 34: Yay Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. tuc.242.

2.2.10.Oğlak (Cedî)

And'in (2007:345) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Oğlak burcu şöyle tanımlanmaktadır:

"Bu burca *Burc-ı büzgale*,*Burc-ı büz* de denilir. Zuhal'in beyti olduğundan çoğunlukla bu gezegenle birlikte anılır. Yedinci gök kuşağında, en üstte bulunduğu buna gece gözcüsü anlamına gelen Pâsbân da denilir. Yirmi sekiz yıldızı vardır. Bunun iki yıldızına Sa'd-ı Zâbih denir. Bunlardan parlak olanın adı Zâbih'dir. Bu Cedi olarak yazıldığı gibi Cedy olarak da yazılır. Gene bir parlak yıldızın adı 'Acîn'dir. Kamer Cedî burcuna gelince sefere çıkmak, ava gitmek, ulu kişileri görmek, bina yapmak, mektup yazmak, ata binmek, elçi göndermek olumlu yorumlanır. Resmi daha çok oğlak biçiminde gösterilir, kimi de yarısı oğlak, yarısı balık olarak."

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir.Sayfa kenarları zerefşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin onuncu minyatürünü oluşturan Oğlak (Cedî) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır **(Resim 35)** .

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Oğlak burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü, sarı zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak kullanılmış ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Oğlak burcu burada gezegeni olan Satürn'ün evinde görülmektedir. Satürn burada ata biner gibi boğanın sırtındadır. Bir erkek figürü olarak tasvir edilen Satürn, koyu tenli, beyaz sakallı ve başında külah ile elinde orak tutar pozisyonda Oğlağın sırtında görülmektedir. Figür; uzun kollu üzer desenli içlik, üzerine kısa kollu eflatun ve üzeri süslemeli üst, belinde kemer, altında sarı şalvar ve

ayağı çıplak görülmektedir. Oğlak, sırtında mavi astarlı turuncu değerli bir eyer ile, uzun boynuzlarıyla kendinden emin bir şekilde burç özelliği³⁰ olan karakterini simgelemektedir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında hatayi motifli kompozisyondan oluşturulmuştur. . Kenar bordürü, bordo zemin üzerine artı işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur. Rumi paftaların kullanıldığı kompozisyonda 16.yüzyıl klasik tezhiplerini görmek mümkündür. Rumi paftaların oluşturduğu alanın zemini altın, dışında kalan alanın zemini lacivert ile boyanmıştır. Hatayi grubu kompozisyonu oluşturan dallar ve rumiler altın ile boyanmış, hatayi grubu çiçekler beyaz, kırmızı ve pembe kullanılarak renklendirilmiştir. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve Oğlak burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Oğlak burcunun gezegeni olan Satürn'ün birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Güneş; insan figürü olarak, baş kısmı altın hareden bir taç ile çevreleyerek güçlü ışınlar yayarak biçimde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, sarı zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Oğlak burcunun gezegeni olan Satürn'ün ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Mars; erkek figürü olarak başında sivri bir külah, elinde asa taşırken tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme kırmızı ile renklendirilmiştir.

Oğlak burcunun gezegeni olan Satürn'ün üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Jüpiter; erkek figürü olarak sakallı, başında sarık, elleri kaftanın içinde kalmış şekilde ve omzuna attığı şalıyla tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, sarı zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

³⁰ Burç özelliği için bkz. www.astrolojidergisi.com/burclar/htm

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 35: Oğlak Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. tuc.242.

2.2.11.Kova (Delv)

And'ın (2007:346) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Kova burcu şöyle tanımlanmaktadır:

" 'Delv' olarak yazılır. Buna *Delv-i sipihr* ya da *Sâkibü'l-mâ* da denilir. İçinde kırk iki, dışında üç yıldız bulunur. İki yıldızının adı Sa'dü'l-melik, bir başka iki yıldızının adı Sa'dü's-su'ûd, üçlü yıldızının adı Sa'dü'l-belg'tir. Öteki yıldızlara da Sa'dü'l-ahbiye denir. Kamer,Delv burcuna gelince bahçeyle, tarımla uğraşmak, içki içmek olumlu yorumlanmıştır. Minyatürlerde elindeki kaptan su döken biri ya da kuyudan su çeken biriyle gösterilmiştir."

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı, burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Sayfa kenarları zereşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç serisinin onbirinci minyatürünü oluşturan Kova (Delv) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 36**) .

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Kova burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü, eflatun zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak kullanılmış ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Kova burcu burada gezegeni olan Satürn evinde görülmektedir. Satürn burada bir erkek figürü olarak koyu tenli, beyaz sakallı, uzun burunlu, başında külah ve koyu tenine giydiği dizlerine kadar olan turuncu bir pantolon ile tasvir edilmiştir. Koyu tenli vücudunun üst kısmı ve ayakları çıplak, bir ayağının kuyu olarak tasvir edilen yere dayalı,elleriyle kuyunun ipini çektiği görülmektedir. Kova burada, gezegeni Satürn'ün su çektiği bir kuyu olarak tasvir edilmiştir. Satürn'ün çektiği ipin ucunda bir kova, kuyunun ağzında durmaktadır. Kuyu, kübik biçimde ve canlı renkler ile boyanarak betimlenmiştir. Daire formunun

dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında rumî kompozisyondan oluşturulmuş ve bulut paftalar kullanılmıştır. Kenar bordürü, lacivert zemin üzerine noktalar tekrarlanarak oluşturulmuştur. Dendanlı rumilerin kullanıldığı kompozisyonda zemin altın olmakla birlikte rumîler ve bulutlar kiremit rengi (kırmızı) ile renklendirilmiştir. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve Kova burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Kova burcunun gezegeni olan Satürn'ün birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Ay; insan figürü olarak başı altın hilal içerisinde ve elleri kaftanının içinde kalmış şekilde betimlenmiştir. Kenar bordüründeki geçme altın ile renklendirilmiştir.

Kova burcunun gezegeni olan Satürn'ün ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Merkür; erkek figürü olarak başında sarık, elinde kitabı ile genç bir adam olarak dizlerinin üzerinde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, eflatun zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Kova burcunun gezegeni olan Satürn'ün üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Venüs; kadın figürü olarak ney çalarken tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme altın ile renklendirilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 36: Kova Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. turc.242.

2.2.12.Balık (Hût)

And'ın (2007:347) Osmanlı İslam Mitologyası adlı kitabında, Balık burcu şöyle tanımlanmaktadır:

"Buna *Burc-ı mâhî* ya da *Hût-i felek* de denilir. Ayrıca *Kevkebetü's-semekeyn* de denilir. İçinde otuz dört, dışında dört yıldız vardır. Kamer, Hût burcuna geldiğinde hamama gitmek, şeyhleri, din adamlarını görmek, ilaç içmek, yüksek makamlardan istekte bulunmak, Allah'a ibadet etmek, dostları çağırarak, tarımla uğraşmak olumlu yorumlanmıştır."

Dikey dikdörtgen alanda üstten alt kısma doğru sırasıyla yazı,burç ve sonrasında gezegen tasvirleri yerleştirilmiştir. Sayfa kenarları zereşan tekniği ile süslenmiştir. Çerçevenin üstünde yatay dikdörtgen alanda 12 burç son minyatürünü oluşturan Balık (Hut) burcu sülüs hattıyla zer mürekkebi ile yazılmıştır (**Resim 37**).

Başlığın alt kısmında kare alan içerisinde kalan daire formunun içine Balık burcu tasviri yerleştirilmiştir. Tasvirin içinde bulunduğu daire formunun kenar bordürü,siyah zemin üzerine nokta "." işaretleri tekrarlanarak kullanılmış ve altın cetvel ile çevrelenmiştir. Kompozisyonun zemini lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiştir üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Balık burcu burada gezegeni olan Jüpiter'in evinde görülmektedir. Jüpiter burada bağdaş kurarak balığın üzerinde otmuş biçimde görülmektedir.Sakallı erkek figürü olarak görkemli kavuğu, turuncu iç giysisinin üzerinde, uzun eflatun kaftanı üzerinde desenler ve omzunda şalı ile görülmektedir. Elleri ve ayakları, kaftan kumaşının içinde kaldığından görülmemektedir.Balık burada, gezegenini taşıyan, iri, ağız hafif açık olarak betimlenmiş, pulları ile ayrıntılar detaylı olarak tasvir edilmiştir. Daire formunun dış kenarlarında kalan ve kare alanı oluşturan tezhipler, 1/8 oranında hatayi motifli kompozisyondan oluşturulmuştur. Kenar bordürü, siyah zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur. Bulut ve iplik paftaların kullanıldığı kompozisyonda 16.yüzyıl

klasik tezhiplerini görmek mümkündür. Paftaların zemini altın, bu alan dışında kalan zemin lacivert olarak boyanmıştır. Hatayi grubu kompozisyonu oluştura dallar ve yapraklar altın ile boyanmış, hatayi grubu çiçekler beyaz, kırmızı, mavi ve pembe tonları kullanılarak renklendirilmiştir. Çerçevenin en alt kısmında 'Bursa kemeri' olarak bilinen yan yana üç nişten meydana gelen ve Balık burcuna etki eden gezegenleri gösteren ve figürler ile betimlenen minyatürlerin zemini, burç tasvirindeki gibi lacivert olup, beyaz ile tarama tekniği kullanılarak hafif bulut ve gökyüzü etkisi verilmiş, üzerine ise altın ile küçük yıldızlar serpiştirilmiştir. Burada;

Balık burcunun gezegeni olan Jüpiter'in birinci bölüm olarak tabir edilen ilk on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Mars; erkek figürü olarak başında sivri bir külah, elinde asasını kaldırmış genç bir adam olarak tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Balık burcunun gezegeni olan Jüpiter'in ikinci bölüm olarak tabir edilen ikinci on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Jüpiter; erkek figürü olarak sakallı, başında kavuğu, elleri ile ayakları kaftanın içinde kalmış şekilde ve omzuna attığı şalıyla tasvir edilmiştir. Kenar bordüründeki geçme sarı ile renklendirilmiştir.

Balık burcunun gezegeni olan Jüpiter'in üçüncü bölüm olarak tabir edilen son on günlük sürecinde karşı karşıya kaldığı gezegen (yıldız) Satürn; erkek figürü olarak koyu tenli, beyaz sakallı ve başında külah ile elinde orak tutar pozisyonda ve bağdaş kurmuş şekilde tasvir edilmiştir. Kenar bordürü, kırmızı zemin üzerine artı "+" işaretleri tekrarlanarak oluşturulmuştur.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim 37: Balık Burcu. Metali'ü's Saade, BNF Suppl. turc.242.

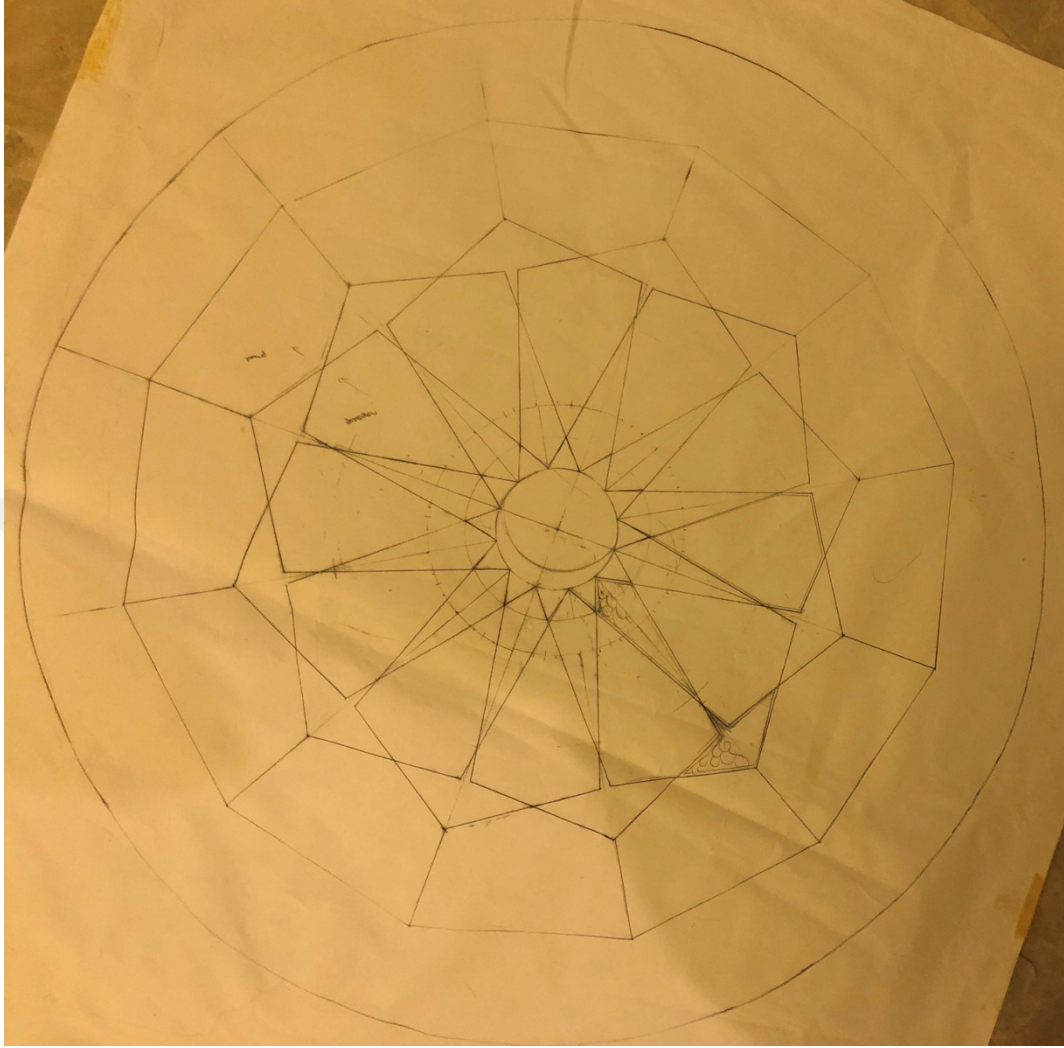
3.BÖLÜM

UYGULAMA ÇALIŞMASI

3.1. Özgün Tasarım

Uygulamaya başlamadan önce, burç ve gezegen tasvirlerinden oluşacak kompozisyonun nasıl bir alana, hangi boyutlarda uygulanacağını araştırılması yapılmıştır. Konumuz astroloji olduğu için, bu konuya paralel bir uygulamanın sunumunun büyük bir ebatta tek parçadan oluşması uygun görülerek, burç ve gezegen tasvirlerinden oluşan kompozisyonun cetveller ile on iki parçaya bölünmesine ve her bir burcun ve gezegenin kendi alanına yerleştirilerek uygulanmasına karar verilmiştir.

Uygulama çalışmasında burç ve gezegen tasvirlerinin yer alacağı şema oluşturulduktan sonra kompozisyonun eskizi yapılarak diğer alanlara hangi figür ve elemanların yerleştirileceği belirlenmiştir. Buna göre, güneş ve ay merkezde olmak üzere, etrafında sırasıyla on iki burç ve burçların etrafında her burca ait gezegen yer almaktadır (**Çizim 1**). Cetveller kullanılarak alanlar sınırlandırılmış, aralarda kalan üçgen alanlarda da süslemeler uygulanmıştır. Uygulama murakka üzerine yapılmıştır. Murakkanın yüzeyi orjinal kağıdın renginde bırakılmış ve aher uygulanmıştır.

Çizim 1: Uygulama çalışmasının kompozisyon şeması

Tasarımın merkezinde yer alan güneş ve ay ile etrafında oluşan on iki küçük üçgen alan sıvama altın ile boyanmıştır. Etrafında yer alan ince, uzun üçgenler çintemani motifi ile süslenmiştir. Bu üçgenlerin etrafında yer alan ve on iki burcu oluşturan her bir alan lacivert zemin ile boyanarak her burç ait olduğu nesne ile tasvir edilerek, sıvama altın üzerine tarama tekniği uygulanmıştır (**Resim 38**) .

Resim 38: Uygulama alışması detay

Buna gore;

Koç burcu; ko figürü (izim 2) (Resim 39) ile,

Boa burcu; boa figürü(izim 3) (Resim 40) ile,

İkizler burcu; birbirine ters dönmüş aynı yüz figürü(izim 4) (Resim 41) ile,

Yengeç burcu; yengeç figürü(izim 5) (Resim 42) ile,

Aslan burcu; aslan figürü ile (izim 6) (Resim 43),

Başak burcu, buğday başağı figürü ile(izim 7) (Resim 44),

Terazi burcu; terazi figürü ile (izim 8) (Resim 45),

Akrep burcu; akrep figürü ile (izim 9) (Resim 46),

Yay burcu; ok ve yay figürü ile (**Çizim 10**) (**Resim 47**),

Oğlak burcu; oğlak figürü ile (**Çizim 11**) (**Resim 48**

Kova burcu; iki saplı kova figürü ile(**Çizim 12**) (**Resim 49**),

Balık burcu; balık figürü ile (**Çizim 13**) (**Resim 50**) tasvir edilmiştir.

Çizim 2: Koç burcu eskiz aşaması

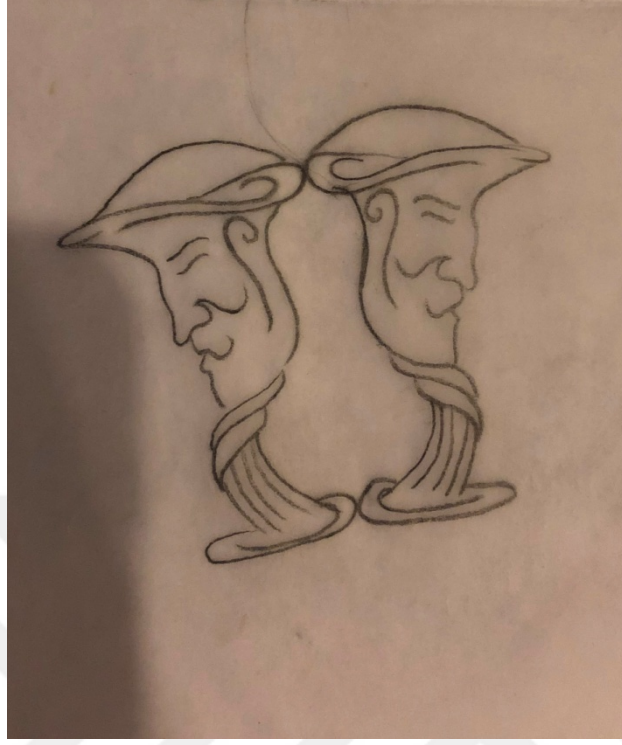
Resim 39: Koç burcu uygulama aşaması

Çizim 3: Boğa burcu eskiz aşaması

Resim 40: Boğa burcu uygulama aşaması

Çizim 4: İkizler burcu eskiz aşaması

Resim 41: İkizler burcu uygulama aşaması

Çizim 5: Yengeç burcu eskiz aşaması

Resim 42: Yengeç burcu uygulama aşaması

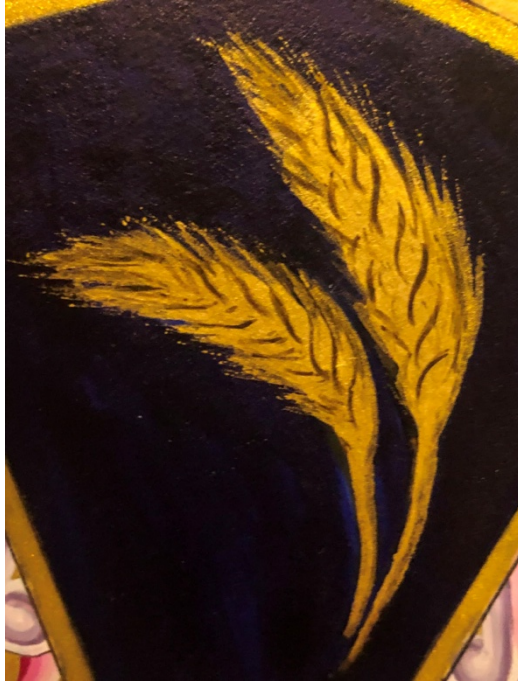
Çizim 6: Aslan burcu eskiz aşaması

Resim 43: Aslan burcu uygulama aşaması

Çizim 7: Başak burcu eskiz aşaması

Resim 44: Başak burcu uygulama aşaması

Çizim 8: Terazi burcu eskiz aşaması

Resim 45: Terazi burcu uygulama aşaması

Çizim 9: Akrep burcu eskiz aşaması

Resim 46: Akrep burcu uygulama aşaması

Çizim 10: Yay burcu eskiz aşaması

Resim 47: Yay burcu uygulama aşaması

Çizim 11: Oğlak burcu eskiz aşaması

Resim 48: Oğlak burcu uygulama aşaması

Çizim 12: Kova burcu eskiz aşaması

Resim 49: Kova burcu uygulama aşaması

Çizim 13: Balık burcu eskiz aşaması

Resim 50: Balık burcu uygulama aşaması

Burçların etrafında yer alan küçük üçgen alanlar yine çintemani motifi ile süslenerek bu alanın etrafını oluşturan kısma her burcun ait olduğu gezegen, kendi burcunun üzerinde yer alacak şekilde, özgün melek figürü kullanılarak tasvir edilmiştir.

(Resim 51)

Resim 51: Uygulama çalışması detay

Özgün tasarımda yer alan gezegen tasvirleri melek figürleri ile tasvir edilirken, araştırmada incelenen orjinal gezegen tasvirlerindeki insan figürlerinde kullanılan ve ayırt edici özellik olarak yer alan nesnelere birlikte kullanılarak, özgün tasarımda da yine aynı ayırt edici özellik olarak yer almıştır. Buna göre;

Koç burcunun gezegeni olan Mars; bir elinde orak diğer elinde kılıç ile (**Çizim 14**

),(Resim 52),

Boğanın gezegeni olan Venüs; arp ile (Çizim 15), (Resim 53),

İkizlerin gezegeni olan Merkür; papirüs kağıdı ile (Çizim 16), (Resim 54),

Yengeç burcunun gezegeni olan Ay; hilal şeklinde ay ile (Çizim 17), (Resim 55),

Aslan burcunun gezegeni olan Güneş; güneş ile (Çizim 18), (Resim 56),

Başak burcunun gezegeni olan Merkür; kitap ile (Çizim 19), (Resim 57),

Terazi burcunun gezegeni olan Venüs; ud ile(Çizim 20), (Resim 58),

Akrep burcunun gezegeni olan Mars; kılıç ve kalkan ile (Çizim 21), (Resim 59),

Yay burcunun gezegeni olan Jüpiter; oturur pozisyonda kanatları ile (Çizim 22), (Resim 60),

Oğlak burcunun gezegeni olan Satürn; orak ile(Çizim 23), (Resim 61),

Kova burcunun gezegeni olan Satürn; iki eli açık şekilde (Çizim 24), (Resim 62),

Balık burcunun gezegeni olan Jüpiter; elleri boynuna doğru kapalı şekilde (Çizim 25), (Resim 63) tasvir edilmiştir. Eserde yer alan gezegen figürlerinden jüpiterin ait olduğu özellikte ellerin görülmemesi ve boş olmasından dolayı özgün tasarımda yer alan tasvirinde de aynı şekilde eller boş ve oturur pozisyonda tasvir edilmiştir.

Melek figürlerinde başlıklar, kuşaklar, yer aldıkları gezegenlerin kendine ait simgesi olan nesnelere altın ile boyanmış, kanatlar ve figürler guaj boya ile boyanarak tarama, sulandırma gibi boyama teknikleri kullanılmıştır. Zemin lacivert ile boyanmıştır.

Tasarımın en dış kısmında ve gezegenlerin etrafında yer alan kısımlara aralıklarla başlıklar yapılmış ve altın ile uygulanmıştır (Resim 64).

Çizim 14: Koç burcunun gezegeni Mars'ın eskiz aşaması

Resim 52 : Koç burcunun gezegeni Mars'ın uygulama aşaması

Çizim 15: Boğa burcunun gezegeni Venüs'ün eskiz aşaması

Resim 53 : Boğa burcunun gezegeni Venüs'ün uygulama aşaması

Çizim 16: İkizler burcunun gezegeni Merkür'ün eskiz aşaması

Resim 54: İkizler burcunun gezegeni Merkür'ün uygulama aşaması

Çizim 17: Yengeç burcunun gezegeni Ay'ın eskiz aşaması

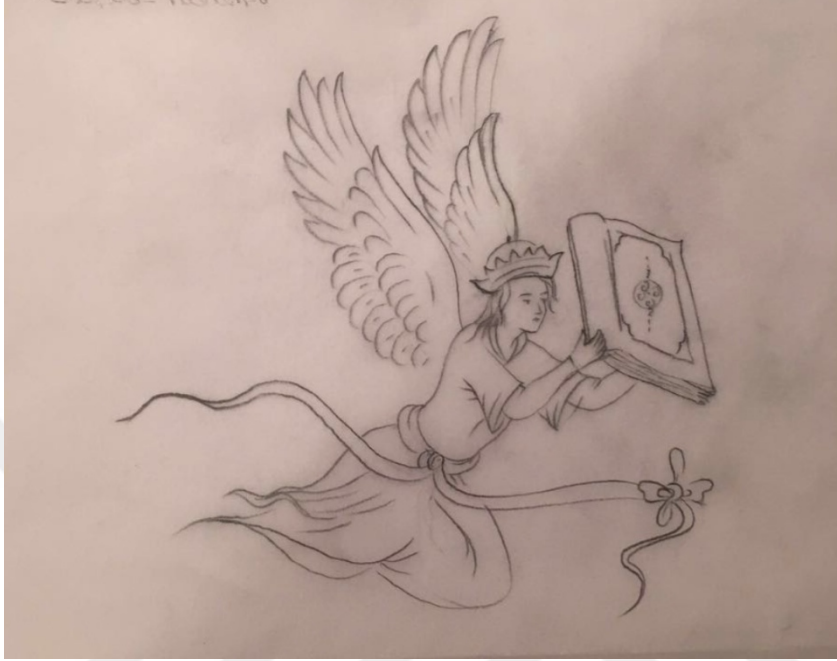
Resim 55: Yengeç burcunun gezegeni Ay'ın uygulama aşaması

Çizim 18: Aslan burcunun gezegeni Güneş'in eskiz aşaması

Resim 56: Aslan burcunun gezegeni Güneş'in uygulama aşaması

Çizim 19: Başak burcunun gezegeni Merkür'ün eskiz aşaması

Resim 57: Başak burcunun gezegeni Merkür'ün uygulama aşaması

Çizim 20: Terazi burcunun gezegeni Venüs'ün eskiz aşaması

Resim 58: Terazi burcunun gezegeni Venüs'ün uygulama aşaması

Çizim 21: Akrep burcunun gezegeni Mars'ın eskiz aşaması

Resim 59: Akrep burcunun gezegeni Mars'ın uygulama aşaması

Çizim 22 :Yay burcunun gezegeni Jüpiter'in eskiz aşaması

Resim 60: Yay burcunun gezegeni Jüpiter'in uygulama aşaması

Çizim 23: Oğlak burcunun gezegeni Satürn'ün eskiz aşaması

Resim 61: Oğlak burcunun gezegeni Satürn'ün uygulama aşaması

Çizim 24: Kova burcunun gezegeni Satürn'ün eskiz aşaması

Resim 62: Kova burcunun gezegeni Satürn'ün uygulama aşaması

Çizim 25: Balık burcunun gezegeni Jüpiter'in eskiz aşaması

Resim 63: Balık burcunun gezegeni Jüpiter'in uygulama aşaması

Resim 64 : Özgün tasarım uygulama çalışması

SONUÇ

Osmanlı resim sanatında III. Murad ile başlayan değişim hareketleri minyatür üretiminde de kendini göstermiştir. Tez çalışmasına konu olan Metali'ü's Saade, XVI. yüzyıl klasik Osmanlı minyatür sanatını yansıtmaları ve eserde yer alan minyatürlerin Nakkaş Osman'a ait olması bakımından önemli bir eserdir. III. Murad döneminde kitap sanatlarında farklı konuların işlendiğini gösteren bu eserin, kızı Fatma Sultan için hazırlanması aynı zamanda kadın sultanların sanat alanında etkin olmasını da örneklemektedir. Üslup olarak *falname* türü yazmalara önemli bir örnek teşkil eden eserde yer alan burç tasvirlerinin incelendiği III. Murad ve Nakkaş Osman'a ilişkin yüksek lisans düzeyinde bir çalışmanın bulunmaması da bu çalışmanın gerçekleştirilme sebeplerdendir.

Tez konusunun belirlenmesindeki en etkin sebeplerin başında yukarıda belirtilen konular gelmektedir. Ancak astroloji ve gelecekte haber alma, kişilerin doğum zamanlarına göre karakter analizi, meslek seçimleri gibi bilimsel olmayan ancak merak konusu içeren bir tür bilinmeyenden haber alma eğilimi günümüzde de devam etmekte ve insanların ilgisini çekmektedir. On iki burcun ait olduğu her bir gezegen, insanın belli bir yönünü etkilemektedir. Bununla birlikte her burcun ait olduğu gezegenin özelliği o burcu etkilemekte ve buna bağlı olarak yaşamını olumlu ya da olumsuz etkisi altına almaktadır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde on iki alt başlık altında incelenen burç minyatürleri, kompozisyon şemaları, form ve zemin renkleri bakımından aynı şematik düzen içerisinde oluşturulmuştur. Ancak ait oldukları burç ve gezegen özelliklerine göre farklılık gösteren minyatürler, tasvir özellikleri, renk ve desen bakımından farklı özellikler göstermektedir. Sayfa kenarlarındaki çerçevelerde yer alan tezhipler ise yine XVI. yüzyıl klasik tezhip üslubuna göre, şematik düzen içerisinde aynı yerlerde ancak birbirinden farklı desen ve renklerde çalışılmıştır.

Eserde yer alan burç tasvirleri genel olarak ait oldukları simgeler ile çalışılmış ve her burç kendi gezegeniyle birlikte yer almıştır. Gezegenler ise burçların yanında, Osmanlı kıyafetleriyle tasvir edilen insan figürleri olarak farklı şekillerde gösterilmiştir. Figürlerin elinde yer alan nesnelere ise gezegenlerin belirleyici özelliklerini simgelemektedir.

Bu bağlamda hazırlanan özgün tasarımda, astrolojinin ilişki kurduğu gezegenler ve buna bağlı olarak etkisi altında bıraktıkları burçlar tasvir edilmiştir. 72x72cm ebatında tek bir uygulama çalışması yapılmıştır. Tasarımın merkezinde güneş ve ay, güneş ve ayın etrafında sırasıyla on iki burç yer almıştır ve her burç kendi sembolleriyle tasvir edilmiştir. Yine burçların etrafında her burca ait gezegen bulunmaktadır. Özgün tasarımda burçlar ait oldukları ve kuvvetle etkisi altında kaldıkları gezegenler ile tasvir edilmiştir.

Genel olarak Osmanlı minyatürlerinde yer alan gezegenlerin tasvirleri; etkisi altında bıraktıkları burçları ne yönde etkiledikleriyle ilintili olarak ve yapıldıkları dönem özellikleri ile önceden üretilen esere ve bilgilere göre uyarlanarak Osmanlı figürleri ve bu figürler ile birlikte kendi özelliklerine ait nesnelere ile tasvir edilmiştir. Uygulama çalışmasında ise; özgünlüğü korumak ancak yine kendi özelliklerini barındırmak amaçlanarak, gezegenler özgün melek figürleri ile tasvir edilmiş, araştırmada incelenen orijinal gezegen tasvirlerindeki insan figürleriyle birlikte kullanılan ve ayırt edici özellik olarak yer alan nesnelere melek tasvirleriyle birlikte kullanılarak, özgün tasarımda da yine ayırt edici özellik olarak yer almıştır.

Buna göre;

Koç burcunun gezegeni olan Mars; bir elinde orak diğer elinde kılıç ile,

Boğanın gezegeni olan Venüs ; arp ile,

İkizlerin gezegeni olan Merkür; papirüs kağıdı ile,

Yengeç burcunun gezegeni olan Ay; hilal şeklinde ay ile,

Aslan burcunun gezegeni olan Güneş; güneş ile,

Başak burcunun gezegeni olan Merkür; kitap ile

Terazi burcunun gezegeni olan Venüs; ud ile
 Akrep burcunun gezegeni olan Mars; kılıç ve kalkan ile,
 Yay burcunun gezegeni olan Jüpiter; oturur pozisyonda kanatları ile,
 Oğlak burcunun gezegeni olan Satürn ; orak ile,
 Kova burcunun gezegeni olan Satürn; iki eli açık şekilde,
 Balık burcunun gezegeni olan Jüpiter; elleri boynuna doğru kapalı ve bağdaş kurmuş
 pozisyonda şekilde tasvir edilmiştir.

Buradan yola çıkarak günümüzde de bu denli ilgi uyandıran astrolojiyi, XVI. yüzyılda üretilmiş bir Osmanlı yazmasıyla örneklendirerek, bir yandan o dönemde bu tür üretimlerin olduğuna dikkat çekmek, bir yandan da bugün sembollerle ifade edilen burçların tarihi tasvirlerine değinmek amaçlanmıştır.

Metali'ü's Saade adlı esere BNF'den ulaşılmış, on iki adet burç ve gezegen minyatürü kompozisyon, teknik ve üslup özellikleri açısından incelenerek özgün uygulama çalışması yapılmıştır. İleriki çalışmalarda daha kapsamlı bir araştırmayla örnekler çoğaltılabilir ya da karşılaştırılmalı incelemeler yapılabilir. Teze konu olan eserin bir nüshası olan ve aynı zamanda yine III. Murad tarafından diğer kızı Ayşe sultan için fakat Nakkaş Osman'ın çağdaşı farklı bir nakkaş tarafından hazırlanan ve bugün New York Pierport Morgan Kütüphanesi'nde bulunan eserde yer alan burç minyatürleri incelenerek karşılaştırılmalı bir çalışma yapılabilir. XVI. yüzyıla ait bir eserde yer alan minyatürlerde kullanılan burç tasvirleri bize bugün özgün tasarımlarda uygulayabileceğimiz renk ve desen bakımından farklılık gösteren tasvirleri ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

ADIGÜZEL TOPRAK, Filiz (2007). *Arifi'nin Süleymannamesi'ndeki Minyatürlerde Salatanata İlişkin Simgeler*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları.

ALİ, Gelibolulu Mustafa (2012), Haz. Dr. Müjgan Cunbur. *Menakıb- ı Hünerveran*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

ANAFARTA, Nigar (1969). *Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları*, İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi A.Ş. Basımevi.

AND, Metin (2007). *Minyatürlerle Osmanlı İslam Mitologyası*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

AND, Metin (2002). *Osmanlı Tasvir Sanatları Minyatür I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ARSEVEN, Celal Esad (1968). *Türk Sanatı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

ATASOY, Nurhan (1997). *1582 Surname-i Hümayun Düğün Kitabı*, İstanbul: Koçbank Yayınları.

BAĞCI, Serpil -ÇAĞMAN, Filiz-, RENDA, Günsel-TANINDI, Zeren (2012). *Osmanlı Resim Sanatı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ÇAYCI, Ahmet (2002). *Anadolu Selçuklu Sanatı'nda Gezegen ve Burç Tasvirleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

ÇELEBİOĞLU, Prof. Dr. Âmil (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.

GÜRSU, M.Faik (1992). *Esoterik Astroloji*, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaa A.Ş.

HAKKI, Erzurumlu İbrahim Hazretleri, Sadeleştiren: Turgut Ulusoy (1990). *Marifetname*, Erzurum, İbrahim Hakkı Hz. Cami ve Külliyesi Vakfı Yayınları.

İNALCIK, Halil (2003). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 1825.

İNALCIK, Halil - RENDA, Günsel (2004). *Osmanlı Uygarlığı 2*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

KUBAN, Doğan (2005). *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahatları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

MAHİR, Banu (2005). *Osmanlı Minyatür Sanatı*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

ÖZEL, M.Emin-SAYGAÇ, Talat (1997). *Gökyüzünü Tanıyalım*, İstanbul, Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

RENDA, Günsel (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

SAÇLIOĞLU, Mehmet- TANYELİ, Gülsün (1993). *Türk Kültüründe Sanat ve Mimari*, 21. Yüzyıl Eğitim ve Kültür Vakfı, İstanbul.

TANINDI, Zeren (1984). *Siyer-i Nebi 'İslam Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı* ', İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

TANINDI, Zeren (1996). *Türk Minyatür Sanatı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

TOPRAK, Burhan (1963). *Sanat Tarihi*,Cilt:3, İstanbul: Nur Gök Matbaası.

GENEL BAŞVURU KAYNAKLARI:

Kuran-ı Kerim, A'raf, 7 / 59, Bakara, 2 / 29, En'am, 6/59 ,Nuh, 71/15.

İslam Ansiklopedisi (2003). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yeni Türk Ansiklopedisi (1985).İstanbul: Ötüken Yayınevi.

'Astroloji',*Türk Ansiklopedisi III* (1962), Ankara: Maarif Basımevi.

MAKALELER:

AİSSANİ, Djamil (2010). *Agahan Müzesi Hazinesi*, 'İslam Dünyasının Bilimsel El Yazmaları', Sakıp Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi,İstanbul, s.202-203.

AKALAY (TANINDI), Zeren (1979). '*XVI.Yüzyıl Nakkaşlarından Nakkaş Hasan Paşa ve Eserleri*', 1. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, s.613.

AKSU, Hüsamettin (1979). "Sultan III. Murad Şehinşahnâmesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, sayı: IX-X, 1979–1980, s.3 .

AND, Metin (1996). 'Osmanlı Minyatürlerinde Peygamberler ve Mucizeleri', *Türkiyemiz*,sayı 78,1996,s.16-27.

ATIL, Esin (1986)."BOA Maliyeden müdevver 6196", *Süleymanname. The Illustrated History of Süleyman the Magnificent*, New York, s.155,s.296.

ÇAĞMAN, Filiz (2003). '*Nakkaş Osman According to Sixteenth Century Documents and Literature*', Art Turc/Turkish Art, 10th International Congress of Turkish Art (10eCongr s International d' art turc) Geneva, 17-23 September 1995, s.197.

ÇAĞMAN,Filiz (2000). 'İstanbul Sarayının Yorumu: Üstad Osman ve Dizisi', *Padişahın Portresi- Tesavir-i Ali Osman*, İstanbul, s.170.

KINIK, Yrd.Doç.Dr. Mustafa, Kalemîşi Türk Sanatları Dergisi, '*İbrahim Mütteferrika ve Yayımladığı İlk Kitaplar*' , Cilt 2, Sayı 4, Güz 2014, Konya, s.34.

MERİÇ, Rıfki Melül (1953). *Türk Nakış Sanatı Tarihi Araştırmaları Vesikaları*, Ankara Üniversitesi İlahiyât Fakültesi, Ankara, s.7-11.

RİCHARD, Francis (2010). Agahan Müzesi Hazineleleri, 'Kitabhane: Kitabın ve Kültürün Hizmetinde bir Kurum', '*Osmanlı Dünyası ve Nakkaşhane-i Hümayun*', Sakıp Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi,İstanbul, s.105,s.108.

SÜSLÜ,Özden- URFALIOĞLU, Nur (2015). 'Bir Osmanlı El Yazmasına Göre XVI. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Meslekler', *Tarih ve Medeniyetler Tarihi VI.cilt*, Türkiye.

ŞENTÜRK, A.Atilla (1994), Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyâre ve Sâbiteler (burçlar), *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, N.90, Haziran'94, s.137.

PALA, İskender (1999). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: 1999,s.136

TEZLER:

AKPINAR, Şerife (2011). *Lâmi'î'nin Vâmık u Azrâ Mesnevisinde Astrolojik unsurlar*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

DENİZ, Sabahat (1992). *16.yy Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Beğ, Yahya Beğ)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

ELMAS , Hüseyin (1994). *Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Surname Minyatürlerinin Kompozisyon ve Renk Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

GÜNEY, Gül (2006). *Manisa İl Halk Kütüphanesinde bulunan 3109 No'lu Minyatürlü Yazma Eserdeki Mitolojik Yaratıkların İkonografisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Sanatta Yeterlilik Tezi, Dan. Prof. Dr. İsmail Öztürk, İzmir.

SEYHAN, Nezihe (1984), *Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Minyatürlü Yazma Eserlerin Kataloğu*, İstanbul Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Avrupa Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI:

FEHD, Tevfik *.İlm-i Ahkâm-ı Nücûm, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi,* Cilt 22, s.126.
<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=d220126> (11.11.2018)

YILMAZ, Nazan (2010). Osmanlı Saray Atölyesinin Baş Minyatürcüsü Nakkaş Osman, *Lebriz Sanal Dergi*, Nisan 2010.
<http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=ENG§ionID=1&articleID=774&bhcp=1>(10.11.2018)

YAZAR, Doç.Dr.Sadık (2007). XVII. Asır Şairlerinden Allâme Şeyhi, Divanı ve Bir Kasidesi, *Türk Araştırmaları Volume 2/3, Summer 2007.*
<http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi5/yazarsadik.pdf> (11.10.2018)

ÖZGEÇMİŞ

1986 İzmir'de doğdu. Resim çalışmalarına ilk olarak 1991 yılında Ressam Necla Erk ile başladı ve İlkokulu tamamlayana kadar devam etti.2005 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip Anasanat Dalı'nda lisans eğitimine başladı.2010 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı'nda Yüksek Lisans yapmaya hak kazandı.2013 yılında dış ve iç cephe olmak üzere uygulamalı duvar resimleri yapmaya başladı.Halen duvar resmi çalışmaları ve yüksek lisans tez aşaması devam etmektedir.

2007 D.E.Ü Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip Ana sanat Dalı Karma Öğrenci Sergisi 'Mevlana'nın 800. Yıl Doğum günü Kutlamaları'

2008 D.E.Ü Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip Ana sanat Dalı Karma Öğrenci Sergisi

2008 D.E.Ü Güzel Sanatlar Fakültesi -İzmir Büyükşehir Belediyesi ile 'Ara Tatilde Sanat Atölyeleri Ebru'

2009 D.E.Ü Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Karma Öğrenci Sergisi

2011 Urla Sanat Festivali Sergisi

2011 T.C İzmir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İzmir Resim Heykel Müzesi ve Galerisi Müdürlüğü Sanat Eserleri Belirleme Komisyonu tarafından çalışmaların 'Eser Niteliği' taşıdığı sonucuna varılarak Sanatçı Belgesi almaya hak kazanmıştır

2012 Akdeniz Üniversitesi 1.Uluslararası Kitap Sanatları Sempozyumu ve Ebru Sanatı Çalıştayı

2012 Türkiye Sanatı Etkinlik Grubu Buluşmaları IV Malatya Sergisi

2012 II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Kayseri '*Osmanlı Resimlerinde Kadın İmgesi*' adlı makale ile bildiri sunumu

2012 Akdeniz Üniversitesi I.Yöresel Ürünler Sempozyumu ve Kültür Sanat Etkinlikleri '*İzmir Tire'de Keçecilik*' adlı makale ile bildiri sunumu

2013 Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Türk Sanatları Çalıştayı

2013 ABD-Florida Uluslararası Geleneksel Jacksonville Türk Sanatları Çalıştayı

2013 Namık Kemal Üniversitesi & Motif Vakfı İşbirliğiyle 'Halk Kültüründe Su Uluslararası Sempozyumu '*Osmanlı Minyatürlerinde Su Motifi*' adlı makale ile bildiri sunumu

2013 Türkiye Sanatı Etkinlik Grubu Buluşmaları VI İzmir Sergisi